

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ДЕГТЯРЬОВ АРТЕМ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 351:330.341.1

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів і інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.В. Дегтярьов

Науковий керівник
Доктор економічних наук, професор
Косач Ірина Анатоліївна

ЧЕРНІГІВ 2021

АНОТАЦІЯ

Дегтярьов А.В. Механізми реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування. Національний університет «Чернігівська політехніка» МОН України, Чернігів, 2021.

Дисертація присвячена теоретико-практичному вирішенню наукового завдання щодо удосконалення механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. У роботі сформовано понятійно-категоріальний апарат наукового дослідження шляхом визначення таких понять, як «підприємництво», «державна підтримка», визначено специфіку застосування терміну «мале підприємництво», «державна підтримка підприємництва», «фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва». Розкрито теоретичні засади формування механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та обґрунтовано практичні рекомендації щодо його удосконалення.

На основі використання системного підходу встановлено, що політика державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є складною економічною системою, яка має наступні характеристики: складається із взаємопов'язаних елементів, які утворюють її внутрішню структуру та існують у взаємодії із зовнішнім середовищем; її функціонування потребує обов'язкової наявності ресурсів; зазначена політика керується з центру управління, який забезпечує досягнення мети.

Здійснено систематизацію зарубіжних наукових досліджень в напрямку інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Проаналізовано світові реалізації державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку

підприємництва. Сформовано напрями удосконалення існуючих механізмів з урахуванням зарубіжної практики.

Обґрунтовано, що механізм реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є складовою частиною публічного управління інноваційним розвитком економіки на мезо- та макрорівнях, отже, функціонування зазначеного механізму зумовлено інституційними засадами регіональної та національної інноваційних систем. Зазначено, що багаторівневність і складність зазначеного процесу обумовлюють необхідність врахування впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємництва нормативно-правової складової, а також специфіки менталітету, ступеня розвиненості інноваційної культури, історичного досвіду у сфері інвестування та реалізації інноваційних проєктів.

Механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва запропоновано розглядати в контексті економічної, організаційної та правової функцій, які сприяють формуванню сприятливого середовища для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва.

Запропоновано під інституційним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства розуміти систему органів публічної влади, що взаємодіють між собою згідно наявних повноважень, а також методів, форм, інструментів управлінського впливу, за допомогою яких відбувається забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку сфери підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Доведено, що методологія стратегічного управління сприятиме оптимізації функції адміністрування в структурі публічної влади, формуванню синергії, покращенню якості надання публічних послуг. При цьому стратегічне публічне управління пропонується розглядати як внутрішній механізм формування та реалізації зв'язків між елементами системи органів публічної влади, що задіяні до процесу регулювання інноваційно-

інвестиційного розвитку підприємництва, зокрема, малого та середнього бізнесу як пріоритетної сфери діяльності.

Обґрунтовано, що використання інструментів механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має ґрунтуватись на оптимальному співвідношенні визначених обсягів та джерел фінансової підтримки та розроблених критеріїв результативності діяльності органів публічної влади кожного із рівнів реалізації державної політики, що відповідальні за прийняття та подальшу реалізацію стратегічних управлінських рішень в межах своїх повноважень.

Запропоновано розглядати систему стратегічного публічного управління на регіональному та муніципальному рівнях як відкрите формування, функціонування якої відбувається на основі взаємодії наступних підсистем: програмно-цільової, організаційно-правової, функціонально-ресурсної. Обґрунтовано, що стратегічне публічне управління інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва доцільно розглядати як комплекс окремих напрямків управлінської діяльності, спрямованих на активізацію та розвиток інноваційного підприємництва, реалізацію інноваційних проєктів, сприяння інвестиційній активності суб'єктів господарювання малого бізнесу на основі державної підтримки.

З метою підвищення ефективності механізмів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва запропоновано моніторинг інноваційно-інвестиційного потенціалу малого та середнього підприємництва. Його результат формує базис для розробки пропозицій щодо основних напрямів подальшої державної підтримки на основі як фінансових, так і адміністративних інструментів, в тому числі розробки нормативно-правових документів мотивуючого впливу.

Враховуючи пріоритетність децентралізаційних процесів публічного управління, запропоновано розробку Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, пріоритетними напрямками якої визначено управління ефективністю програм з інноваційно-інвестиційного

розвитку малого бізнесу, реалізацію проєктів державно-приватного партнерства в пріоритетних напрямках діяльності, підвищення рівня інформованості суб'єктів господарювання про перспективні заходи та інструменти державної підтримки.

На основі дослідження існуючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва запропоновано формування комплексного механізму на засадах стратегічного управління.

Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням значного масиву економіко-статистичної, законодавчої, нормативної та методичної інформації. До найвагоміших результатів, які визначають наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертанта, належать:

- наукові підходи до розробки комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, що являє собою складну ієрархічну систему, взаємодія елементів якої (органів публічної влади, суб'єктів господарювання, важелів, цілей, завдань, інструментів) відбувається на засадах самоорганізації та є передумовою для впровадження стратегічних напрямів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку; запропонований механізм може бути використаний органами публічної влади на всіх рівнях управління в напрямку сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку підприємництва;

- вихідні положення щодо розробки системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва, що розглядається як відкрите формування, інтегроване в єдиний національний простір державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства; впровадження системи стратегічного публічного управління сприятиме узгодженню цілей взаємопов'язаних суб'єктів підприємництва та публічного управління на регіональному та місцевому рівнях та в подальшому забезпечить інноваційний розвиток підприємств;

– уточнення понятійно-категоріального апарату теорії публічного управління у частині управління інноваційно-інвестиційним розвитком, а саме – впровадження в науковий обіг і трактування змісту понять «інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва», «політика державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва», «комплексний механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва», «система стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва», що дає змогу підвищити рівень наукової обґрунтованості механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва;

– наукові засади реалізації моніторингу інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємництва, який пропонується розглядати як систему інформаційно-аналітичних інструментів, що за умови комплексного застосування дають змогу спостерігати динаміку інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, виявляти та попереджати перешкоди його розвитку на основі вдосконалення підходів і інструментів державного регулювання; в процесі моніторингу передбачається виокремлення груп підприємств малого та середнього бізнесу на основі потенціалу інноваційно-інвестиційної діяльності, що в подальшому надасть можливість комплексного оцінювання тенденцій інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та динаміки розвитку даного сектора економіки, виявляти причини відхилень та своєчасно реагувати на несприятливі загрози шляхом використання інструментів державної політики;

- практичні рекомендації реформування існуючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва на основі врахування передового досвіду інших країн та засад децентралізації, що передбачають: координацію комунікативної взаємодії між представниками бізнесу та органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, розвиток інноваційної інфраструктури, розвиток системи підготовки кадрів для органів публічної влади з управління проектами та інвестиціями, впровадження

системи моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з метою розробки пріоритетних напрямів державної підтримки, удосконалення правового регулювання об'єктів інноваційної інфраструктури, врахування у нормативно-правових документах галузевої специфіки суб'єктів підприємництва, удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії представників публічної влади та бізнесу на засадах відносин партнерства.

Ключові слова: інновація, інвестиції, інноваційно-інвестиційний розвиток, державна політика, механізм, підприємництво, публічне управління

SUMMARY

Degtyarev A.V. Implementation mechanisms of the state policy of innovative and investment development of entrepreneurship. - Qualifying research paper. – Manuscript.

The thesis for a Philosophy Doctor degree in specialty 281 – Public management and administration. – Chernihiv Polytechnic National University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2021.

The dissertation is devoted to the theoretical and practical solution of the scientific tasks to improve the mechanism for implementing the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship. The work is formed conceptual and categorical apparatus of scientific research by definition such concepts as "entrepreneurship", "state support". The specifics of the use of the terms "small business", "state support of entrepreneurship", "financial mechanism for implementing the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship" are defined. Theoretical bases of formation of the mechanism of innovative and investment development of business is defined and practical recommendations concerning its improvement are substantiated.

It is established that the policy of state support for innovation and investment development of entrepreneurship is a complex economic system. It has the following characteristics: consists of interconnected elements that form its internal structure and exist in interaction with the external environment; its operation requires the availability of resources; it is guided by the control center, which ensures the achievement of the goal.

The systematization of foreign research is carried out. The world realizations of the state support of innovation and investment development of entrepreneurship are analyzed. The directions of improvement of the existing mechanisms according to foreign practice are formed.

It is substantiated that the mechanism of implementation of the policy of entrepreneurship` innovation and investment development is an integral part of public management of innovative economic development at the meso and macro levels. The functioning of this mechanism is due to institutional principles of regional and national innovation systems. It is noted that the multilevel and complexity of this process necessitate taking into account the impact on innovation and investment activities of entrepreneurship regulatory component, as well as the specifics of the mentality, the degree of innovation culture, historical experience in investing and implementing innovative projects.

Implementation mechanism of the state policy of innovative and investment development of entrepreneurship is proposed to be considered in the context of economic, organizational and legal functions that contribute to the formation of a favorable environment for the intensification of innovation and investment activities of entrepreneurship.

It is proposed to consider the institutional mechanism of state policy of innovation and investment development as a system of public authorities that interact with each other according to existing powers, as well as methods, forms, tools of managerial influence.

It is proved that the methodology of strategic management will contribute to the optimization of the administrative function of public authority, the formation of

synergies, improving the quality of public services. It is proposed to consider strategic public administration as an internal mechanism for forming and implementing links between the elements of the system of public authorities involved in the process of regulating innovation and investment development of entrepreneurship.

It is substantiated that tools for implementing the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship should be based on the optimal ratio of certain volumes and sources of financial supporting and criteria of each level of public policy, those are responsible for making and further implementing strategic management decisions according its power.

It is proposed to consider the system of strategic public administration at the regional and municipal levels as an open formation; its functioning is based on the interaction of the following subsystems: program-target, organizational-legal, functional-resource. It is substantiated that strategic public management of innovation and investment development of entrepreneurship should be considered as a set of separate areas of management activities aimed to activation and development of innovative entrepreneurship, implementation of innovative projects, promotion of investment activity of small businesses based on state supporting.

In order to increase the efficiency of the mechanisms of the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship, the monitoring of the innovation and investment potential of small and medium enterprises is proposed. It forms the basis for the proposals for the main areas of further state supporting on financial and administrative instruments, including the development of regulatory documents of motivating influence.

According to the priority of decentralization processes of public administration, it is proposed to develop a Strategy for coordination of innovation and investment development of small business. The priority areas of the Strategy are management of programs for innovation and investment development of small business, implementation of public-private partnership projects management and instruments of state supporting.

According to the study of existing mechanisms for implementing the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship, the formation of a comprehensive mechanism based on strategic management is proposed.

The reliability of the obtained results is confirmed by use of a significant array of economic-statistical, legislative, regulatory and methodological information. The most important results that determine the scientific novelty of the study and the personal contribution of the dissertation include

- scientific approaches to the development of a comprehensive mechanism for implementing the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship, which is a complex hierarchical system, the interaction of elements of which (public authorities, businesses, levers, goals, objectives, tools) is based on self-organization and is a prerequisite for the implementation of strategic directions for innovation and investment development; the proposed mechanism can be used by public authorities at all levels of government to promote innovation and investment development of entrepreneurship;

- initial provisions for the development of a system of strategic public management of entrepreneurship innovation and investment development; it is considered as an open formation, integrated into a single national space of state policy to support innovation and investment development of entrepreneurship; the introduction of a system of strategic public administration will help to harmonize the goals of interconnected business and public administration at the regional and local levels and further ensure the innovative development of enterprises;

- the clarification of the conceptual and categorical apparatus of the theory of public administration in terms of management of innovation and investment development, namely introduction into scientific circulation and interpretation of the content of concepts "innovation and investment development of entrepreneurship", "policy of state support for innovation and investment development of entrepreneurship", implementation of the state policy of innovation and investment development of entrepreneurship ", " system of strategic public management of innovation and investment development of entrepreneurship ",

which allows to increase the level of scientific validity of implementation mechanisms;

- scientific principles of monitoring the innovation and investment potential of entrepreneurship, which is proposed to be considered as a system of information and analytical tools that allow to observe the dynamics of innovation and investment activities of economic entities, identify and prevent obstacles to its development based on improved approaches and instruments of state regulation; the monitoring process envisages the separation of small and medium business groups based on the potential of innovation and investment activities, which will further provide a comprehensive assessment of trends in innovation and investment development of business entities and the dynamics of the sector, adverse threats through the use of public policy instruments;

- practical for reforming the existing implementing mechanisms the state policy of entrepreneurship innovation and investment development based on best practices of other countries and the principles of decentralization; the recommendations include: coordination of communication between business and executive authorities and local governments, development of innovation infrastructure, training system for public authorities for project and investment management, implementation of a system for monitoring entrepreneurship innovation and investment development in order to develop priority areas of state supporting, improving the legal regulation of innovation infrastructure, improving legal supporting for the interaction of public authorities and business on the basis of partnership relations.

Key words: innovation, investments, innovation and investment development, state policy, mechanism, entrepreneurship, public administration

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

1. Косач І.А., Дегтярьов А.В.. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах децентралізації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020 р. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1589> [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,8 друк. арк.).
Особистий внесок автора: проаналізовано теоретичні аспекти та етапи розвитку державно-приватного партнерства (0,5 друк.арк.)

2. Дегтярьов А.В. Державна політика стратегічного розвитку малого бізнесу в умовах децентралізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020 р. №7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1721> [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,85 друк. арк.).

3. Косач І.А., Дегтярьов А.В. Програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. *Наукові перспективи*. 2021. №8(14). с. 41-50. [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, Research Bible, фахове видання] (0,7 друк.арк.)
Особистий внесок автора: запропоновано та обґрунтовано напрямки удосконалення використання програмно-цільового підходу (0,5 друк.арк.)

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

4. Degtiarov, A. The mechanism of state support for small business development: synergetic aspects. *Three Seas Economic Journal*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. Volume 2. Number 2. P.21-26. [Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus; Directory of Open Access Journals (DOAJ); Research Papers in Economics (RePEc); Google Scholar] (0,65 друк.арк.).

5. **Дегтярьов А.В.** Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу на засадах стратегічного управління. *Věda a perspektivy*. 2021. Vol.2. p. 30-38. [Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus; Google Scholar] (0,67 друк.арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. **Дегтярьов А.В.** Децентралізація влади: європейський досвід *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. Ч. 1: С. 327-328 (0,12 друк.арк.).

7. **Дегтярьов А.В.** Забезпечення інноваційного розвитку підприємництва в системі публічного управління. *Ефективні рішення в економіці, фінансах та управлінні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 5 лютого 2021 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 169 – 171. (0,15 друк.арк.).

8. **Дегтярьов А.В.** Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2020. С.231-232. (0,1 друк.арк.).

9. **Дегтярьов А.В.** Державна політика підтримки малого бізнесу в контексті стратегічного управління. *Сучасна парадигма публічного управління*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 12 листопада 2020 р) / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. Львів, 2020. С.457-459 (0,1 друк.арк.).

10. **Дегтярьов А.В.** Демократизація як основа реформування системи публічного управління. *Європейський вимір публічного управління: матеріали ІV регіональної наукової конференції*; 18.12.2020 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. С. 15-17 (0,15 друк.арк.)

11. Косач І.А., **Дегтярьов А.В.** Проектний підхід в управлінні розвитком малого підприємництва. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених* (м. Чернігів, 17 грудня 2019 р.). Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2019.- с. 466-467. (0,15 друк. арк.). *Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність використання проектного підходу в управлінні розвитком малого підприємництва* (0,1 друк.арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	25
1.1. Підприємництво як об'єкт публічного управління	25
1.2. Політика державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва як складова механізму публічного управління	38
1.3. Концептуальні положення державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в зарубіжних країнах	67
Висновки до розділу 1	85
РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	88
2.1. Інституційний механізм реалізації державної політики	88
2.2. Фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва	103
2.3. Мале підприємництво в контексті інноваційно-інвестиційного розвитку	118
Висновки до розділу 2	133
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	135
3.1. Стратегічне управління як базис механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва	135
3.2. Розробка комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва	154
Висновки до розділу 3	173
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	179
ДОДАТКИ	201

ВСТУП

Актуальність теми. Головним мотивуючим фактором економічного зростання суб'єктів підприємництва є інноваційно-інвестиційний розвиток, який ґрунтується на нових прогресивних технологіях, управлінських підходах, передбачає освоєння випуску високотехнологічної продукції. В умовах інтеграції України до європейського співтовариства, модернізації системи державного управління з орієнтацією на європейські стандарти для зміцнення конкурентоспроможності на ринку та ефективної інноваційної діяльності підприємницькі структури шукають нові інвестиційні можливості, освоюють нові підходи до інвестування. Водночас в умовах становлення реформи децентралізації публічної влади в Україні підвищується роль регіонів, а місцеві органи влади перетворюються на дієздатні суб'єкти реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Зазначене потребує розробки та впровадження відповідних ефективних механізмів, застосування нових підходів та інструментів. Отже, необхідність дослідження теоретичних засад і практичних положень щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва обумовлює своєчасність і науково-практичне значення дисертаційної роботи.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених щодо основ державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва: В. Авер'янова, В. Бакуменка, З. Варналія, Д. Грицишена, В. Гусєва, Д. Дукова, Я. Жаліло, О. Іванової, М. Корецького, В. Маргасової, В. Мареніченка, Л. Приходченко, В. Тертичка, Н. Ткаленко, І. Труш, Л. Федулової, Д. Черваньова, К. Шапошникова, Т. Шестаковської та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень щодо управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва та віддаючи належне зазначеним науковим напрацюванням, слід акцентувати увагу на тому, що

теоретико-методологічні проблеми формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва залишаються остаточно не вирішеними та потребують поглибленого вивчення. З урахуванням того, що в українській державі зазначені механізми є недостатньо ефективними виникає потреба в їх дослідженні та розробці нових наукових підходів щодо їх впровадження та подальшої реалізації. Важливість та складність дослідження окреслених питань стали визначальним чинником для вибору теми дисертаційної роботи, обумовили її мету та основні завдання, а також теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження проведено в рамках науково-дослідної роботи Національного університету «Чернігівська політехніка», зокрема, є складовою науково-дослідних тем кафедри публічного управління та менеджменту організацій, а саме: «Розробка науково-прикладних засад реалізації державної політики розвитку підприємництва в умовах децентралізації влади» (№ державної реєстрації 0120U101816), «Публічне управління та децентралізація влади» (№ державної реєстрації 0120U101815), під час виконання яких автором здійснена оцінка механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з метою виявлення основних тенденцій.

Мета дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення їх ефективного функціонування. Досягнення цієї мети зумовило необхідність постановки та розв'язання комплексу завдань дисертаційного дослідження, а саме:

- поглибити теоретико-методологічних основ формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва;

- розкрити сутність підприємницької діяльності та її ролі в інноваційно-інвестиційному розвитку країни;
- оцінити сучасний стан та особливості функціонування організаційного, правового та фінансового механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності та функціонування сектору підприємництва;
- узагальнити зарубіжний досвід впровадження політики державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та обґрунтувати можливість його застосування у вітчизняній практиці публічного управління;
- розробити систему стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва як основу державної політики;
- розробити пропозиції удосконалення механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва;
- розробити комплексний механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва на засадах стратегічного управління.

Об'єктом дослідження є процес інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні рекомендації формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження широко використовується сукупність взаємодоповнюючих загальних і спеціальних методів: метод системного аналізу – при дослідженні сутності, основних принципів та категорій державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства, при опрацюванні нормативно-правового та організаційного забезпечення, при формуванні теоретико-методологічної бази дослідження; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції дозволили узагальнити наукові підходи провідних вітчизняних і

зарубіжних учених до дослідження сутності підприємницької діяльності та інноваційно-інвестиційного розвитку, основних напрямів механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Застосування порівняльного аналізу сприяло виявленню закономірностей і відмінностей, особливостей і спільних напрямів механізмів державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в розвинутих країнах світу та країнах пострадянського простору, а також тенденцій та перспектив застосування кращого досвіду в процесі реформування системи публічного управління та впровадження реформи децентралізації влади в Україні; метод категоріального аналізу – для визначення базових понять дисертаційного дослідження; структурно-функціональний метод – для визначення основних структурних ознак механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, завдань, функцій та напрямів діяльності органів державної влади, та місцевого самоврядування, що задіяні до реалізації досліджуваних механізмів; метод комплексного аналізу та узагальнення – для формулювання наукових визначень, висновків, що виносяться на захист.

Достовірність досліджень та отриманих результатів обумовлюється використанням належної інформаційної бази, а саме: законодавчих та нормативно-правових актів, статистико-економічних матеріалів та звітів Державної служби статистики України, інформаційно-аналітичних матеріалів Національного агентства України з питань державної служби, наукових статей та монографій вітчизняних і зарубіжних вчених, результатів власних спостережень автора.

Найсуттєвішими теоретичними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертанта, є наступні:

удосконалено:

– науково-концептуальні підходи до розробки комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва; обґрунтовано, що механізм являє собою складну ієрархічну

систему, взаємодія елементів якої (органів публічної влади, суб'єктів господарювання, важелів, цілей, завдань, інструментів) відбувається на засадах самоорганізації та є передумовою для впровадження стратегічних напрямів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку; застосування синергетичного підходу як методологічного базису в процесі формування та реалізації комплексного механізму має визначити та врахувати в подальших стратегічних документах співвідношення інтересів публічного управління та суб'єктів підприємництва, а також дослідити взаємодію органів місцевої влади та суб'єктів малого бізнесу за умов децентралізації; запропонований механізм може бути використаний органами публічної влади на всіх рівнях управління в напрямку сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку підприємництва;

– теоретико-методичні рекомендації з розробки системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва, яку запропоновано розглядати як відкрите формування, що інтегровано в єдиний національний простір державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва; впровадження системи стратегічного публічного управління сприятиме узгодженню цілей взаємопов'язаних суб'єктів підприємництва та публічного управління на регіональному та місцевому рівнях, забезпечить інноваційний розвиток підприємств;

– вихідні положення щодо розробки з розробки Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, пріоритетними напрямами якої є управління ефективністю програм з інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, реалізація проєктів державно-приватного партнерства в пріоритетних напрямках діяльності, підвищення рівня інформованості суб'єктів господарювання про перспективні заходи та інструменти державної підтримки; реалізація Стратегії як крос-секторального документа сприятиме забезпеченню системності застосованих заходів державної підтримки як інновацій, та і інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва;

набуло подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії публічного управління у частині управління інноваційно-інвестиційним розвитком, а саме – впровадження в науковий обіг і трактування змісту понять «інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва», «політика державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва», «комплексний механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства», «система стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємства», що сприяло побудові логіки наукової обґрунтованості умовиводів щодо закономірних та істотних особливостей процесів формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства;

– наукові засади проведення моніторингу інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємництва, який пропонується розглядати як систему інформаційно-аналітичних інструментів, що за умови комплексного застосування дають змогу спостерігати динаміку інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, виявляти та попереджати перешкоди його розвитку на основі вдосконалення підходів і інструментів державного регулювання; реалізація моніторингу передбачає виокремлення груп підприємств малого та середнього бізнесу залежно від специфіки інноваційно-інвестиційної діяльності та наявного потенціалу для її здійснення, що в подальшому надасть можливість постійного комплексного оцінювання тенденцій інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання малого підприємництва та стану динаміки даного сектора економіки, виявляти причини відхилень та своєчасно розробляти напрямки протидії несприятливим загрозам на основі інструментів державної політики;

- перспективні напрями реформування існуючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства на основі врахування передового досвіду інших країн та засад децентралізації, що передбачають: координацію комунікативної взаємодії між представниками

бізнесу та органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, розвиток інноваційної інфраструктури, розвиток системи підготовки кадрів для органів публічної влади з управління проектами та інвестиціями, впровадження системи моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з метою розробки пріоритетних напрямів державної підтримки, удосконалення правового регулювання об'єктів інноваційної інфраструктури, врахування у нормативно-правових документах галузевої специфіки суб'єктів підприємництва, удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії представників публічної влади та бізнесу на засадах відносин партнерства.

Отримані теоретичні та практичні результати проведеного Дегтярьовим А.В. дослідження підтверджені відповідними довідками апробаційного характеру, що засвідчують впровадження наукових результатів у діяльність:

- Чернігівської районної ради Чернігівської області при розробці заходів щодо інноваційного розвитку підприємств малого бізнесу (довідка про впровадження № 02-04/865 від 14.09.2020 р.);

- Виконавчого комітету Чернігівської міської ради при обґрунтуванні методичних, організаційних та соціально-економічних засад довгострокового розвитку сфери малого бізнесу м. Чернігова (довідка про впровадження № 863/1-04 від 12.08.2021 р.);

- Агенції регіонального розвитку Чернігівської області при розробці заходів щодо результативності використання інструментів регулювання інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу (№08-02/101 від 16.08.2021 р.);

- Національного університету «Чернігівська політехніка» для навчально-методичного забезпечення дисциплін «Основи муніципального менеджменту» та «Державна економічна політика» кафедри публічного управління та менеджменту організацій, а також при формуванні тематики випускних робіт (довідка № 202/08-693-1 від 14.05.2021 р.) .

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, в якому розв’язується конкретне науково-прикладне завдання, що полягає в обґрунтуванні наукових засад, концептуальних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Конкретний особистий внесок здобувача у наукових працях, опублікованих у співавторстві, відображено в списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати та висновки дисертаційної роботи обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: XI Міжнародній науково-практично конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (25-26 березня 2021 р.); *Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективні рішення в економіці, фінансах та управлінні» (Одеса, 5 лютого 2021 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Юність науки-2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (23-24 квітня 2020 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма публічного управління» 12 листопада 2020 р., м. Львів; IV регіональній науковій конференції «Європейський вимір публічного управління» (18 грудня 2020 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених "Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти" (17 грудня 2019 р.).*

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано автором самостійно у 11 наукових працях, серед них: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 6 праць апробаційного характеру. З них відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р.

№ 167 – 5 публікацій. Загальний обсяг публікацій, що належить автору, становить 3,89 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок друкованого комп'ютерного тексту. Обсяг основного тексту – 178 сторінок. Робота містить 14 таблиць, 26 рисунків, список використаних джерел налічує 227 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.3. Підприємництво як об'єкт публічного управління

Для економіки будь-якої країни значення підприємництва визначається наступними факторами:

- частка підприємництва в загальній чисельності суб'єктів ринкової економіки;
- частка приросту валової продукції малого підприємництва в прирості валового внутрішнього продукту;
- сума податкових надходжень в бюджети за рахунок суб'єктів малого бізнесу;
- забезпечення населення новими робочими місцями;
- найбільш повне задоволення потреб населення різними товарами і послугами та ін. [75].

Отже, особливості сучасної ситуації на тлі безлічі внутрішніх проблем і зовнішніх загроз підвищують значимість стратегічного розвитку підприємництва як пріоритетної сфери економіки. З'ясуванню сутності підприємництва як одного із важливих чинників соціально-економічного розвитку країни світова наука приділяє значну увагу. При цьому вважаємо за доцільне зазначити, що трансформаційні процеси в економіці та державному управлінні формують нові вимоги до тлумачення термінологічної сутності підприємництва.

Вважається, що перші дослідження сутності підприємництва належать Р. Кантільйону, який започаткував перший етап становлення підприємництва як об'єкту наукового пізнання. Так, він вперше дослідив поняття «підприємець», стверджуючи, що... «це людина з невизначеними доходами, яка купує товари за фіксованою ціною з подальшим продажем за невідомою

йому ціною [75]. Згодом його послідовники Й. Тюнен, Г. Мангольдт і Ф. Найтвиделілі в якості одного з елементів підприємництва визначили «здатність до ризику».

Значний внесок у розвиток теорії підприємництва зробили А. Сміт та Д. Рікардо. Так, згідно А. Сміту, підприємець – це власник, який ризикує заради прибутку та реалізації певної ідеї. Він є власником виробництва та його розпорядником, але приносить користь суспільству, задовольняючи своєю діяльністю його потреби. Підприємницька діяльність, за А. Смітом, дає можливість людині задовольняти свої потреби за рахунок праці [169]. З точки зору участі в інвестиційному процесі розглядає підприємця Д. Рікардо, вважаючи його інвестором та капіталістом [159]. Дослідник також відзначає можливість для підприємця обрати діяльність, яка йому більше подобається, та вільно розмістити свій капітал [159].

Розширення сфер підприємницької діяльності, становлення інституту власності та розвиток промислового виробництва вимагає зміщення змістовного акценту підприємництва в сферу його організації та управління. Подальші дослідження починають розглядати підприємництво без взаємозв'язку із працею або володіння капіталом. Відповідно підприємець виступає управлінцем, організатором, який здатен комбінувати фактори виробництва під впливом фактору ризику. Тлумачення категорії «підприємництво» починає набувати нових ознак, що пов'язано із зміною суспільних відносин. Наприклад, французький економіст Ж.-Б. Сей розглядає підприємництво у фокусі 3-х складових: економічних понять «капітал», «земля», «праця» як ключових факторів виробництва [165]. Він також зазначав, що основна мета підприємництва – отримання прибутку, при цьому без ризику ця мета не може бути досягнута.

На другому етапі розвитку наукових підходів до визначення сутності підприємництва перевага віддається особистості підприємця і виконуваним ним функціям. В цьому контексті підприємництво розглядається Й. Шумпетером, який базисом економічного розвитку розглядав здатність

підприємця комбінувати фактори виробництва, внаслідок чого виникає нововведення або інновація. Тобто, з позиції дослідника, функція підприємця - комбінування факторів виробництва, внаслідок чого забезпечується економічний розвиток, адже саме інновація є рушієм зростання економіки. Згідно з твердженням Й. Шумпетера, «підприємець здатен подолати інерційність економічної системи та дії за усталеними практиками» [204, с. 63–64]. Він також зазначає на передчутті підприємця, яке не завжди піддається раціональній реконструкції, але є безперечним фактором успіху. Згідно його напрацювань, «функції підприємництва полягають головним чином в революціонуванні виробництва шляхом використання винаходів та інновацій або різноманітних можливостей для виробництва нових або старих (але новим способом, за новою технологією) товарів, відкриття нових сировинних джерел, ринків збуту, реорганізації виробництва тощо» [204]. Таким чином, Й. Шумпетер вперше проаналізував феномен підприємництва, який може існувати окремо від капіталістичного виробництва; по-друге, обґрунтував значення участі підприємця у функціонуванні та розвитку економічної системи.

В центрі уваги іншого дослідника А. Маршалла - прибуток як сенс підприємницької діяльності та найбільш стійкий її стимул [56]. При цьому дослідник наголошує на формуванні організаторської функції підприємця як фактора виробництва. Аналогічних поглядів дотримується і Дж. М. Кейнс, однак він акцентує увагу на грошовій складовій прибутку та зазначає, що підприємницький прибуток є показником переваги підприємництва над спекуляцією і максимізується ним [66].

Як видно із вищенаведеного, і перший, і другий етапи розвитку теорії підприємництва були засновані на монофункціональності підприємницької ролі. Таке розуміння підприємництва призвело до зайвої однобічності в тлумаченні його проблем.

Наступний етап досліджень феномену підприємництва (друга половина ХХ ст.) відзначений, перш за все, напрацюваннями представників

новоавстрійської школи, а саме Л. Мізеса і Ф. Хайєка, які продовжили ідеї Й. Шумпетера. Загалом основною характеристикою цього етапу вважається особистісний підхід до підприємця, при цьому відзначаються такі першочергові якості, як самостійність у прийнятті рішень та здатність реагувати на зміни ринкового середовища. Наприклад, Л. Мізес акцентує увагу на ролі підприємництва у забезпеченні руху ринків до стану рівноваги. Виникає багатофункціональна модель підприємництва, в контексті якої підприємництво розглядається як процес зародження та розвитку конкретної ідеї, результатом якої є отримання прибутку як основного критерію ефективності [96]. І. Кірцнером зазначено, що підприємництво тісно пов'язано із конкуренцією тобто, за думкою вченого, ці поняття є нероздільними. Ним розглядається «чисте підприємництво», яке може існувати за умови відсутності із початку діяльності власних активів [68]. Особистісний підхід також простежується в дослідженнях Ф. Хайєка, який акцентує увагу на підприємстві як характеристиці поведінки людини, яка направлена на пошук нових можливостей [193]. На думку Ф. Хаєка, підприємництво пов'язано із особистою свободою суб'єкта, який отримує можливість раціонально використовувати знання, навички, здібності, інформацію та власний дохід. З точки зору здатності до новаторства розглядається феномен підприємництва П. Самуельсоном [163].

Представник австро-німецької школи М. Вебер розглядає підприємницьку діяльність з точки зору раціональності та ефективності, акцентуючи увагу на максимальній віддачі від вкладених коштів та виборі найкоротшого шляху до поставленої мети. Інший представник цієї школи, В. Зомбарт, розглядає підприємця як «завойовника» та «організатора» і «торговця», підпорядковуючи його діяльність зростанню та процвітанню власної справи, яка має бути обов'язково прибутковою [223].

Лауреат Нобелівської премії Г. Саймон досліджував мотиви підприємця у взаємозв'язку із процесом прийняття управлінських рішень. Він переконує, що, вибираючи той чи інший варіант поведінки, підприємець прагне не до

максимізації прибутку, а до знаходження прийнятних (а не оптимальних) варіантів розв'язання своїх складних проблем [161, с. 346].

Дж. Кейнс акцентує увагу на еволюційності господарської діяльності, але вижити і протистояти може лише той господарюючий суб'єкт, який має певні соціально-психологічні особливості. Підприємницьку діяльність він також пов'язує із ризиком.

Розгляд підприємництва як системи контрактів запропоновано в працях авторів теорії трансакційних витрат Р. Коуза і О. Вільямсона. Під підприємцем Р. Коуз має на увазі «особу або групу осіб, які в конкурентній системі направляють виробництво, виконуючи тим самим роль механізму цін» [80]. У даній теорії метою підприємницької діяльності виступає економія трансакційних витрат, а підприємець розуміється як особливий регулюючий механізм, альтернативний цінового механізму і механізму державного регулювання.

Переважаючим залишається твердження, що головними цілями і мотивами підприємця є зростання капіталу, розвиток виробництва і привласнення прибутку. Підтвердженням цьому виступає і тлумачення сутності підприємництва у нормативно-правових документах. На наш погляд, таке твердження є недостатньо актуальним, враховуючи умови сьогодення. В умовах становлення інформаційного суспільства та концепції публічного управління взаємодія відносин власності, процес отримання прибутку та сутність підприємницької діяльності слід розглядати, на нашу думку, із врахуванням принципу динамічного розвитку. В умовах інформаційно-інноваційної революції право власності на засоби виробництва не виступає домінуючою характеристикою підприємницької діяльності, проте значення набуває право інтелектуальної власності.

Сучасні тенденції дослідження сутності підприємницької діяльності доцільно віднести до четвертого етапу. Основним елементом підприємницької діяльності стає раціоналізація форми і способу господарювання, а цільовий вектор переміщується з максимізації прибутку на

забезпечення довгострокової стійкості підприємницької структури. Серед основних характеристик підприємця виокремлюється здатність трансформувати умови господарювання до тенденцій розвитку суспільних потреб, а не адаптація до них. Дослідниками Р. Хізричем та М. Пітерсом (США) підприємництво характеризується як процес створення ексклюзивно нового продукту [196, с. 20]. Тобто в дослідженнях перевага надається психологічному аспекту сутності підприємництва, крім суто матеріального, який існував раніше. Аналогічне твердження ми можемо побачити і у О. Креденцера, який виділяє політичні, економічні, соціальні та психологічні чинники розвитку підприємництва [12, с. 320].

Інший представник цього етапу, А. Хоскінг, вважає, що підприємцем є особа, здатна вести бізнес за власний рахунок, особисто керувати діяльністю та приймати рішення. Його винагородою є отриманий в результаті підприємницької діяльності прибуток і почуття задоволення, відчуте від заняття підприємництвом [12]. Але в той самий час дослідник вважає підприємницьку діяльність такою, що пов'язана із ризиком. Французький економіст Р. Барр визначає наявність організаторської функції у підприємця, яка проявляється у прийнятті самостійних рішень щодо відкриття власної справи та її подальшого розвитку [11].

Єдність досліджень впродовж вищезазначених етапів полягає у визначенні підприємництва як основного елементу господарського механізму, а підприємця – провідною фігурою соціально - економічних відносин. Разом з тим, як підкреслюють більшість дослідників, єдину теорію підприємництва сформував не вдалося. В процесі трансформації систем державного управління та ринкових перетворень, формування нових підходів у розвитку суспільства, доцільно зазначити на неоднозначності підприємництва як явища протягом історичного розвитку суспільства; неоднозначність самого явища підприємництва впродовж становлення економічних відносин у суспільстві; зміна стимулів підприємницької

діяльності; невизначеність місця підприємця і власника в процесі функціонування суб'єкта підприємництва.

Згідно досліджень представників всіх 4-х етапів розвитку наукової думки, підприємництво як економічне явище виникає за умови взаємодії організаційного новаторства і економічної свободи, внаслідок чого виникають такі характеристики, як ризиковість підприємницької діяльності, лідерство, новаторство, володіння ресурсами, взаємозв'язок із ринком, свобода вибору способу дій, відповідальність, самостійність прийняття рішень, орієнтація на отримання прибутку.

Таким чином, підприємницька діяльність, на думку видатних дослідників минулого, відбувається на страх та ризик підприємця, який виявляє ініціативу та отримує прибуток в результаті капіталовкладень у виробничий процес. Власне такої сутнісної характеристики підприємця дотримувались і вітчизняні вчені-теоретики.

Перший етап розвитку підприємництва в Україні розпочався у XIX ст. із поштовхом промислового виробництва і тривав до 1917 р. Цей період характеризується дослідженнями щодо природи виникнення підприємництва, розвитку малих та середніх форм підприємницької діяльності, а також вивченням психологічних аспектів. Так, С. Булгаков у своїй праці «Капіталізм і землеробство» аналізує розвиток малих і великих форм підприємництва. Вчений порівнює специфіку промислового підприємництва та землеробства та їхній зв'язок із поняттям «капітал». Дискутуючи на тему теорії нагромадження і концентрації капіталу, розроблену К. Марксом, С. Булгаков зазначає, що концентрація капіталу має значення для розвитку промислового підприємництва, натомість для землеробства її роль незначна, оскільки «не тільки ніякої концентрації не відбувається, але з надзвичайною силою виступають тенденції децентралізації» [19, с. 538]. Інший видатний економіст М. Туган-Барановський розглядає в якості одного із провідних факторів розвитку держави знання підприємцями справи і здатність ризикувати і впроваджувати в життя інновації [186, с. 701]. Характеризуючи

підприємницьку діяльність, М. Туган-Барановський розглядає підприємництво в якості дрібного виробництва, що працює для задоволення потреб ринку, але відмічає, що з точки зору домогосподарства підприємництво виступає крупним виробництвом [186, с.129-135]. Дослідник вважав, що кооперація є вкрай важливою у відносинах підприємництва, що характеризується функціонуванням кредитних, збутових, переробних, трудових, виробничих артілей [186, с.210-223]. На думку іншого дослідника того часу Л. Петражицького, «підприємцем варто визнавати того суб'єкта, що веде господарську діяльність від свого імені в за свій кошт і несе ризик усім майном і відповідальність усім своїм надбанням» [120, с. 15].

Сучасний етап дослідження феномену підприємництва розпочинається наприкінці 80-х років ХХ століття і значного розвитку набуває у 90-х роках із становленням незалежності України, початком ринкових реформ та процесами приватизації. Одним із перших вітчизняних дослідників є З. Варналій, який розглядає підприємця як господарський суб'єкт, діяльність якого спрямовується на впровадження розробок та реалізацію благ з метою отримання прибутку та соціального ефекту [22, с. 35]. На його думку, мале підприємництво – це «самостійна (за рахунок власних коштів) інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу» [22]. В якості самостійної ініціативної діяльності з метою отримання прибутку розглядають підприємництво українські дослідники М. Й. Малик та О.Г. Шпикуляк [90]. Аспект ризиковості підприємницької діяльності розглядає В.Ф. Попондуполо, який також наголошує на здійсненні підприємницької діяльності на засадах професійності та систематичності з метою одержання прибутку [127].

На вмінні вести ділову активність та організувати діяльність наголошують О. Коротич. Так, О. Б. Коротич зазначає, що в центрі підприємницької діяльності знаходиться ініціативна та енергійна людина, у

частковій чи повній власності якої знаходяться матеріальні цінності, використання яких приносить прибуток у конкретній справі [75].

Інноваційність підприємницької діяльності відслідковується у дослідженнях В. Сизоненка, який наголошує на ролі підприємництва у розвитку новаторських ідей «...в процесі самоорганізації та саморозвитку підприємства» [167] в результаті його взаємодії у взаємодії з внутрішнім і зовнішнім середовищем. В своєму погляді автор спирається на системно-синергетичний підхід, розглядаючи взаємодію підприємницької ідеї та підприємства на засадах процесів самоорганізації. На комплексності і складності феномену підприємництва акцентує увагу Ю. Орел, зазначаючи на складності поняття «підприємництво» і вважаючи його сутністю відносин різної природи: «...економічних, юридичних, політичних, історичних і психологічних» [110]. З точки зору відносин власності розглядають це поняття Б. Купчак та В.Мусіяка. Так, В. Мусіяка наголошує на таких характеристиках підприємництва, як ініціативність та систематичність, визначаючи базисом її здійснення приватну або будь-яку іншу форму власності [101]. Автор також вважає підприємницьку діяльність такою, що пов'язана із ризиком та здійснюється підприємцем під свою відповідальність. Здійснення підприємницької діяльності на засадах інноваційності відзначає дослідник Б. Купчак, розглядаючи підприємництво з точки зору відносин, що формуються з приводу «виробництва, розподілу та привласнення благ і послуг на основі комбінування підприємцем факторів виробництва та відповідальності за власні рішення «вкладеними коштами, затратами часу і праці, діловою репутацією й своїм майбутнім прибутком» [83, с. 247]. Дослідник відзначає також провідну роль підприємництва у задоволенні потреб суспільства та трансформаційних ринкових економічних процесах. В свою чергу Ф.П. Шульженко розглядав підприємництво як рушійну силу економічного розвитку, тобто зазначав, що «підприємництво – це дії, спрямовані на отримання результату негайно, а економічний розвиток – це результат дій» [203].

Проте актуальним залишається вичерпне трактування поняття підприємництва, його сутності та функцій, особливо в тих країнах, які розбудовують ринкові відносини. Підприємництво в контексті креативної, самостійної, ініціативної діяльності на основі генерації та реалізації інноваційних ідей розглядається О. Амосовим [4, с. 4]. З точки зору функціонального підходу розглядається феномен підприємництва Л. Донець та Н. Романенко, які зазначають його пріоритетність для економічного розвитку та формування інноваційних можливостей для здійснення діяльності [45]. В свою чергу колектив авторів під редакцією Ю. Ніколенко розглядає підприємництво як сформовану систему життєдіяльності суб'єктів на основі демократизації, забезпечення прав і свобод у виборі методів, напрямків, інструментів господарювання [121].

Так, професор Маршавін Ю. М. вважає що підприємницька діяльність вбирає в себе і організацію виробництва, і маркетинг, разом із рекламою і ціновою політикою, і менеджментом і управлінням фінансами [92, с. 18]. На думку Виноградської А. М., у ринковій економіці «підприємництво – це основний вид самостійної господарської діяльності, яка здійснюється юридичними та фізичними особами. Вона спрямована на досягнення очікуваного результату (одержання прибутку або підприємницького доходу) шляхом найкращого використання трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів» [25, с. 18].

В основі термінологічного дослідження поняття «підприємництво» за Л. Колесниковою знаходиться синергетична теорія, яка розглядає відкриті економічні системи, що здатні динамічно еволюціонувати [70, с. 47]. Відкритість системи складає основу синергетичного підходу, в контексті чого дослідниця фокусує увагу на спільній взаємодії суб'єкта підприємницької діяльності та середовища його функціонування, а підприємництво розглядає з точки зору «...процесу самооновлення і самоорганізації індивідуумів і підприємств, що здійснюється у взаємодії із зовнішнім і внутрішнім середовищем». Метою підприємницької діяльності також вважається

максимізація потенціалу підприємця, який здатний задовольнити його соціально-економічні потреби. Л. Колесникова відзначає, що на основі синергетичного підходу має бути врахована єдність предметно-матеріальної та ідеально-творчої основи у підприємницькій діяльності [70, с. 48].

Підприємництво, з точки зору В. Іванюти, доцільно розглядати в якості однієї із форм економічної активності, яка знаходить вираз у свободі вибору напрямів діяльності, самостійності у прийнятті рішень та відповідальності за їхню реалізацію та наслідки, пріоритетності успіху та максимізації прибутку. З іншого боку, дослідник констатує, що підприємництво є відповідним стилем поведінки підприємця, яка відображається у здатності ризикувати, шукати нетрадиційні рішення. В макроекономічному аспекті, на думку дослідника, підприємницька діяльність виступає економічною функцією, що направлена на вдосконалення державного механізму та інноваційний розвиток. [63, с. 62]

На регіональну спрямованість малого підприємництва звертають увагу науковці А.Бутенко, Є. Лазарева. Вони відзначають, що саме малий бізнес може стати основним фактором як підвищення конкурентоспроможності регіонів України, так і оптимізації регіональної структури, що є особливо значущим в умовах трансформації національної економіки [20, 35].

Отже, дослідження взаємозв'язку зміни соціально-економічних відносин та трактування поняття «підприємництво» дослідниками, а також узагальнення різноманітних наукових підходів щодо визначення сутності поняття зазначеного феномену дало нам можливість структурувати основні підходи на основі визначення ключових критеріїв (рис.1.1).

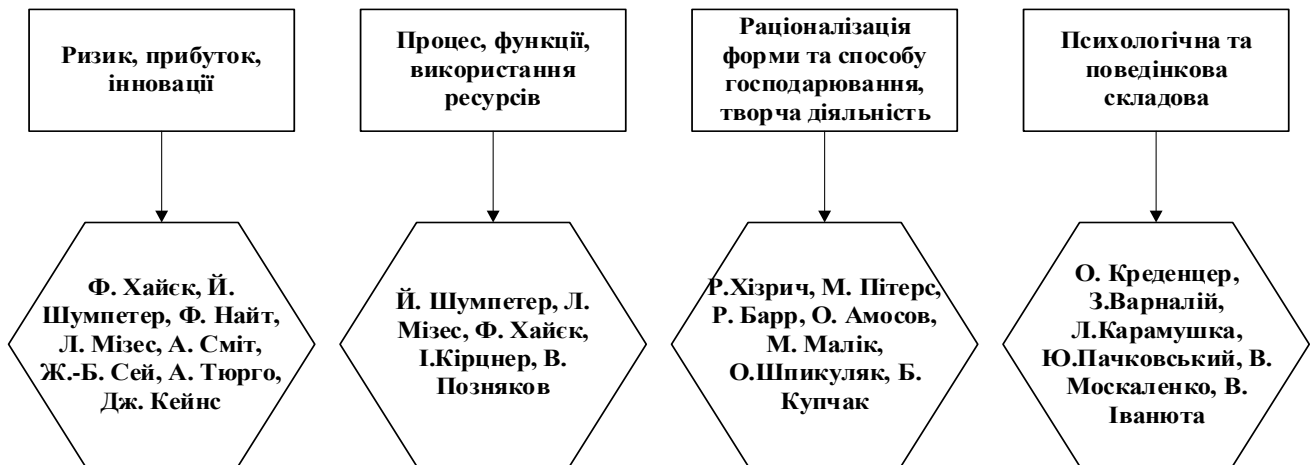

Рис.1.1. Систематизація підходів до визначення поняття «підприємництво»

Джерело: систематизовано автором

Отже, підприємницька ініціатива, комбінування чинниками, новаторство і ризик присутні в якості взаємопов'язаних елементів підприємницької діяльності, тільки ступінь прояву кожного елемента в різний час проявляється по-різному в залежності від умов здійснення підприємництва. Сам хід розвитку підприємництва підпадає під хвилеподібний осмислення його сутності. Причому представляється процесом еволюції розуміння змістовної сторони підприємництва, цей хвилеподібний процес насправді являв собою лише фіксацію уваги на домінантному для кожної господарської епохи ознаці діяльності підприємця.

В ході історичного розвитку акценти в змістовній частині діяльності підприємця можуть змінюватися, але тільки зміни слід розглядати не як причину змін в самій сутності підприємництва. В іншому випадку буде зруйнована генетична цілісність самого явища. Всі різні трактування підходять до самої діяльності підприємця і не зникають в ході історичного розвитку, а трансформуються в нові, при цьому саме поняття підприємництво отримує більш широке тлумачення, а не вузько спрямоване явище, як це прийнято інтерпретувати в даний час. У тому ж напрямку слід розглядати і відмежування господарської діяльності від підприємницької. Новаторство, особистісний елемент, організаційна культура - це ознаки вираження

сутнісних характеристик підприємництва і якщо спиратися тільки на них, то тоді підприємництво позбавляється економічного змісту.

Таким чином, на основі узагальнення та аналізу наукових підходів до визначення феномену «підприємництво» нами структуровано систему забезпечення функціонування сектору підприємництва, в якій визначено фактори впливу, місце бізнесу в суспільному розвитку та результат функціонування (рис.1.2).

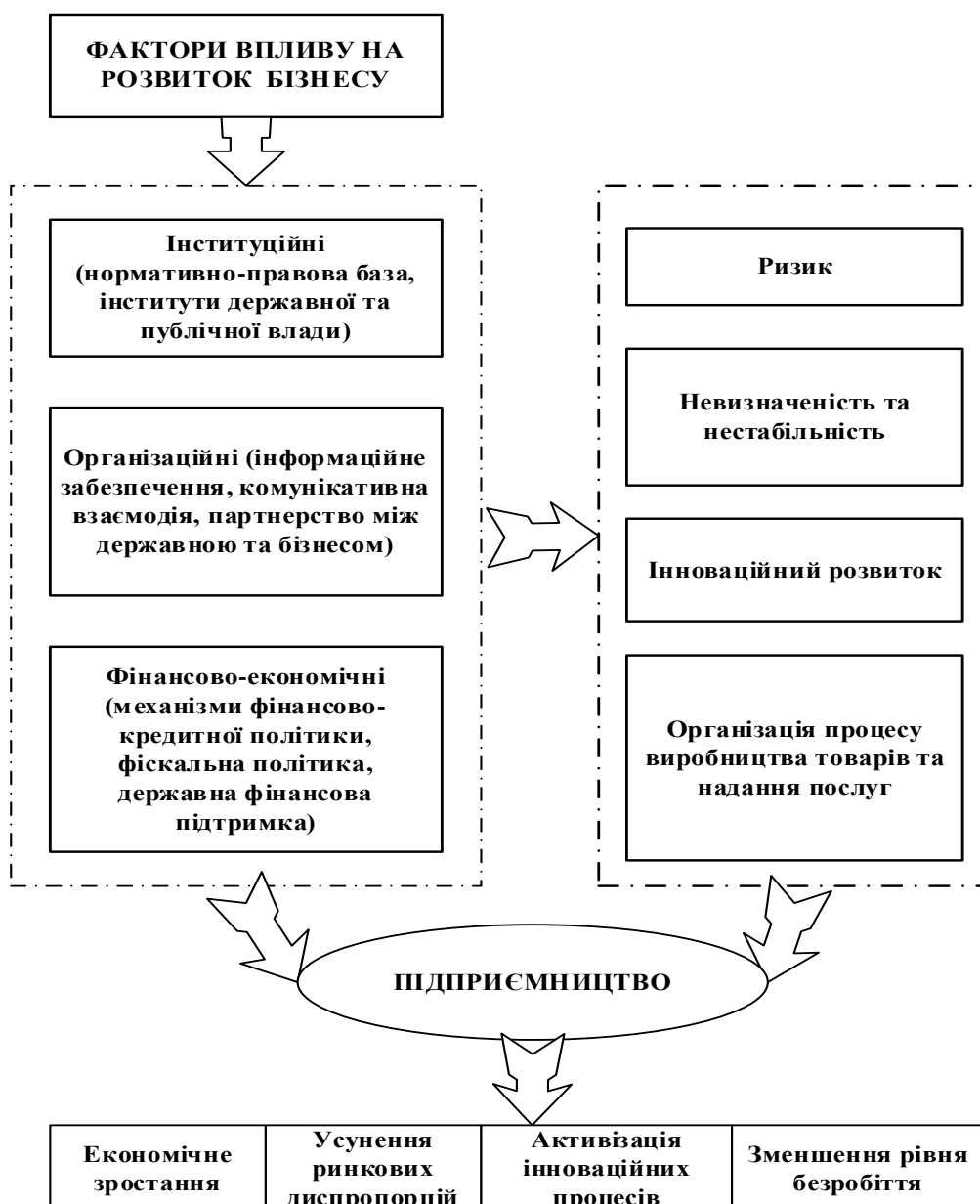

Рис. 1.2. Система забезпечення функціонування підприємництва

Джерело: розроблено автором

Відображений на рис.1.2 підхід дає ключ до розуміння економічної природи підприємництва. Підприємництво - історична категорія, а його еволюція нерозривно пов'язана з розвитком товарного господарства і виробничих відносин, оскільки результатом підприємницької діяльності може виступати як окремий продукт, так і надана послуга. Розвиток ринкового господарства та трансформаційні процеси сприяло зміні масштабів і сфер підприємницької діяльності і, що найголовніше, розвитку його змісту і форм прояву бізнес-активності.

1.2. Політика державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва як складова механізму публічного управління

Для аналізу сутності державної політики інноваційного інвестиційного розвитку підприємництва вважаємо за доцільне дослідити теоретичні аспекти понять «Інновація», «інвестиції», «інноваційно-інвестиційний розвиток» та визначити роль механізмів реалізації зазначеної політики у формуванні конкурентоспроможного підприємницького сектора як об'єкта публічного управління.

Засновником положень інноваційно-інвестиційного розвитку вважається український дослідник М. Туган-Барановський, який зазначав пріоритетність виробництва над споживанням завдяки можливості накопичувати капітал з його подальшим інвестуванням [186]. Проте підприємницька діяльність з точки зору участі в інноваційному процесі вперше, як свідчать наші попередні дослідження, була розглянута Й. Шумпетером, який розглядав інновацію як результат взаємозв'язку факторів виробництва, «що виникає завдяки підприємницькому духу» [204], враховуючи, таким чином, взаємовпливовість інновацій та підприємництва. Класичним в управлінській науці також вважається точка зору Б. Санто, який також розглядає інновацію як «сукупність виробничих та комерційних

заходів», внаслідок комбінування яких на ринку з'являється нове обладнання та удосконалені промислові процеси [162]. Законодавча база України, а саме Закон України «Про інноваційну діяльність» розглядає інновації в контексті «новостворених або вдосконалених технологій, продукції чи послуг». Згідно Закону до інновацій також віднесені «... організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [140].

Отже, в контексті базисних підходів до розгляду сутності «інновація» для підприємницького сектора інновація може нами розглядатись як цілеспрямована зміна стану суб'єкта підприємництва та основних складових його діяльності в результаті впровадження змін у виробничому, збутовому, організаційному процесах, в результаті якої зазначений суб'єкт отримує конкурентну перевагу в ринковому середовищі. При цьому також відбувається зміна його інноваційного потенціалу, тобто «сукупності можливостей підприємства або регіону фінансового, наукового, виробничого, освітнього характеру, що впливають на інноваційний розвиток» [140].

Проте зміни інноваційного потенціалу та впровадження інновацій є неможливими без інвестування в оновлення основних фондів, наукові дослідження, реалізацію проєктів розвитку. Отже, інноваційний процес є неможливим без інвестиційного супроводження, а динамічний розвиток інноваційного потенціалу залежить від стану інвестиційного потенціалу суб'єкта підприємництва. На думку О. Амоші, "інноваційна модель інвестиційного розвитку — це майбутнє України [95].

Інвестиції в Україні часто ототожнюють з поняттям «капіталовкладення», проте сучасні зарубіжні дослідники і якості інвестицій розглядають також цінні папери, а саме акції та облігації. У працях представників класичної політекономії А. Сміта і Д. Рікардо вперше виокремлено поняття капіталу і грошей, визначено роль, що відіграють кредитні ресурси в розвитку інвестицій, розглянуто сутність інвестиційного

процесу [159, 169]. З точки зору Закону України «Про інвестиційну діяльність» «під інвестиціями розуміється «усі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти різних видів діяльності, у результаті якої утворюється дохід (прибуток) або досягається соціальний ефект [155].

Дослідження інновацій та інвестицій знаходяться у фокусі уваги багатьох видатних вітчизняних та зарубіжних дослідників. Оскільки підприємницька діяльність охоплює багато сфер економіки: виробництво, сільське господарство, сферу послуг, а в контексті нашого дослідження розглядається нами в якості об'єкта публічного управління, узагальнимо підходи до визначення вказаних категорій з позиції управління підприємницькою сферою (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Основні підходи до визначення сутності інновацій та інвестицій

Інновації		Інвестиції	
Дослідник	Зміст поняття	Дослідник	Зміст поняття
Й. Шумпетер	«Інновація — це нова комбінація виробничих факторів, мотивована підприємницьким духом» [204]	В. Федоренко	«Інвестиції – це усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту" [190]
Б. Санто	« Це сукупність технічних, виробничих та комерційних заходів, внаслідок яких на ринку з'являються нові та поліпшені промислові процеси та обладнання» [162]	С.Мочерний	"Інвестиції — як довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку" [51]
А. Томпсон	«Інновація – це ідея, практика чи продукт, що сприймаються індивідом як нові, а на думку та інших, інновацією є генерування, прийняття і впровадження нових ідей, процесів, продуктів і послуг» [184]	У.Шарп	"У найширшому розумінні термін "інвестувати" означає розлучитися з грошми сьогодні з тим, щоб отримати їх більшу суму в майбутньому" [201]

Продовження таблиці 1.1

Ю. Яковець	«Інновація – якісні зміни у виробництві, що можуть належати як до техніки та технології, так і до форм організації виробництва»[207]	Т.Дорошенко	« Під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу)» [47]
В. Мединський	«Інновація – це суспільний, технічний, економічний процес, що зумовлює створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень» [93]	Н. Татаренко, А. Поручник	«Інвестиції — це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів. У першому випадку інвестиції розглядаються як засіб збільшення капіталу, у другому — як засіб надання соціальних послуг, які у кінцевому рахунку сприятимуть соціально-економічному розвитку суспільства»[179]
В. Андрійчук	«Інновації – новостворені або кардинально удосконалені новації, які за ступенем впливу на результати діяльності суб'єктів господарювання принципово відрізняються від існуючих аналогів або ж не мають аналогів взагалі» [5]	І. Бланк	«інвестиції є вкладенням капіталу з метою його наступного збільшення» [18]
А. Пересада	«інновація – це процес доведення наукової ідеї або технологічного винаходу до стадії практичного використання, що дає прибуток, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни у соціальному середовищі» [119., с.160]	Д. Левчинський	«Інвестиції - це будь-які вкладення, зумовлені стратегічними цілями економічної політики і спрямованими на розвиток окремих галузей, виробництв, регіональних господарських систем з метою примноження матеріального та соціально значимого багатства у майбутньому» [86].
О. Собко, П. Харів	«інновація – це результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, які можуть бути отримані на будь-якому етапі інноваційного процесу» [195]	Н. Ігошин	«Інвестиції – це витрати грошових засобів, які направлені на відтворення капіталу, його підтримку та розширення. В найбільш загальній формі інвестиції – це вкладення вільних грошових засобів у різні форми фінансового та матеріального багатства» [64]
М. Денисенко, Я. Риженко	«Результат впровадження нового з метою змін в об'єкті діяльності» [41]	А. Загородний, Г. Вознюк, Г. Партич	«Грошові, майнові, інтелектуальні цінності, що їх вкладають в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою отримання прибутку» [57]

*систематизовано автором

Як свідчать проведені в таблиці узагальнення, провідні дослідники, розглядаючи сутність інновацій та інвестицій, вказують на взаємозалежність та пов'язаність цих понять.

В умовах трансформаційних змін, що відбуваються в українській економіці та публічному управлінні, поняття «розвиток» є об'єктом досліджень багатьох фахівців. Найчастіше розвиток розглядається в контексті здатності будь-якої соціально-економічної системи змінювати свою структуру, а з іншого – виступати процесом [85, с. 95]. Взагалі, інноваційний розвиток економіки характеризується зростанням макроекономічних показників на основі реалізації інноваційних проєктів [191, с. 35]. Дослідники Д. Черваньов та Л. Нейкова вважають, що «джерелами економічного розвитку виступають чинники виробництва, інновації та інвестиції» [198], проте, на нашу думку, взаємодія даних чинників має бути системною. Аналіз сучасних підходів до визначення змісту поняття "інноваційно-інвестиційний розвиток" свідчить про дискусійність цього питання та відсутність спільної точки зору з приводу сутності та факторів впливу [94;125;182]. Найчастіше дослідники ототожнюють інноваційно-інвестиційний розвиток із якісними змінами та модернізацією, звертаючи увагу на ендогенні рушійні сили в його основі. Ми вважаємо можливим не дотримуватись даної точки зору, оскільки позитивні зміни, що відбуваються в інноваційно-інвестиційній діяльності суб'єктів підприємництва, мають в основі вплив зовнішнього середовища: як ринкового в особі конкурентів, так і політико-економічного в особі органів публічної влади. В контексті впливу державної політики розглядає інноваційно-інвестиційний розвиток Т.І. Городиський та виокремлює нормативно-правові, фінансово-економічні, організаційні фактори, що сприяють інноваційно-інвестиційному розвитку [28].

В.А. Гусєв розглядає інноваційно-інвестиційний розвиток як основу економічного розвитку та наголошує на досягненні економічного ефекту в результаті реалізації інноваційного процесу [33]. В свою чергу Т. Гринько вважає, що інноваційно-інвестиційний розвиток відбувається на основі

здатності підприємства до впровадження інновацій, тобто базисом розвитку виступає інноваційний потенціал [30]. Взаємопов'язаність інноваційного розвитку та інвестиційної активності, важливість процесу комерціалізації інновацій знаходяться у фокусі наукових досліджень Н.В. Ткаленко [223].

На можливостях підприємства як підґрунті розвитку наголошує С. М. Ілляшенко та вважає, що в основі інноваційного розвитку знаходиться використання нових способів і сфер реалізації ресурсних можливостей підприємства під впливом змін зовнішнього середовища відповідно до обраної місії [65, с.23]. Автор також пов'язує процес інноваційного розвитку із диверсифікацією існуючих ринків збуту та формуванням нових ринкових можливостей. На активізації інвестиційної діяльності як фінансової основи інноваційних змін в економіці, необхідності формування інвестиційної інфраструктури, інтеграції у глобальний інвестиційний простір акцентує увагу В.Г. Маргасова та ін. [219]

Наявність різноманітних підходів доводить складність та багатоаспектність зазначеного терміну. Дослідники є єдиними в тому, що інноваційно-інвестиційний розвиток відбувається на основі проведення наукових досліджень, впровадження науково-технічних розробок, подальшої комерціалізації нововведень, які здатні забезпечити конкурентне лідерство суб'єкта господарювання та мають позитивний вплив на макроекономічні процеси.

Розглянувши широкий спектр підходів до його визначення, вважаємо доцільним констатувати, що сучасні дослідження є узагальненими та не враховують специфіку окремої галузі та сфери економіки, зокрема сектора підприємництва. Отже, на нашу думку, інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва - це процес взаємодії фінансових, майнових і немайнових активів, інтелектуального капіталу, організаційних змін технічних, технологічних, який сприяє забезпеченню ефективності діяльності суб'єкта підприємництва, зростанню рівня його конкурентоспроможності та вирішенню-соціально-економічних проблем суспільства.

На нашу думку, виходячи із проведених досліджень, найважливішими характеристиками інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є :

1. Науково-технічний аспект, тобто вкладання коштів в зміну стану інноваційного потенціалу суб'єкта підприємництва
2. Економічний аспект, тобто інноваційно-інвестиційний розвиток має корелюватись із ринковим попитом, приносити прибуток суб'єкту підприємництва, сприяти зростанню ефективності його функціонування.
3. Соціальний аспект: передбачає, що інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва має сприяти задоволенню потреб суспільства в якісній продукції або послугах, створенні нових робочих місць, підвищенню добробуту та якості життя населення.

Багатоаспектність інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва потребує формування керуючої системи, яка могла б сприяти отриманню зазначених результатів. Процес інноваційно-інвестиційного розвитку є об'єктом впливу публічного управління та одним із наслідків реалізації державної економічної політики. Проте сучасні трансформаційні процеси, зростання ролі регіонального управління, реформа децентралізації публічної влади вимагають формування нових механізмів управління інноваційно-інвестиційним розвитком провідних сфер економіки, до яких відноситься і підприємництво.

Головним суб'єктом інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки виступає держава, функції якої полягають в управлінні інноваційним потенціалом як країни, так і регіонів та окремих сфер економіки, визначенні пріоритетів науково-технічної діяльності, розвитку та впровадженні механізмів реалізації основних напрямків державної політики.

Процес становлення в Україні системи публічного управління має бути частиною загальносвітового процесу розвитку та поглиблення публічності у відносинах влади та суспільства. Насамперед це відбувається завдяки поєднанню державного управління та місцевого самоврядування в процесі реалізації управлінських функцій [117]. Офіційна поява в науковій літературі

терміну «публічне управління» відбулась у 1972 р. у працях Д.Кілінга і на той момент трактування стосувалось використання ресурсів з метою «досягнення пріоритетних цілей державної політики» [218]. Інший дослідник Д. Шавріц визначає публічне управління в контексті галузі практики та теорії, що вирішує такі управлінські питання, як «...контроль, керівництво, планування, організаційне забезпечення, забезпечення інформаційними технологіями, управління персоналом та оцінка ефективності» [225]. В сучасних умовах механізми реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку є одними із механізмів публічного управління. В той же час дослідження механізмів публічного управління в Україні пов'язано із наукою державного управління, тому найчастіше у фокусі уваги вчених знаходиться поняття «механізм державного управління». Це відбувається завдяки нетривалому періоду досліджень публічного управління в Україні. Так, О. Базарна, Т. Паутова і А. Неділько розглядають публічне управління в контексті регулюючого впливу на систему органів державної влади та місцевого самоврядування на основі залучення зацікавлених сторін з метою їх ефективного функціонування [8;118]. Отже, аналіз аспектів механізмів державного управління не суперечить логіці запропонованого дослідження, проте передбачає збереження сутності і принципів публічного управління. На важливості взаємодії держави і громадянського суспільства в державному управлінні робить наголос в своїх дослідженнях В. Бакуменко [52]. Так, В. Авер'янов механізм державного управління пропонує розглядати у вигляді системи органів державної влади, що об'єднані з метою досягнення цілей державного управління відповідно до їх правового статусу [43]. Застосування системного підходу передбачає і трактування механізмів державного управління Н. Нижник та О. Машковим, які визначають механізм державного управління як частину системи управління, яка забезпечує вплив на ендогенні та екзогенні фактори, що впливають на результат діяльності управлінського об'єкта [103]. Системний підхід у трактуванні механізмів державного управління застосований А. Ліпенцевим та О. Поляк, які розглядають

зазначені механізми в якості системи засобів впливу та взаємодії суб'єктів та об'єкта управління [88].

Система механізмів публічного управління за функціональною ознакою дозволяє виокремити організаційні, економічні та нормативно-правові механізми. Як правило, їхнє застосування має комплексний характер, проте для реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва доцільним попереднє врахування стану інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання, розвиток інноваційної діяльності в конкретному регіоні.

Управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва потребує заходів державної підтримки, які є складовою державного регулювання розвитку підприємництва, та реалізуються на основі рішень органів публічної влади всіх рівнів. Державна політика інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва виступає, перш за все, політикою державної підтримки та складовою загальної державної політики, яка дозволяє створити умови для використання ключових функцій підприємництва з метою забезпечення сталого розвитку держави, зокрема для досягнення тактичних цілей, таких як зайнятість, формування раціональної структури виробництва, розвиток окремих секторів економіки, підвищення податкових надходжень до бюджету, і стратегічних цілей, наприклад підвищення добробуту, збільшення доходів на душу населення, зростання ВВП, активізація інновацій в економіці. Стратегічні цілі державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва формуються на національному рівні, а тактичні цілі - на регіональному та муніципальному.

Позиція державного управління щодо підприємництва спирається на виокремлення малого і середнього підприємництва як рушійної сили розвитку, що визначається трьома напрямками: політичним, економічним і соціальним. Пріоритетним аспектом є сприяння формуванню середнього класу як запоруки стійкості соціальних відносин та політичної стабільності. За визначенням В. П. Буянова «середній клас є критерієм ефективності

політичних та економічних реформ у суспільстві та гарантом функціонування системи економічних, соціальних і політичних інститутів» [21].

Другим аспектом розглядається формування конкурентного середовища як протидії монополізму інтегрованих корпоративних структур. В якості третього аспекта доцільно виокремити створення робочих місць та вирішення проблеми безробіття регіону чи територіального утворення.

Як зазначає Грицишен Д., ефективна співпраця між державою та приватним сектором дозволяє успішно реалізовувати програми, які забезпечують досягнення конкретних стратегічних цілей у найкоротші терміни [217]. На важливій ролі підприємництва у розвитку національної економіки та значному впливі державного регулювання на формування інституту підприємництва наголошують в своєму дослідженні К. Шапошников та О. Головка [222]. Таким чином, в контексті ефективних механізмів державного управління підприємство повинно сприяти реалізації цілей та інтересів суспільства – забезпечення економічного зростання і повної зайнятості. Вважається, що «підприємствам необхідна держава, щоб мати можливість працювати, а державі потрібні підприємства і сплачуються ними податки, щоб мати можливість існувати. Обидві сторони залежні один від одної і тому повинні розумно і цілеспрямовано працювати» [75].

В даний час практика державного устрою провідних країн світу свідчить про значний вплив, які мають процеси державного регулювання на перебіг соціально-економічних процесів у суспільстві, зокрема, у сфері підприємницької діяльності. Проте основу державної політики розвитку підприємництва складає ефективне поєднання механізмів державного управління та ринкового саморегулювання. На основі постулатів наукової школи Дж. М. Кейнса можемо зробити висновок, що існує залежність ринкової економіки від діяльності державних органів влади, що викликає потребу у втручанні з боку держави внаслідок неспроможності ринкових механізмів саморегуляції. Концепція Дж. М. Кейнса полягає в ідеї збільшення

ємності ринку шляхом досягнення ефективного попиту, що забезпечується шляхом безумовного втручання держави в економічне життя, яке заснована на ринкових відносинах [66].

Еволюція поглядів на розвиток підприємництва та державної політики підтримки його розвитку свідчить про паралельне формування державної політики із виділенням підприємництва як соціального шару, появою відносин торгівлі та розвитку виробничої діяльності. Першими на необхідність даної політики звернули увагу меркантилісти, запропонували заходи щодо розвитку внутрішньої промисловості. У XVIII-XIX ст. державна підтримка була направлена на великий підприємницький капітал та односторонній характер, не сприяючи вирішенню соціальних проблем населення та зростанню його добробуту.

Сучасна концепція державної політики розвитку підприємництва та його підтримки передбачає формування та використання заходів з підтримки та стимулювання економічного та соціального розвитку. Про користь державної підтримки дрібного підприємництва вперше в історії економічної думки заявив С. Сімонді, розглядаючи протиріччя капіталістичної економіки та можливі шляхи їх подолань. Він зазначав, що «тільки він (Уряд) ... може виховати повагу до промисловості і підприємливості або підірвати довіру до них, може направити вчених на застосування їх відкриттів до виробництва [168].

У світовій практиці сучасна система державної підтримки розвитку підприємництва починала формуватися на початку минулого століття (1929-1938 рр.), під час Великої депресії. Друга половина XX століття в розвинених країнах світу (США, Японія, країни Західної Європи) характеризується формуванням спеціальної державної інфраструктури підтримки із визначенням органів управління, відповідальних за розвиток підприємництва (табл.1.2). Наука державного управління на той час формується на засадах інституційної теорії, представники якої Т. Веблен, У.К. Мітчелл, Д. Коммонс були прибічниками формування змішаної економіки та акцентували увагу на

необхідності контролювання підприємницької діяльності суспільством. вважають, що суспільство має контролювати підприємницьку діяльність. Необхідність зміни підходів до формування та реалізації механізмів реалізації державної політики підтримки підприємництва після другої світової війни була викликана негативною динамікою економічних процесів у європейських країнах, посиленням інфляції, бюджетним дефіцитом, падінням обсягів виробництва.

Таблиця 1.2

Хронологія формування державної політики підтримки підприємництва

Етапи формування	Характеристика етапу
I етап (1929-1938)	Характеризується розробкою та впровадженням непрямих інструментів підтримки підприємництва в різних країнах.
II етап (II половина XX ст.)	У країнах Західної Європи, США, Японії країни формується спеціальна державна інфраструктура підтримки суб'єктів малого бізнесу, формуються спеціальні органи управління, відповідальні за розвиток малого бізнесу.
III етап (наш час)	Пов'язаний з забезпеченням сталого розвитку не тільки національної економіки в цілому, а й сектора малого та середнього підприємництва зокрема. Найбільше значення набувають сьогодні форми протекціоністського характеру в сфері національного малого та середнього бізнесу і розвитку міжнародних економічних відносин даного сектора економіки з метою проникнення на нові ринки.

Джерело: сформовано автором на основі [66,168,169]

В контексті публічного управління державна політика підтримки суб'єктів підприємництва розглядається як діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування і функціонування інфраструктури підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва, спрямовані на реалізацію заходів, передбачених національними, регіональними та муніципальними програмами розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Але, на наш погляд, реалізація політики державної підтримки підприємництва має відбуватись в контексті розвитку всіх функцій

підприємництва в економіці та суспільному відтворенні, що вимагає застосування широкого спектра інструментів. Відповідно до цього розуміння механізмів реалізації державної політики підтримки підприємництва в загальноприйнятому трактуванні не відображає всі нюанси даних економічних відносин та управлінських процесів. Традиційний підхід передбачає використання напрямків державної підтримки бізнесу на основі формування нормативно-правової бази, активному впровадженню інструментів фінансової, консультаційної та інших видів підтримки, зниження адміністративних бар'єрів, реалізацію державних програм підтримки із створенням мережі органів публічної влади на основі залучення громадськості.

Державна політика підтримки підприємництва, на думку І.М. Мінчакова, розглядається як найважливіший інструмент створення необхідних і комфортних умов для високого рівня соціально-економічного розвитку країни і високого темпу економічного зростання [98]. Реалізація політики є цілеспрямованим процесом, а мета полягає у створенні умов для ефективного розвитку економіки і участі підприємницького сектора в міжнародному поділі праці, що сприятиме отриманню всіма учасниками оптимальних вигід. Уряд кожної окремої країни вибирає для себе власні цілі на кожному конкретному етапі, а реалізація поставлених завдань відбувається на основі залучення доступних методів та інструментів, враховуючи стан економічної кон'юнктури в своїй країні і світовій економіці. Таким чином, цілі і завдання державної підтримки підприємницької діяльності можуть бути різними, адаптованими до конкретних умов середовища, в той час як механізм реалізації державної політики є постійно діючим та вже відпрацьованим на достатньо високому рівні. Найчастіше державна підтримка підприємницької полягає у створенні правових і економічних умов, формуванні стимулів для економічного та соціального зростання бізнесу, інвестування в розвиток підприємництва.

Дослідженню державної політики підтримки підприємництва приділяється увага багатьох вітчизняних вчених. Наприклад, В. Тертічка як один із фундаментальних дослідників в контексті інституційного підходу розглядає державну політику підтримки як вибір державних інституцій між діяльністю та бездіяльністю відносно вирішення суспільних проблем [181].

На наш погляд, доцільно досліджувати феномен державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва шляхом співвідношення категорій політики і управління, державної політики та державного управління, політики і правових актів. Вважаємо, що політика - це системне управління, тобто таке, що здійснюється в умовах одновекторності, за допомогою внутрішньо узгоджених між собою рішень, пов'язаних, як правило, у межах цілісної програми.

Розгляд державної підтримки Н. Н. Безпам'ятних, Г. А. Ковальновою здійснюється на основі її розуміння з точки зору системи та системного підходу. Вчені визначають державну підтримку підприємництва як цілеспрямоване створення державою сприятливих політичних, правових, соціальних умов і економічних стимулів для розвитку в загальнодержавних інтересах господарської ініціативи громадян і малого підприємництва» [13]. Таким чином, дослідниками робиться акцент на взаємодії та конфронтації інтересів бізнесу та держави, що реалізуються через інститут державної підтримки підприємства. З одного боку, інтереси є спільними в контексті підвищення доходу індивідів. З іншого боку, інтереси стикаються, оскільки підприємство як суб'єкт економіки зацікавлений в отриманні більшого прибутку, а держава як суб'єкт державного управління - в наділення цих підприємств соціальними функціями.

На нашу думку, в контексті запропонованого дослідження доцільно розглянути аналіз державного регулювання бізнесу з позиції теорії суспільних і приватних інтересів, який наводить у своїй роботі російський вчений С.І. Отєв. Поява зазначеної теорії відбувалась під впливом значних соціально-політичних та економічних змін, що відбулись із початку 90-х років минулого

століття в країнах Східної Європи та пострадянського простору та продовжуються у наш час. Дослідник звертає увагу на те, що аналіз еволюції економіки доводить неідентичність інтересів бізнесу і держави [108]. Дійсно, дане спостереження є цілком закономірним, оскільки деякі господарюючі суб'єкти підприємництва не враховують в своїй діяльності сприяння зростанню суспільної ефективності. У даній ситуації участь держави у виробничому процесі є пріоритетною, і може відбуватись на основі традиційного державного регулювання. Зауважимо, що з точки зору держави як рушійної сили підприємець в результаті здійснення своєї діяльності повинен сприяти реалізації суспільних інтересів і цілей, до основних з яких належать економічне зростання і повна зайнятість. Отже, якщо говорити про перетин інтересів бізнесу і держави, то при їх ефективній взаємодії може бути успішне державне регулювання та підтримка малого підприємництва. Таким чином, забезпечення економічного розвитку, складовою якого виступає інноваційно-інвестиційний розвиток, є головною метою, сформульованою в соціально-економічній стратегії розвитку країни, на основі якої формуються головні напрямки державної політики підтримки підприємництва. Також відзначимо, що важливою метою державної підтримки підприємницької діяльності в багатьох провідних країнах є створення умов для стабільного та ефективного функціонування підприємницького середовища.

В своїх дослідженнях І.В. Труш також відзначає пріоритетність підприємництва, а саме малого бізнесу для розвитку економіки країни, при цьому під державною підтримкою підприємництва розглядається цілеспрямований вплив органів державної влади з метою забезпечення умов реалізації права людини на підприємницьку діяльність, формування політичного, економічного, правового, соціального середовища для розвитку підприємництва [185, с. 8]. Провідний дослідник становлення та розвитку підприємницького сектора економіки З.В. Варналій пріоритетну роль у інвестиційно-інноваційному розвитку економіки віддає малому бізнесу та вважає, що «державна політика підтримки малого підприємництва – це

сукупність (комплекс) пріоритетних рішень, які визначають основні напрямки і форми правового, економічного та організаційного сприяння розвитку малого підприємництва з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання» [22]. Таким чином, дослідник розглядає державну підтримку з боку державного регулювання підприємництва на засадах формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов, а з іншого боку – відзначає стимулюючу роль державної підтримки щодо сприяння залученню і використанню матеріальних і фінансових ресурсів, в тому числі на пільговій основі [22].

Аналізуючи вищезазначені погляди, можна виділити дві характерні особливості державної політики підтримки підприємництва. Сутність першої зводиться до наявності необхідного суб'єкта здійснення державної підтримки – органів публічної адміністрації в особі державних органів та органів місцевого самоврядування, що мають повноваження у сфері підтримки. Друга особливість визначає напрямки здійснення державної підтримки, які зводяться до вжиття певних організаційних і правових заходів з метою утворення сприятливих умов функціонування суб'єктів малого підприємництва, спрямованих на їхню охорону та забезпечення як інтересів держави, так й інтересів суб'єктів підприємництва.

Державна політика, формуючи інноваційну та інвестиційну політику, забезпечує управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на основі економічних та організаційно-правових інструментів. Проте, як зазначають Т.Л. Шестаковська та Т.В. Батракова, для того, щоб інноваційна система будь-якої країни була ефективною, державі необхідно мати чіткий план дій (стратегію), забезпечувати узгодженість відповідних регуляторних функцій з соціально- економічними інтересами суб'єктів інноваційно-інвестиційної діяльності (інноваторів та інвесторів) [202]. Розгляд державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, як свідчать вищенаведені дослідження провідних вчених, не враховує умови реформування державного устрою та децентралізацію процесів публічного

управління. Проте в умовах реформ сьогодні, як зазначається у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [71] управління інноваційно-інвестиційним розвитком потребує формування ефективних взаємозв'язків між науковими установами, органами публічної влади та суб'єктами підприємництва, що має відбуватись на засадах комплексного управлінського підходу. Такий ефект може бути досягнутий на основі зміни галузевої структури, поєднання дії самоорганізованих структур, суб'єктів господарювання в економіці і суспільстві зі сформованими державними інститутами [205]. Таким чином, розглядаючи сутність механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, доцільно використати системний підхід, що сформує основу для врахування багатоаспектності зазначеного механізму.

Застосування системного підходу в науці управління засновано на діалектичному взаємозв'язку аналізу та синтезу. Дослідження процесів формування та реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з точки зору системної методології дозволяє розглядати і саму структуру, і політику як складну систему взаємопов'язаних елементів і знайти сукупність принципів, законів функціонування і розвитку цієї системи. Основними принципами цього напрямку є цілісність, взаємозалежність елементів і орієнтація на підвищення ефективності функціонування.

Як зазначено у статті 3 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [147], мета державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні може бути реалізована завдяки виконанню наступних завдань:

- 1) формування сприятливого середовища;
- 2) сприяння формуванню конкурентного середовища на основі забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 3) активізація пріоритетних напрямків інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва;

4) підтримка не лише виробничої діяльності, а і сприяння просуванню продукції, товарів, робіт, послуг на ринку, захист результатів інтелектуальної діяльності;

5) стимулювання підприємницької активності серед населення та створення робочих місць [147].

З урахуванням вищенаведеного вважаємо за доцільне звернутись саме до системного підходу в розгляді державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Таким чином, враховуючи узагальнені напрацювання, можна запропонувати власне визначення державної підтримки як системи економічних, організаційних і правових заходів, здійснюваних органами державної влади з метою охорони та захисту суб'єктів малого підприємництва з урахуванням публічних інтересів держави та приватних інтересів суб'єктів підприємництва.

Історично системний підхід з'являється у XVII–XIX століттях та поступово витісняє концепцію механіцизму. Виходячи з цього підходу основна увага приділяється розгляду різноманітності зв'язків і відносин, процесу формування єдиної теоретичної картини на основі синтезу базових понять, що дає змогу виявити сутність цілісності системи [84]. Базисом системного підходу виступає категорія «система», яка відноситься до числа загальних категорій, тобто може бути застосована до характеристики будь-яких предметів і явищ в будь-якій сфері наукових досліджень. При цьому визначення об'єкта як системи означає виділення відносини, в яких він виступає як система. Функціонування системи пов'язано з такою її ознакою, як цілісність, тобто по відношенню до своєї мети об'єкт виступає як система. Отже, у прикладному аспекті «цілісність» і «системність» є тотожними властивостями явищ.

Детермінованість складного об'єкта (системи) не вичерпується особливостями складових елементів, а пов'язана, передусім, з характером їх взаємодії. Однак практично всі автори, з якими ми солідарні, сходяться на думці, що базується на ідеях представника загальної теорії систем фон

Берталанфі та яка констатує, що обов'язковими ознаками системи є наявність множинності елементів і зв'язків (відносин, взаємодії) між ними. Так, у перших визначеннях у тій чи іншій формі говорилося про те, що система – це сукупність елементів і зв'язків (відносин) між ними. Наприклад, засновник теорії систем Л.фон Берталанфі розглядав систему як взаємодію елементів [210]. Подібне визначення системи знаходимо у У. Гослінга, який систему розглядає як сукупність простих частин [216]. Р. Акофф в своїх роботах визначає, що «...система є суттю, що складається із взаємодіючих частин» [2].

Системність наукового пізнання зустрічається у наукових доробках представників класичної німецької філософії, зокрема Й. Канта, І. Ламберта, Г.Гегеля, а також К. Маркса. Зокрема, І. Ламберт зазначав, що «наука, як і її частина, розглядається як система, оскільки система є сукупність ідей і принципів, що може трактуватися як ціле» [53].

Становлення системного підходу пов'язане із діяльністю російського вченого О.О. Богданова, який всі природні явища запропонував розглядати у вигляді безперервних процесів дезорганізації та організації та зазначав, що «рівень організації є тим вищим, чим більше властивості цілого відрізняються від простої суми його частин» [16]. Значний внесок у становлення системного підходу був зроблений школою А. Уйомова, який розглядав систему як скінченну множину функціональних елементів і відносин (зв'язків) між ними, яке виділяється з середовища з певною метою та в рамках певного часового інтервалу [187, с.13]. Гур'янов А.Б. розглядає системний підхід як методологію дослідження об'єктів, при цьому виокремлює такі складові систем, як зовнішнє середовище та внутрішня структура. В його роботах також виокремлюються вхід, вихід, зв'язки системи, зворотній зв'язок [32].

Незважаючи на те, що дуже часто в науковій і науково-популярній літературі, нормативно-правових актах і т. д. згадується поняття системи державної підтримки підприємництва, узагальнене визначення даної системи в наукових дослідженнях відсутнє. Наприклад, І. Абрамова вказує, що система

державної підтримки підприємництва повинна розглядатися як «безліч елементів, між якими сформовані відносини» [1]. Однак висновки щодо умов та принципів формування цих відносин носять узагальнений характер. Натомість Л. А. Колесникова дотримується думки, що застосування системного підходу є важливим не лише для дослідження змісту та сутності державної підтримки малого підприємництва, а для розробки стратегії управління змінами даної системи [70]. В цілому системний підхід дозволяє провести комплексний аналіз системи державної підтримки, однак не дає можливості отримання системного ефекту, оскільки описуються вже сформовані системи, і ефекту структурної оптимізації, оскільки питання ефективності системи розглядаються в традиційному руслі.

З погляду системного підходу ми визначаємо державну політику підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, спираючись на узагальнене трактування терміну «система». Це дає нам підстави встановити загальні характеристики існування зазначеної політики як складної економічної системи:

- має загальну мету;
- складається із взаємопов'язаних елементів, які утворюють її внутрішню структуру та існують у взаємодії із зовнішнім середовищем, яке накладає певні обмеження;
- функціонування системи потребує обов'язкової наявності ресурсів;
- керується з центру управління, який забезпечує досягнення мети.

Останній із принципів вказує на те, що стосовно управління державна політика підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва становить частину більш глобальної системи – системи державного управління.

Формування системи державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва передбачає необхідність детального розгляду всіх особливостей цього об'єкта, в основі яких знаходяться взаємодія елементів, їх зв'язки і відносини, ієрархія побудови, сприйнятливність до змін

тощо. У контексті сучасної постнекласичної науки державну політику підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва пропонуємо визначати як особливий тип соціально-економічної системи, яка може бути самостійним базисом для побудови ефективних моделей розвитку бізнесу на мезо- і макрорівні, так і механізмів державного управління.

Вважаємо, що з точки зору системного підходу є доцільним виокремити наступні принципи державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва:

- комплексність, що виражається у розробці напрямків підтримки бізнесу як на ресурсному, так і на товарному ринку;

- цілісність — передбачається, що державна політика підтримки є сукупністю конкретних елементів, що мають специфічні властивості та сформований взаємозв'язок. До них пропонується віднести органи публічної влади, комунікативний зв'язок між ними, нормативно-правову базу, інструменти та механізми підтримки бізнесу;

- сталість, що означає врахування специфіки інноваційно-інвестиційного розвитку бізнесу в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі інструментами державної політики;

- гетерогенність - означає, що система державної підтримки є певним чином організованою сукупністю та має певну структуру;

- відкритість – здатність до взаємодії системи державної підтримки із зовнішнім середовищем;

- емерджентність – це поява нових якостей, не властивих окремим елементам, що становлять систему державної підтримки, тобто система набуває нових властивостей в результаті поєднання властивостей її складових;

- наявність цілей, цілеспрямованість – одна з головних ознак системи. В контексті нашого дослідження це означає формування системи цілей державної підтримки, що пов'язані ієрархічним зв'язком;

- ефективність, що передбачає не тільки компенсацію об'єктивних обмежень малого бізнесу, але і мобілізацію його об'єктивних переваг;
- адресність, що означає настройку режимів регулювання, дружніх по відношенню до сектору малого бізнесу в цілому, на врахування специфіки окремих груп підприємств в залежності від фах їхнього життєвого циклу;
- актуальність, коли пріоритет віддається тим механізмам підтримки, які знімаю першочергові, найбільш гострі проблеми розвитку малого бізнесу.

Отже, згідно системного підходу, як складова частина системи державного регулювання система державної підтримки підприємництва має в своєму складі наступні елементи:

- побудовану ієрархію цілей;
- сукупність органів публічного управління, функціонально пов'язаних між собою для досягнення короткострокових та довгострокових цілей;
- сформовану інфраструктуру, що сприятиме реалізації функцій органів публічного управління;
- інструменти впливу на суб'єкти підприємництва і середовище в рамках виконання своїх функцій органами публічної влади.

Отже, виділимо основні елементи даної системи:

1. Цілі державної політики підтримки підприємництва - рішення певних завдань, спрямованих на реалізацію функцій держави в сфері підтримки розвитку бізнесу. Головною метою є створення найкращих умов для розвитку економіки і підприємництва в державі.

2. Нормативно-правові акти, прийняті державною владою, які спрямовані на підтримку і розвиток підприємництва: законодавча система і нормативна база, які визначають умови діяльності суб'єктів підприємництва, регулюють методи та форми підтримки підприємництва і всієї процедури прийняття необхідних рішень. Також, в цю категорію можна віднести і правозастосовні механізми, які регламентують комунікацію між органами державної влади та представників малого бізнесу, гарантують дотримання їх

законних прав у відносинах з державою та іншими господарюючими на ринку суб'єктами.

Прикладом регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності є Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [145], де регламентовано, що шляхами вдосконалення правового забезпечення розвитку малого підприємництва є:

- 1) створення дієвих механізмів захисту прав і свобод підприємців;
- 2) гармонізація українського законодавства із законодавством Європейського Союзу та Співдружності Незалежних Держав;
- 3) забезпечення законодавчої гарантії незмінності та довготривалості державної політики щодо підтримки малого підприємництва;
- 4) розроблення нормативно-правової бази;
- 5) удосконалення функціональної та організаційної структури центральних і місцевих органів виконавчої влади в частині забезпечення розвитку і державної підтримки малого підприємництва [145].

Але головним нормативним актом, що регламентує основні засоби регулюючого впливу держави під час здійснення виробничої діяльності залишається Господарський кодекс України, зокрема ст. 12 ГК [29]. Зазначений документ чітко регламентує (ч. 2 ст. 12) наступні пріоритетні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання:

- 1) державне замовлення;
- 2) ліцензування, патентування і квотування;
- 3) технічне регулювання;
- 4) застосування нормативів та лімітів;
- 5) регулювання цін і тарифів;
- 6) надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- 7) надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій і субсидій [29].

Як зазначено у ст. 15 Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [147], «державна підтримка

суб'єктів малого і середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, зокрема підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів і кадрів ведення бізнесу» [147].

Державна підтримка полягає у наданні фінансової, майнової, інформаційної та консультаційної підтримки підприємствам малого і середнього бізнесу в країні. Також, надається допомога в підготовці, підвищенні кваліфікації, перепідготовки працівників, здійснюється підтримка в області інновацій, ремісництва, промислового виробництва, підтримка підприємців, що займаються сільськогосподарською та зовнішньоекономічною діяльністю.

Фінансова підтримка малому і середньому підприємству здійснюється відповідно до чинного законодавства України за рахунок використання коштів державного бюджету і коштів місцевих бюджетів. Вона реалізується шляхом надання бюджетних інвестицій, субсидій, державних і муніципальних гарантій за зобов'язаннями малого і середнього бізнесу.

Майнова підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва реалізується органами державної влади та місцевого самоврядування шляхом надання у володіння і (або) користування державного або муніципального майна, наприклад, земельної ділянки, будівлі, споруди, нежитлового приміщення, обладнання, різних механізмів і установок, машин і транспортних засобів, інструментів та інвентарю на оплатній основі, безоплатній основі, або на пільгових умовах відповідно до діючих федеральними, регіональними та муніципальними програмами розвитку малого і середнього бізнесу [147].

Сформована система інститутів держави являє собою інституційне середовище, іншими словами, інституційну структуру, яка відповідальна за

розвиток підприємництва, забезпечує проведення і реалізацію державної політики у сфері малого і середнього підприємництва та управляє інфраструктурою підтримки підприємництва. Єднальна, регулююча і координуюча роль в реалізації діяльності системи державної підтримки підприємництва, включаючи, не тільки державні, а й ринкові механізми і структури, належить державним інституційним структурам підтримки підприємництва, які відповідальні за здійснення державної політики в даній сфері.

Наведемо основні державні інститути регулювання і підтримки підприємницької діяльності. Відповідно до статей 6-10 Закону України «Про підтримку малого підприємництва» «центральним органом державної підтримки підприємства в Україні є Кабінет Міністрів України як центральний орган виконавчої влади, спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, інші центральні органи виконавчої влади Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері розвитку малого і середнього підприємництва» [146]. Головним інструментом по реалізації державної політики регулювання і підтримки підприємництва служать національні, регіональні, галузеві і муніципальні програми розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу.

Інфраструктура підтримки суб'єктів підприємництва, складається з комерційних і некомерційних інститутів. Вони в свою чергу виконують функції:

- Реалізація національних, муніципальних і регіональних програм розвитку;
- Формування спеціальних умов для створення суб'єктів малого бізнесу;
- Залучення підрядників, виконавців і постачальників для закупівлі послуг, робіт і товарів підприємців для забезпечення функціонування муніципальних і державних потреб.

Важливим аспектом є те, що крім державної інфраструктури підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, створеної державними інститутами, також існує і ринкова інфраструктура підтримки, яка утворюється і працює на базі ринкових господарських відносин. Необхідно сказати також про те, що крім перерахованого вище, інфраструктура підтримки підприємництва включає в себе агентства та центри з розвитку підприємництва, муніципальні і державні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню, закриті пайові інвестиційні фонди і акціонерні інвестиційні фонди, які допомагають залучати інвестиції для малого і середнього підприємництва, технопарки, бізнес - інкубатори та інші об'єкти інфраструктури підтримки підприємництва, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України. Таким чином, організації ринкової інфраструктури, надаючи в процесі своєї роботи підприємцям послуги, залучаються до підприємницьке середовище природним шляхом і вже самі здійснюють підприємницьку діяльність.

Зауважимо, що ефективне здійснення підприємницької діяльності може бути тільки при сприятливому зовнішньому середовищі. Зовнішнім середовищем підприємництва є певна сукупність соціальних, економічних, психологічних, правових умов, які формуються, в тому числі, завдяки проведеній державній політиці, націленої на сприятливе становлення і подальший розвиток. Процес створення сприятливого зовнішнього середовища носить керований характер. Однак, методи управління не можуть бути директивними, або адміністративними. Дані методи не ґрунтуються на безпосередньому впливі на економічні суб'єкти підприємницької діяльності, а пов'язані з процесом створення необхідних умов для їх подальшого появи.

Взаємодія держави і підприємництва здійснюється як безпосередньо, так і опосередковано (рис. 1.3).

Ділове (зовнішнє) середовище являє собою сукупність взаємозалежних факторів, на які підприємства повинні реагувати. У сучасних умовах

основними чинниками, що визначають передумови розвитку малого бізнесу, є:

- економічні фактори: стан економічної кон'юнктури в регіоні, наявність і стан великих підприємств, розвиток конкурентних ринків;
- соціальні чинники: традиції, характерні для даного регіону і що виражаються у ставленні населення до інститутів приватної власності, підприємництва, рівень кадрів, освітній рівень населення;

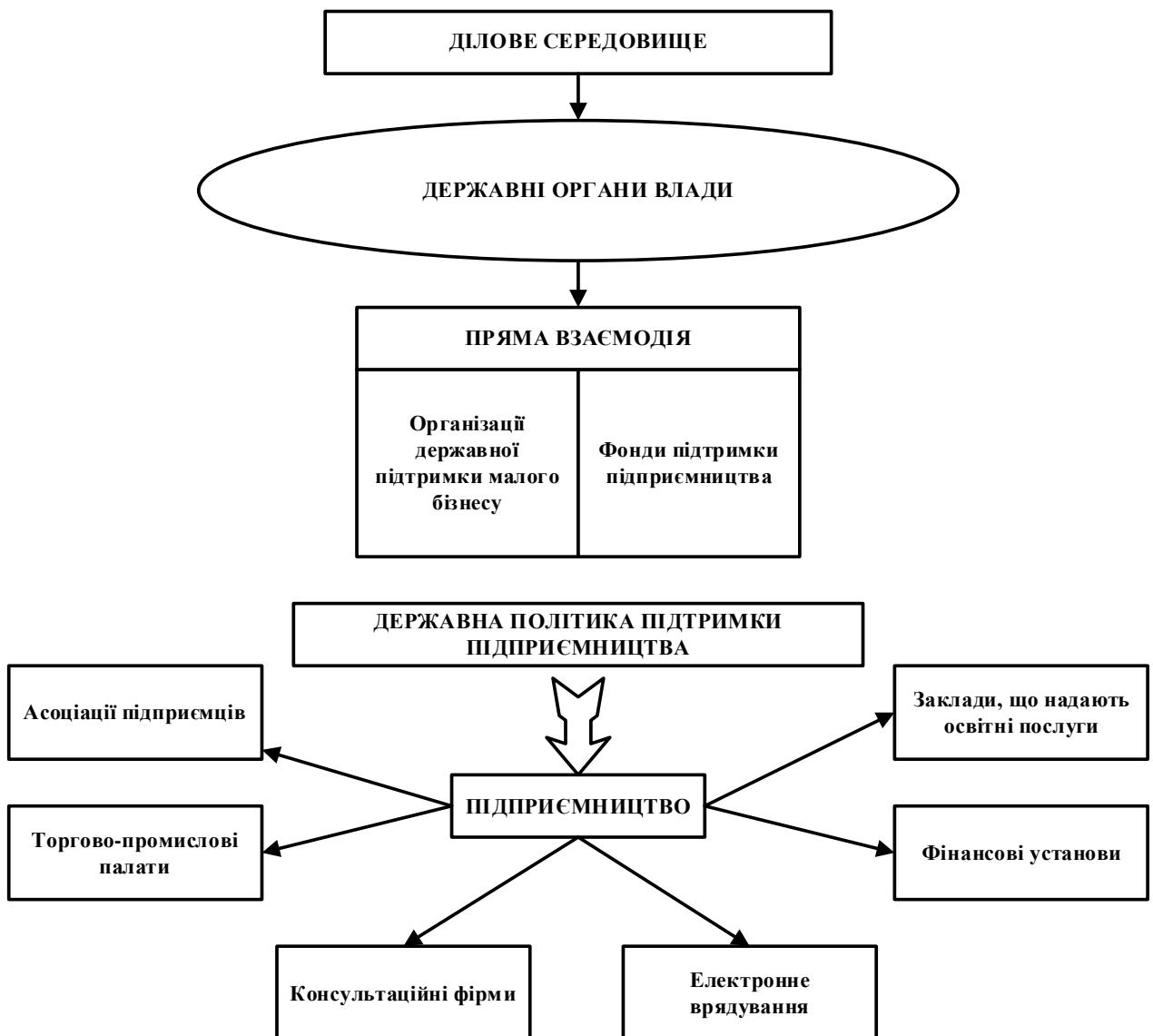

Рис.1.3. Взаємодія держави та підприємництва контексті системного підходу

Джерело: розроблено автором

- інфраструктурні чинники: стан транспортної інфраструктури, засобів зв'язку та інформації, інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, банківської мережі;

- політичні чинники, пов'язані не тільки з розстановкою політичних сил, але і з особистістю регіональних керівників, устремліннями депутатського корпусу;

- психолого-мотиваційні чинники: позитивний образ підприємця і творчий характер підприємницької діяльності, позитивне ставлення до підприємницької діяльності, розвиток позитивного самосвідомості підприємців.

Отже, визначення основних характеристик політики державної підтримки бізнесу та дослідження особливостей застосування системного підходу дає нам змогу структурувати основні положення вищезазначеної політики як системи (рис. 1.4).

Проведене в даному підрозділі дослідження дає змогу зробити наступні висновки: державна політика підтримки малого бізнесу України знаходиться в процесі переходу від початкового етапу формування до етапу розвитку, в основі якого лежить стійкість та ефективність діяльності підприємств, активізація бізнес-процесів та вдосконалення їх інноваційної та виробничої діяльності, орієнтація на масштабування та експорт.

Традиційно механізми державного управління розглядають як сукупність цільового, нормативно-правового, організаційного, економічного та інформаційного компонентів. Іншого підходу дотримується Л. М. Приходченко, яка виокремлює механізми державного управління за наступними типами: пов'язаність із процесами розроблення та ухвалення раціональних рішень; забезпеченість їх практичного втілення (впливу на об'єкти управління); активізація реалізації властивостей суб'єктів управління як систем, здатних до саморозвитку [128].

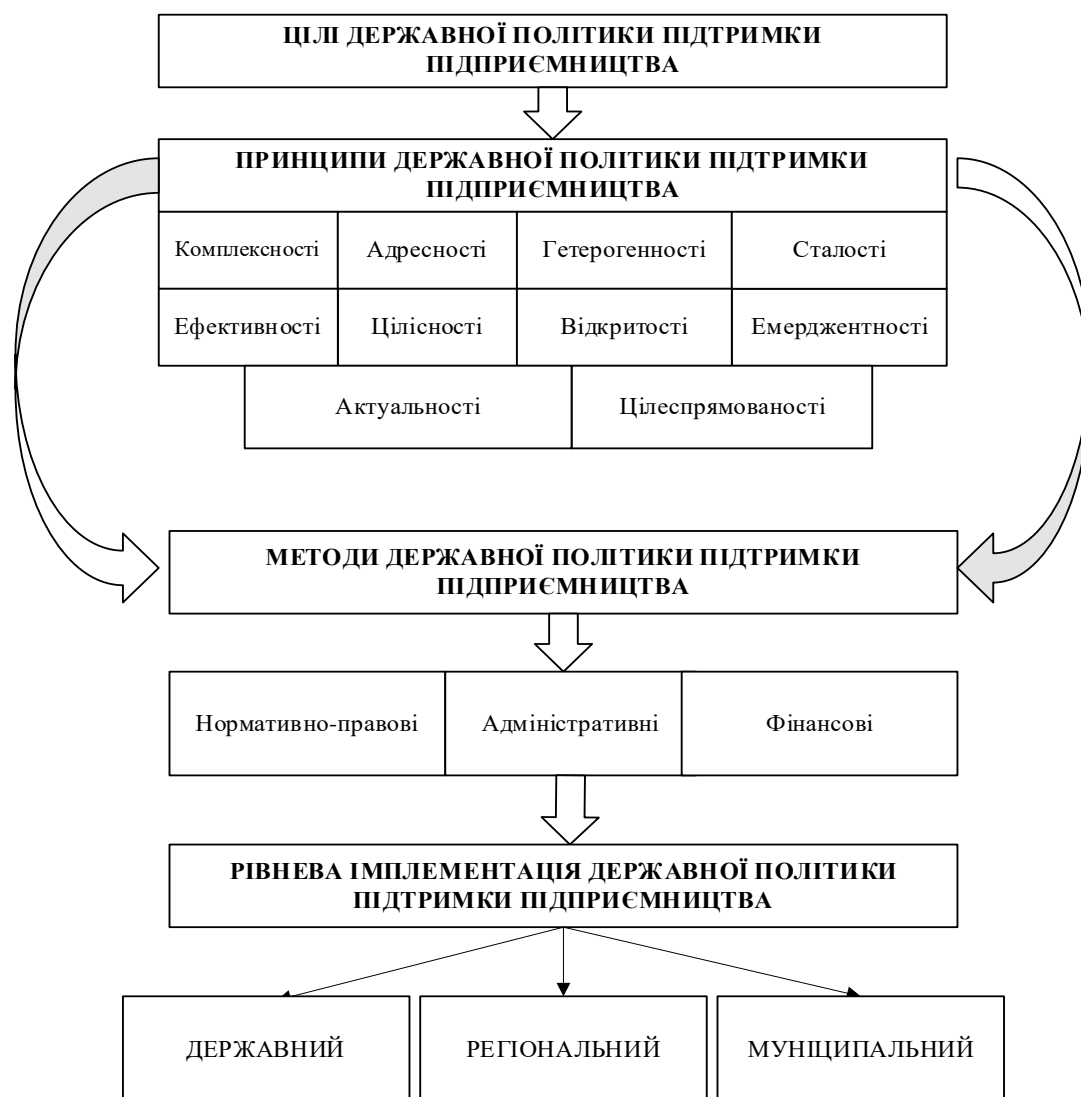

Рис. 1.4. Системний підхід до розгляду державної політики підтримки підприємництва

Джерело: розроблено автором

На основі узагальнення вважаємо доцільним запропонувати наступне визначення: механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є цілеспрямованою системою заходів, інструментів, стимулів впливу органів публічної влади на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва.

В контексті зазначеного пропонується наступна структура зазначеного механізму (рис.1.5.).

Отже, в умовах удосконалення системи публічного управління в Україні забезпечення взаємодії державних органів влади та місцевого самоврядування в системі державної політики підтримки підприємництва є пріоритетним завданням. Це пов'язано із дублюванням функцій на місцевому рівні управління державою, а також відсутністю дієвих інструментів взаємоузгодження інтересів органів публічної влади.

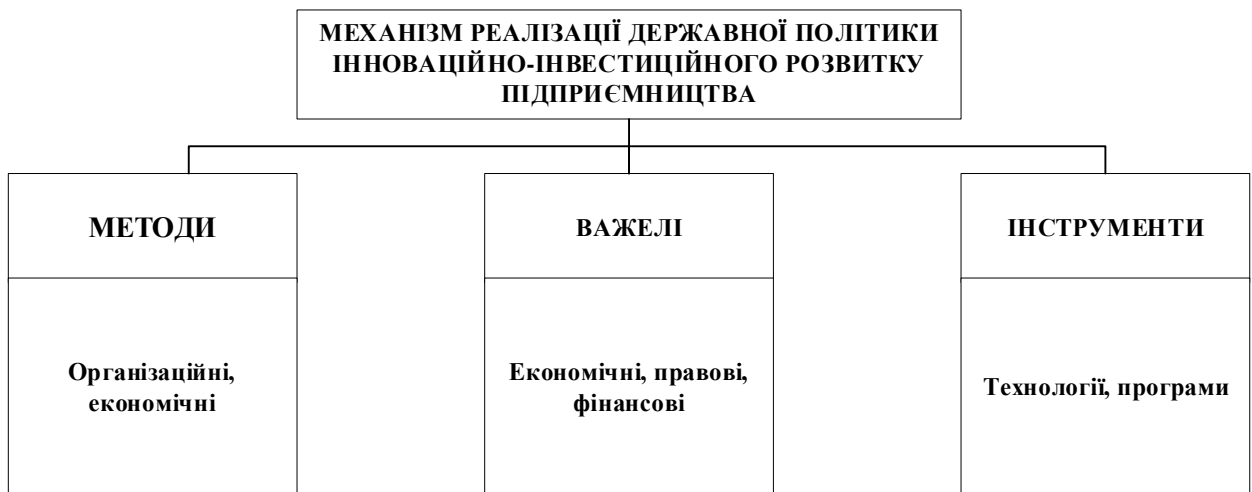

Рис. 1.5. Структура механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розроблено автором

Таким чином, для забезпечення ефективної взаємодії та вирішення проблеми узгодженості виникає потреба у формуванні гнучких механізмів реалізації державної політики, які можуть врегулювати широкий спектр проблемних ситуацій та забезпечити взаємодію всіх рівнів публічного управління.

1.3. Концептуальні положення державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в зарубіжних країнах

Процес формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та інституту державної підтримки можливий тільки за умови підвищення його економічної і

соціальної ролі, що, як показує досвід державного управління провідних країн світу, пов'язане з кризовими явищами в економіці. Одне з перших обґрунтувань політики підтримки підприємництва в цілому та процесу формування інституту державної підтримки було запропоновано Дж. М. Кейнсом, який вважав, що «... розширення функцій уряду в зв'язку із завданням координації схильності до споживання і спонукання інвестувати ... єдина умова для успішного функціонування особистої ініціативи» [66]. Відповідно, розвиток політики державної підтримки підприємництва співпадає із початком економічної кризи 1929-1938 рр. та включає антикризові заходи. Саме цей період характеризується початком застосування непрямих інструментів підтримки підприємництва, перш за все запровадження податкових важелів.

Другий етап становлення державної підтримки підприємництва припадає на другу половину ХХ ст. в розвинених країнах світу (США, Японія і країни Західної Європи). Запровадження цього етапу характеризується формуванням спеціальної державної інфраструктури підтримки підприємництва, розробкою заходів щодо усунення адміністративних перешкод для малого бізнесу, коригуванням фінансової та бюджетної політики. Розвиток та становлення публічного управління, залучення громадськості до розробки та реалізації напрямів державної політики сприяло формуванню відповідних гілок публічної влади та закріпленням за ними повноважень та функцій. Таким чином, в європейській практиці реалізації політики державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва починають використовуватись та набувати поступового удосконалення правові, організаційні, фінансові, інформаційні інструменти державної підтримки.

У світі на даний період розвитку державного управління використовуються два основні напрямки державної підтримки розвитку підприємництва. Перша полягає у широкому державному регулюванні діяльності суб'єктів підприємництва в поєднанні з державним

протекціонізмом. Вона властива початковому етапу розвитку бізнесу. Інший напрям стосується заходів із помірною державною регуляцією діяльності бізнесу та створення ринкових умов для конкуренції і є характерним для більш зрілих ринкових стосунків [46].

Розглядаючи європейський досвід формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва слід зазначити про використання Європейської хартії для малого бізнесу Європи в якості основи нормативно-правового регулювання. Зазначена Хартія вказує на важливість розвитку малого бізнесу, вплив його потенціалу на соціально-економічний та регіональний розвиток, задоволення ринкових потреб, а також робиться акцент на актуальності формування сприятливого зовнішнього середовища для розвитку бізнесу [54]. Основні заходи Європейської Хартії направлені на удосконалення правової системи, а саме регуляторної, фіскальної та адміністративної бази з метою створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Сучасні виклики суспільства передбачають розширення спектру надання послуг електронного врядування та запровадження регуляторних зобов'язань.

Наявність базису для становлення політики державної підтримки в якості зазначеної Хартії дає можливість сформулювати чітку концепцію інноваційно-інвестиційного розвитку в кожній країні із врахуванням національних інтересів держави та їх взаємозв'язку з загальноєвропейськими інтересами, визначенням цілей та загальних принципів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку, розробці системи органів публічної влади на міждержавному, державному та регіональному рівнях.

На сьогодні в Європейському співтоваристві використовуються наступні підходи вирішення проблем формування механізмів реалізації державної політики:

- 1) вертикальний підхід передбачає формування заходів підтримки розвитку підприємництва, зокрема, сектора малого бізнесу, за участю Генерального директорату Європейської комісії у співпраці з Європейським

парламентом, представницькими організаціями малого бізнесу в органах Європейського Союзу;

2) горизонтальний підхід має секторальну спрямованість та передбачає захист інтересів підприємництва у таких пріоритетних сферах, як підтримка наукових досліджень і технічних розробок, зовнішньоекономічна діяльність та міжнародне співробітництво, регіональне управління, а також у зміцненні позицій малого та середнього бізнесу у відповідному виді діяльності.

Значна увага також приділяється взаємоузгодженню інтересів бізнесу і держави на основі інституту публічно-приватного партнерства, сприяння розвитку підприємництва на основі створення інституційних умов. Основними економічними інструментами є податкове законодавство і податкові пільги, розширення мережі недержавних фінансових організацій та розвиток інноваційної інфраструктури.

Процес фінансування заходів із підтримки малого бізнесу відбувається на основі використання Структурних фондів Євросоюзу, що забезпечується налагодженою роботою Фонду регіонального розвитку та Соціального фонду. На рівні держав фінансова допомога забезпечується за допомогою таких фінансових інструментів, як податкові пільги в перші роки заснування бізнесу, кредитами на пільгових умовах суб'єктам господарювання, що реалізують інноваційні проекти, і тому числі екологічного спрямування, підприємствам з високою соціальною значимістю та тим, що працюють у депресивних регіонах. До фінансового розвитку малих суб'єктів підприємництва також задіяні національні Торгівельно-промислові палати, Асоціації малого бізнесу [158, с.237].

З урахуванням потреб суб'єктів малого підприємництва найбільше значення має розвиток фінансової інфраструктури, до якої відносяться державні і громадські фінансові організації, товариства взаємного кредитування і гарантування. Наприклад, в Іспанії з 1978 р. функціонує система товариств взаємних гарантій, які широко розвинені і в інших країнах Європейського союзу [164]. В Японії поширення набули асоціації

гарантування позик; в Німеччині сформований спеціальний федеральний фонд для надання пільгових кредитів суб'єктам підприємництва, пріоритетно малому бізнесу, у Франції в 1989 р. створено спеціальний банк «Креді де л'екіпман». У США існує ряд програм, в рамках яких кредитори малого бізнесу забезпечуються гарантіями. Наприклад, програма сприяння проблемним малим підприємствам SBA надає 85% -у гарантію під позику до 150 тис. дол. і 75% -ю -під позику понад 150 тис. долл. [226]

Найпоширенішими формами фінансової підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку, що використовується провідними країнами, є наступні:

- підтримка початківців підприємств - надання позичок під гарантію при створенні нових підприємств;
- мікрокредитування - кредитування дрібних і найдрібніших підприємств;
- надання довгострокових кредитів на розширення основного і оборотного капіталу малого підприємництва, а також на підтримку малого підприємництва, що діє в інноваційних, ризикованих сферах, пріоритетних галузях;
- пільгові кредити зі зниженою процентною ставкою, спеціальної схемою сплати відсотків і погашення кредитів (так, в Іспанії кредити видаються на 5-7 років з відстрочкою повернення на один або два роки зі змінною процентною ставкою);
- надання гарантій банкам по кредитах малого підприємництва, при цьому сума гарантій становить в середньому до 80% від суми кредиту (в США - 90%, Великобританії - 70-85%) на термін від 2 до 8 лет;
- гранти.

В таблиці 1.3. узагальнимо деякі приклади кредитної підтримки підприємств малого бізнесу в країнах ЄС.

Таблиця 1.3

Кредитні програми підтримки малого бізнесу в країнах ЄС

Країна	Програма	Гарантійний ліміт (тис. євро)
Франція	SOCAMA	200
	OCEO	1500
Угорщина	Garantiqa	840
	AVHGA	340
Італія	Federconfidy	2000
	Confindustria	
Нідерланди	Agentschap NL	1200
Португалія	SEF	1200

Джерело: систематизовано автором [214]

Розглядаючи розвиток підприємництва на основі інструментів грошово-кредитного регулювання, перш за все вважаємо доцільним розглянути напрацювання уряду Угорщини. Усі кредити, застосовувані в Угорщині з початку 1990-х рр., можна розділити на 3 категорії: спеціальні - для середнього та малого бізнесу; кредити за програмою РБІ, мікрокредити і кредити для проведення санації. Кредити за програмою РБІ доступні тим підприємствам, у статутному фонді яких частка держави менше 50% [3].

Вивчення досвіду формування політики переважної більшості зарубіжних країн показує, що державна політика щодо підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є важливою складовою державної соціально-економічної політики та зосереджена перш за все на тих напрямках підприємницької діяльності, які складають першооснову національних інтересів держави або є стратегічно вигідними для окремого регіону. Найбільш поширеними інструментами та підходами для якісної реалізації

політики державної підтримки використовується нормативно-правове регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності та соціально-економічного розвитку підприємництва, реалізація програмних документів короткострокового та довгострокового характеру, стратегічне управління, реалізація заходів фінансової, консультативної, інформаційної підтримки підприємництва. Підсилення позицій підприємств на ринку забезпечується протекціоністськими заходами, наданням можливості участі у державному та регіональному замовленні, усунення адміністративних бар'єрів щодо реєстрації та ліцензування діяльності суб'єктів підприємництва. В залежності від рівнів реалізації державної політики підтримки малого бізнесу виокремлюють конкретні заходи (рис.1.6).

Для підвищення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу в ЄС діє Рамкова програма COSME (з 2014 до 2020 року), яка сприяє підтримці експортоорієнтованих підприємств та їхньому виходу на зовнішній ринок. Програма, окрім фінансової підтримки, здійснює надання освітньої та консультативної підтримки шляхом організації тренінгів, конференцій, стажування. Запланований бюджет програми, яка реалізується на засаді принципів Small Business Act for Europe, складає 2,3 млрд. євро. [111]. Україна також є учасником зазначеної програми.

Малий бізнес у ЄС може використовувати програму Eurostars, яка успішно працює з 2007 року. Це перший європейський інструмент, що підтримує програми, спеціально призначені для науково-дослідних ефективних малих і середніх підприємств в реалізації їх інноваційних проектів. Програма стимулює міжнародні спільні науково-дослідні та інноваційні проекти із коротким терміном комерціалізації [214].

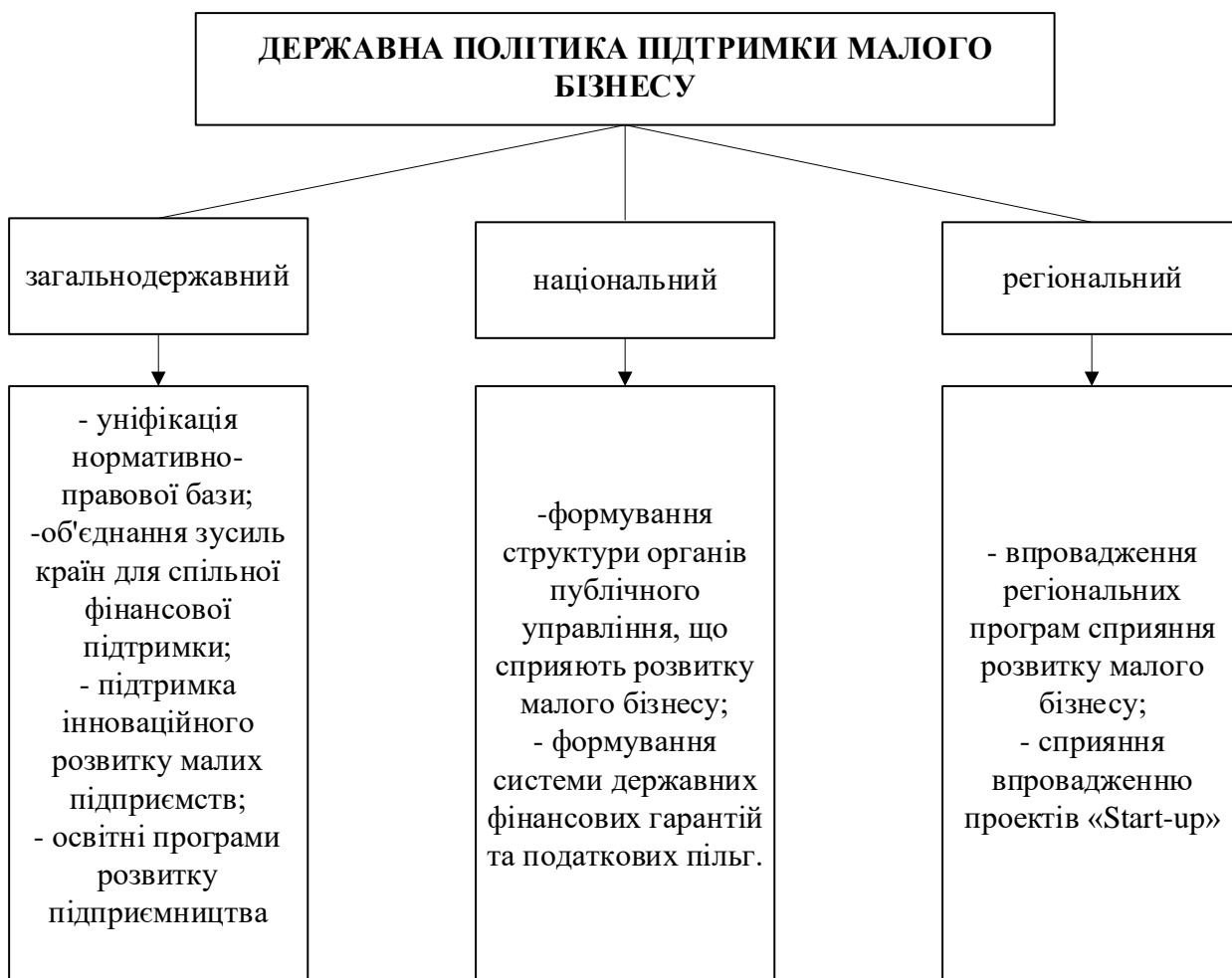

Рис.1.6. Структуризація заходів державної підтримки малого бізнесу в країнах ЄС

Джерело: систематизовано автором

Програма «Горизонт – 2020» є одним із основних інструментів підтримки та стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Пріоритетне спрямування програми – фінансова підтримка інноваційних проектів, сприяння співпраці із науково-дослідними установами, полегшення доступу підприємств бізнесу до фінансових ресурсів [215].

Державний апарат системи підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва включає державні структури, відповідальні за розвиток підприємництва на державному рівні, регіональні агентства і відомства цих структур і структури органів влади. Як правило, в ЄС малі підприємства перебувають у компетенції Міністерства економіки та (або)

Міністерства промисловості та торгівлі. У Великобританії існує навіть Міністерство малого бізнесу. Що стосується програм розвитку малого підприємництва, вони розраховані на участь одразу кількох міністерств, що вимагає координації зусиль [200]. До управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва активно залучаються місцеві органи влади (рис.1.7).

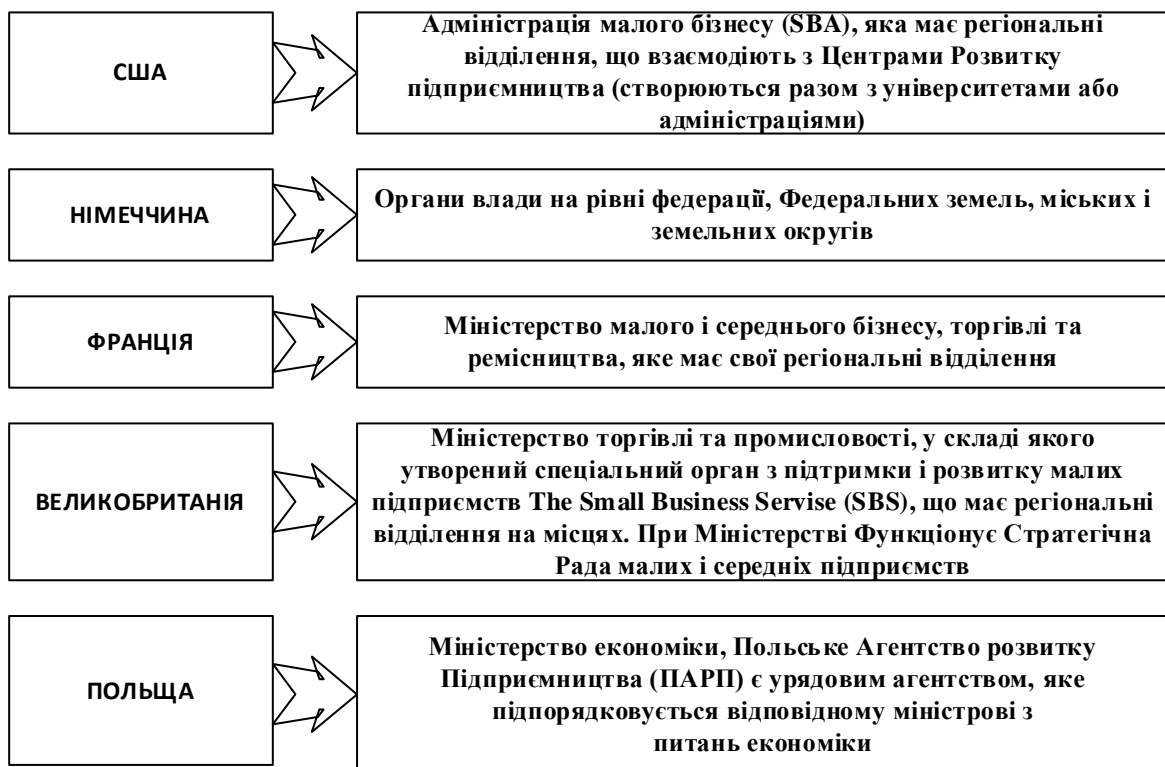

Рис. 1.7. Структура органів державної влади, що здійснюють державну підтримку підприємництва

Джерело: систематизовано автором за [200;208;226]

Також в структурі органів публічного управління створюються органи координації та підтримки підприємництва. Таким органом державної влади у США є Адміністрація малого бізнесу, в Канаді аналогічні функції виконує спеціалізований орган Міністерство у справах малого бізнесу. В Бельгії та Люксембурзі функціонує Міністерство середнього класу, в Японії –

Національна адміністрація малого бізнесу в Росії – Державний комітет Російської Федерації з підтримки та розвитку малого підприємництва (створений у червні 1996 року). У Німеччині, Франції, Італії за державну підтримку розвитку підприємництва відповідають підрозділи міністерств економіки, промисловості або торгівлі тощо [208].

Як свідчать проведені дослідження, національна специфіка державної підтримки розвитку підприємств малого бізнесу у більшості країн обумовлена наступними факторами:

- фактором історизму, тобто того рівня технологічного розвитку, який досягнутий країною на даному етапі;

- фактором впливовості великого бізнесу, який виконую роль стимулюючого чинника для невеликих підприємств щодо їх переходу на наступний технологічний рівень [10, с.53]. Проте національна специфіка не заважає виокремити спільні риси у використанні інструментів державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

Досвід Великобританії свідчить про активне формування заходів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з кінця 70-х років ХХ ст., а рамках завдань уряду щодо стимулювання економічного розвитку підприємництва. Було виокремлено наступні пріоритетні напрямки:

1. Вдосконалення податкових важелів.
2. Удосконалення нормативно-правових інструментів, що передбачало розробку та прийняття нових законодавчих актів та проведення процедур з їх роз'яснення.
3. Удосконалення інструментів фінансової підтримки.
4. Впровадження заходів консультативної підтримки та допомоги.

У скандинавських країнах основним джерелом фінансової підтримки розвитку малого підприємництва виступає держава. Поширеним інструментом у цих країнах виступають субсидії та прямі позики при започаткуванні власної справи. Фінансування перспективних проєктів та

стратегічно важливих для національної економіки на 50 – 75% здійснюється за рахунок державних коштів. Наприклад, в Ірландії розмір щомісячної державної допомоги може становити деяким 50 фунтів-стерлінгів [192].

У Словаччині за сприяння розвитку підприємницького сектора відповідає "Народна агенція з розвитку малого та середнього підприємництва", яке спрямовує діяльність на вдосконаленні нормативно-правового регулювання, програм доступності кредитів та державних гарантій на них для підприємців. У рамках міжнародної діяльності Агенція задіяна до програми PHARE Європейського Союзу [192]. Співпраця з німецькими партнерами відбувається на основі організації надання освітніх послуг, консультацій та стажування. Відносини із австрійськими партнерами формуються на засадах функціонування спільних регіональних консультативних і інформаційних центрів, а також розробці та реалізації спільних програм розвитку бізнесу.

Діюча в Німеччині фіскальна політика є одним з головних механізмів стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва. Система накопичення інвестиційних резервів надає можливість суб'єктам підприємництва покривати до 2/5 витрат на придбання і виробництво основного капіталу з умовою його подальшої експлуатації не менше року [226].

Пріоритетне фінансування відбувається на основі заходів державної антикризової політики, що сприяє стимулюванню випуску наукоємкої продукції. Також застосовуються такі інструменти фінансової підтримки, як залучення суб'єктів підприємництва до грантової діяльності, надання пільгових кредитів. На даний час в Німеччині основна частина грошово-кредитних ресурсів виділяється на основі двох основних програм:

1. Центральна інноваційна програма для МСП (Zentrales Innovationsprogramm Mittelstand, ZIM).

2. Програма інвестиційних субсидій в регіонах зі слабкою економічною структурою [226].

Інструментом підтримки інноваційної активності підприємств є ініціатива «Конкуренція суперсучасних кластерів» ('Spitzencluster-Wettbewerb'), що реалізується за сприяння Федерального Міністерства освіти і досліджень Німеччини [189]. Основні напрями державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в Німеччині перетинаються із соціальною політикою, оскільки сприяють становленню «середнього класу»; мотивації студентства до започаткування підприємницької діяльності; освітніх започаткувань при вищих і середніх навчальних закладах шляхом проведення тренінгів та лекційних занять; посилення фінансової допомоги при реалізації стартапів.

Цікавим є досвід підтримки підприємництва в Іспанії, який характеризується формуванням громадських об'єднань підприємців. Активного поширення набули агенції регіонального розвитку, за підтримки яких в Іспанії відбувається розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури: технологічних парків, бізнес-інкубаторів, кластерів. Пріоритет надається реалізації інноваційних проєктів суб'єктами малого підприємництва.

Значний внесок у формування ВВП Фінляндії здійснює малий бізнес, його частка складає 50 %. Щорічно в секторі малого бізнесу створюється до 60% нових робочих місць, а частка малого та середнього підприємництва в фінському експорті становить 17% і зростає швидше, ніж у великих компаній. Надання державної підтримки малого і середнього бізнесу в Фінляндії входить до функцій державної компанії «Фіннвера», яка також фінансує підприємницькі проєкти підвищеного ступеня ризику [109].

В Італії найбільш поширені такі інструменти державної підтримки, як субсидування та пільгове кредитування малого підприємництва та об'єднань підприємств. Також поширеною є політика консультативної допомоги із задіянням органів місцевого самоврядування.

Малий бізнес Франції характеризується високим рівнем конкуренції і боротьбою за ринки збуту, що змушує суб'єктів підприємництва орієнтуватись на впровадження інноваційних проєктів та активізувати

діяльність в напрямку зростання науково-виробничого потенціалу. У Франції поширення набули спрощені податкові режими для малих та середніх підприємств, що передбачає виплату прибуткових податків і залежності від сфери діяльності. Натомість підприємствами не заповнюється декларація про сплату податку на додану вартість [87]. Державна підтримка також акцентує увагу на впровадженні спрощених процедур заснування власної справи та розвитку відповідної інфраструктури, на основі якої забезпечується ефективний зворотний зв'язок між бізнесом і владою.

Польща одним із пріоритетних інструментів державної підтримки підприємництва розглядає пільгове кредитування. Поряд із банківськими установами до реалізації політики фінансової підтримки залучаються регіональні агенції розвитку, які мають змогу фінансувати підприємницький сектор як за програмами фонду ЄС, так і за власними програмами. Програми кредитування в основному спрямовані на розвиток бізнесу та впровадження інновацій (придбання обладнання, різні інноваційні програми). Сума кредиту становить до 400 000 злотих (100 000 євро). Умови кредитування - до 60 місяців. Процентні ставки: 3,16-6,16% річних. Одноразова комісія за кредит: 1% від суми кредиту, якщо термін кредитування не перевищує 24 місяців, 1,5% - при терміні кредитування більше 24 місяців. Іпотекою в кредит може бути рухоме або нерухоме майно (в тому числі придбане за рахунок кредитних фондів), також як гарантії спеціального гарантійного фонду. Кредити до 50 тисяч злотих - без депозиту [60, с.202].

Польське агентство розвитку підприємництва (ПАРП) є урядовим агентством та в своїй діяльності підпорядковується міністерству економіки. До повноважень Агентства відноситься управління фондами з бюджету держави і Європейського Союзу, формування мережі регіональних центрів сприяння малим і середнім підприємствам, а саме Всепольської системи послуг для малих і середніх підприємств, Всепольської мережі інновацій та консультативних пунктів[17].

Доцільним для України є вивчення досвіду Чехії, в якій державна політика підтримки розвитку підприємництва направлена на підвищення капіталізації бізнесу; розробку та реалізацію створення програм розвитку освіти; формування мережі структур в системі органів публічної влади щодо надання інформаційних та консультативних послуг.

У загальному вигляді основні цілі державної політики щодо малого бізнесу в рамках Європейського Союзу можна сформулювати наступним чином:

- формування відносин рівноправності у взаємодії суб'єктів ринку;
- сприяння діловій активності та забезпечення конкуренції;
- соціальна політика та зниження рівня безробіття в депресивних регіонах.

Американська система державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва сформована на основі взаємодії державного, громадського та приватного секторів. Основні функції реалізації політики державної підтримки малого бізнесу покладені на Адміністрацію малого бізнесу (Small Business Administration, SBA), що знаходиться в юрисдикції Федерального Уряду [107]. Ця структура має територіальні підрозділи у всіх штатах - SBDCs (Small Business Development Centers), що фінансуються з федерального бюджету, та сприяють наданню підприємцям комплексного спектра послуг: забезпечення фінансової підтримки малих і середніх підприємств; доступ до отримання державних замовлень; консультування та інформаційні послуги для підприємців-початківців, включаючи проведення маркетингових досліджень [107].

Однією з наймасштабніших програм США по сприяння розвитку малого підприємництва, зайнятого НДДКР, є «The Small Business Technology Transfer Program» - STTR (Програма трансферу технологій малого бізнесу). Партнерство малого підприємства в здійсненні інноваційної діяльності з академічними інститутами - головне обов'язкова умова участі в даній програмі. Стимулювання процесу комерціалізації наукових досягнень в США

відбувається за рахунок надання грантів інноваційно-орієнтованим малим підприємствам. Відповідно до «Програми технологічного партнерства федерального і регіонального рівня» на конкурсній основі здійснюється відбір кандидатів, що претендують на фінансову підтримку в реалізації НДДКР і освоєнні інноваційних продуктів. Максимальний розмір гранту, як правило, не перевищує 100 тис. дол.[157].

До реалізації програми залучаються освітні та науково-дослідні установи на основі взаємодії із суб'єктами підприємництва. Венчурне інвестування здійснюється під керівництвом адміністрації малого бізнесу США (АМБ)

Також у США, наприклад, діє диференційована прогресивна шкала оподаткування прибутку. Так, для підприємств з прибутком до 25 тис. дол. ставка оподаткування складає 15%, 25-30 тис. дол. - 18%. Максимальна ставка 40% застосовується до підприємств із прибутком 75-100 тис. дол. Податкове законодавство США передбачає значні податкові послаблення для компаній, що інвестують в науково-дослідні розробки [226]. Пріоритетами державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку є дотримання принципу свободи підприємництва та підтримки приватної ініціативи.

В Китайській народній республіці сформовано Китайський центр по координації і кооперації бізнесу, який забезпечує створення необхідної інфраструктури для налагодження співробітництва у сфері наукових досліджень між національними та зарубіжними організаціями в сфері підтримки підприємництва. Центр займається також аналітичною діяльністю, яка полягає у дослідженні проблем підприємницького сектора та розробці заходів політики підтримки. Також спеціалістами Центру надається консультативна допомога та організаційне супроводження виставок та ярмарок, а також ділових переговорів [62, с.121].

З метою підтримки розвитку малого і середнього бізнесу в Китаї сформовано Державний фонд розвитку малих і середніх підприємств, діяльність якого спрямована на забезпечення захисту доходів малих і середніх

підприємств, отриманих на законній основі, від посягань будь-яких осіб та організацій, а також захист прав суб'єктів підприємництва у взаємодії із елементами фінансової системи. Значного поширення в Китаї отримали державні фонди сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Мета їх функціонування – гарантування діяльності суб'єктів підприємництва забезпечення гарантійних зобов'язань для банківського кредитування.

Японія в основі інфраструктури державної підтримки малого та середнього підприємництва використовує загальнонаціональну систему підтримки підприємництва. Державне регулювання розвитку підприємництва в Японії ґрунтується на використанні всіх можливих інструментів сприяння, оскільки підприємство вважається урядом Японії пріоритетним сектором, що проводить наукові дослідження та створює нові продукти і послуги [62]. Японія основним рушійним фактором реформ розглядає розвиток малого та середнього бізнесу. Основні повноваження щодо реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку покладені на Управління малого і середнього підприємництва, створене в 1948 р в складі Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості. Іншими органами, які проводять державну політику щодо малого бізнесу, є 9 регіональних служб Міністерства зовнішньої торгівлі і промисловості, а також Фінансова корпорація малого бізнесу, заснована в 1953 р.

У Сінгапурі діє податковий режим, спрямований на залучення міжнародних інвесторів: вільний рух фінансових ресурсів, репатріація капіталів, гарантії капіталовкладень, звільнення від податку на відсоток за банківськими вкладами для іноземних підданих, які тимчасово проживають в країні, звільнення від подвійного оподаткування. Тобто, загалом, державна політика спрямована на створення привабливого інвестиційного клімату як для вітчизняних, так й іноземних інвесторів [14].

В Російській Федерації розширено доступ малих і середніх підприємств до державних закупівель як ефективного інструменту стимулювання їх розвитку. Значну увагу також приділено державному стимулюванню експортної діяльності малих та середніх підприємств, що, насамперед, реалізується центрами підтримки експорту. Наразі в країні діє 53 таких центри, що надають широкий спектр послуг для малого та середнього бізнесу, у тому числі проводять маркетингові дослідження, бізнес-місії та міжнародні виставки [99].

Уряд Республіки Казахстан державне регулювання бізнесу здійснює на наступних засадах: - вирішальна роль віддається взаємозв'язку між регулюванням економіки та державним регулюванням бізнесу; - дотримання балансу між різними механізмами підтримки; застосування різних інструментів в залежності від географічного розташування; - економічні критерії, що передбачає обґрунтування економічної доцільності надання державної допомоги; - забезпечення прозорості державної допомоги малому бізнесу [116].

Республіка Білорусь формує державну політику підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва на засадах послідовного процесу зміни процедур започаткування та реалізації підприємницької справи, розв'язуючи також проблеми поліпшення спрямованого на вдосконалення ділового клімату і підвищення рівня інвестиційної привабливості національної економіки. Так, створена і діє мережа суб'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, що включає в себе 88 центрів підтримки підприємництва та 19 інкубаторів малого підприємництва. Також діє фінансовий механізм пільгового кредитування Банком Розвитку суб'єктів малого бізнесу через банки-резиденти та дочірню компанію [180]. Поширення також отримали адміністративні інструменти провадження підприємницької діяльності.

Взагалі, у країнах пострадянського простору основними інструментами політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва виступають

державні програми підтримки суб'єктів малого підприємництва, реалізація яких відбувається на основі відповідного законодавчого забезпечення. Структура органів державного управління, задіяних до реалізації політики державної підтримки, у зазначених країнах характеризується схожістю, що відображається в однакових державних центральних органів управління загальної компетенції – в особі уряду, і спеціальної компетенції, до яких відносяться органи, що безпосередньо здійснюють повноваження щодо регулювання і підтримки підприємницької сфери. Програмне управління реалізується на державному та регіональному рівнях, що передбачає розробку комплексної державної програми підтримки довгострокового характеру та відповідних програм регіонального значення, що сприяють її реалізації. Фінансування заходів, що знайшли відображення у програмах, забезпечується створеними фондами на основі використання коштів державного та місцевого бюджетів.

Політика досліджуваних країн являє собою комплекс дієвих заходів щодо формування сприятливого середовища для інноваційно-інвестиційного розвитку, при цьому провідна роль у формуванні заходів стимулювання належить державі. Наведені факти свідчать про знаний потенціал сектору підприємництва для інноваційного розвитку за умови створення державою більш сприятливою середовища.

Нині перед органами державної влади багатьох провідних країн світу стоїть завдання створення умов для значного збільшення частки сучасної і конкурентоспроможної продукції, що випускається підприємницьким сектором економіки, і подальшого розвитку конкурентного середовища з метою задоволення постійно зростаючих потреб. Цю задачу неможливо вирішити без вдосконалення практики здійснення державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного підприємництва.

Отже, в розвинених зарубіжних країнах склалася стійка система підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва як на загальнодержавному, так і на регіональному, місцевому рівні. Формування

настільки розгалуженої системи підтримки є результатом тривалого історичного розвитку ринкових відносин в цих країнах і орієнтація системи вдосконалення соціального господарства.

Таким чином, проаналізувавши систему державної підтримки в промислово розвинених країнах, країнах з перехідною економікою та існуючі проблеми, можна виділити основні ключові моменти, на які має спиратися формування інституту державної підтримки малого підприємництва в Україні. Воно має ґрунтуватися на аналізі підприємницького середовища і забезпечуватися ефективністю роботи організацій інфраструктури підтримки, тобто мати соціологічний і науково-методичний супровід.

Висновки до розділу I

1. У розділі досліджено понятійно-термінологічний апарат політики державної підтримки малого підприємництва, а саме: проаналізовано підходи до визначення термінів «підприємство», «державна підтримка», визначено специфіку застосування терміну «мале підприємство».

2. Уточнено визначення терміну «державна підтримка малого підприємництва» на основі застосування системного підходу. Автором запропоновано державною підтримкою розвитку підприємництва вважати систему економічних, організаційних і правових заходів, здійснюваних органами підтримки малого підприємництва з метою охорони та захисту суб'єктів малого підприємництва з урахуванням публічних інтересів держави та приватних інтересів суб'єктів малого підприємництва.

3. Встановлено, що проблема державної підтримки підприємництва, в тому числі його інноваційно-інвестиційного розвитку, в Україні надзвичайно актуальна та багатогранна. В контексті системного підходу встановлено наступні загальні характеристики існування зазначеної політики як складної економічної системи: державна політика підтримки підприємництва має загальну мету; складається із взаємопов'язаних

елементів, які утворюють її внутрішню структуру та існують у взаємодії із зовнішнім середовищем, яке накладає певні обмеження; функціонування системи державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва потребує обов'язкової наявності ресурсів; зазначена політика керується з центру управління, який забезпечує досягнення мети. Останній із принципів вказує на те, що стосовно управління державна політика підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва становить частину більш глобальної системи – системи державного управління.

4. Запропоновано досліджувати феномен державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва шляхом співвідношення категорій політики і управління, державної політики та державного управління, політики і правових актів. Вважаємо, що політика - це системне управління, тобто таке, що здійснюється в умовах одновекторності, за допомогою внутрішньо узгоджених між собою рішень, пов'язаних, як правило, у межах цілісної програми.

5. Виділено дві характерні особливості державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Сутність першої зводиться до наявності необхідного суб'єкта здійснення державної підтримки – органів публічної адміністрації в особі державних органів та органів місцевого самоврядування, що мають повноваження у сфері підтримки. Друга особливість визначає напрямки здійснення державної підтримки, які зводяться до вжиття певних організаційних і правових заходів з метою утворення сприятливих умов функціонування суб'єктів підприємництва, спрямованих на їхню охорону та забезпечення як інтересів держави, так й інтересів суб'єктів підприємництва.

6. Автором зазначено, що з точки зору системного підходу як складова частина системи державного регулювання система державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва повинна мати наступні елементи: чітко визначені цілі; органи управління, що реалізують функції, які забезпечують досягнення поставлених цілей;

інфраструктурну підтримку; інструменти регулювання і підтримки, за допомогою яких органи державного управління впливає на суб'єкти підприємництва і середовище в рамках виконання своїх функцій.

7. Проведене в даному підрозділі дослідження дає змогу зробити наступні висновки: державна політика інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва України знаходиться в процесі переходу від початкового етапу формування до етапу розвитку, в основі якого лежить стійкість та ефективність діяльності підприємств, активізація бізнес-процесів.

Основні положення першого розділу дисертаційного дослідження опубліковано в роботах: [36;37;38].

РОЗДІЛ 2 ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1. Інституційний механізм реалізації державної політики

Існуюча державна політика інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу в процесі реалізації базується на використанні нормативно-правової бази, державного апарату, програм підтримки та інфраструктури підтримки, але внаслідок відсутності комплексного механізму та єдиних підходів до реалізації заходів підтримки є недостатньо ефективною. В той самий час активізація інноваційно-інвестиційного потенціалу сфери підприємництва, зокрема, підприємств малого бізнесу є одним із пріоритетних завдань публічного управління. Проте належне нормативно-методологічне та інституціональне забезпечення є вкрай важливими для досягнення результативності державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку зазначеної сфери.

Таким чином, для формування дієвого комплексного механізму доцільним є дослідження:

- існуючого правового середовища, що забезпечує інноваційно-інвестиційний розвиток;
- організаційного забезпечення механізму органами державної влади та місцевого самоврядування;
- фінансового забезпечення державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку.

Механізм реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є складовою частиною публічного управління інноваційним розвитком економіки на мезо- та макрорівнях, отже, функціонування зазначеного механізму зумовлено інституційними засадами регіональної та національної інноваційних систем. Багаторівневість і складність зазначеного

процесу обумовлюють необхідність врахування впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємництва нормативно-правової складової, а також специфіки менталітету, ступеня розвиненості інноваційної культури, історичного досвіду у сфері інвестування та реалізації інноваційних проєктів. Таким чином, доцільним у проведенні дослідження нами вважається актуалізація питання інституціонального механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

Інституціональний підхід вперше з'являється у праці Т. Веблена «Теорія дозвільного класу: економічне дослідження інституцій» у 1899 році, в якій зазначено, що: "...Інститути – це, по суті, поширений спосіб мислення, який стосується окремих відносин між суспільством і особистістю, а також окремих функцій, які вони виконують [24]. Згідно досліджень Дж. Коммонса, які в подальшому отримали назву «теорії угод», будь-яка взаємодія включає в себе зіткнення інтересів, пошук взаємоузгодженості цих інтересів та вирішення конфлікту шляхом прийняття юридичних правил, що задовольняють учасників. В ролі регулюючої сторони, яка контролює виконання взятих сторонами зобов'язань, виступає держава [211].

Отже, в контексті реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, ми маємо відмітити, що інтереси зазначених сторін, а саме бізнесу і держави, шляхом функціонування механізму, з одного боку, збігаються, оскільки спрямовані на підвищення економічної ефективності, добробуту та прибутковості. З іншого боку, соціальна складова взаємодії є пріоритетом держави, а в отриманні прибутку від інноваційно-інвестиційної діяльності більше зацікавлені суб'єкти підприємництва.

Таким чином, узгодження інтересів держави і суб'єктів підприємництва в процесі реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку є комплексним завданням, що має врахувати правові та організаційні засади. На комплексному підході формування механізмів державного управління наголошує Л. Яворська, відзначаючи високу залежність розвитку

підприємництва від рівня адміністративних бар'єрів [206, с.140]. З огляду на це, інституційний механізм вважаємо доцільним розглядати у вигляді поєднання організаційного та правового механізмів (рис. 2.1).

Рис.2.1. Формування інституціонального механізму державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: складено автором

Таким чином, механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва вважаємо за доцільне розглядати в контексті економічної, організаційної та правової функцій, які сприяють формуванню сприятливого середовища для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва. Комплексне виконання зазначених функцій являє собою процес державного регулювання, яке, за умови задіяння органів місцевого самоврядування, трансформується у процес публічного регулювання, яке створює правові та організаційно-економічні умови функціонування сфери підприємництва.

Проте для обґрунтування інституціональної бази державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та її інструментів доцільно виявити особливості існуючих засобів нормативно-методичного та інституційного забезпечення. Розвиток організаційно-правових засад зазначеної політики в Україні починає свою історію з 1987 року і збігається із виникненням перших ознак підприємницької діяльності. Далі ми вважаємо за

доцільне розглянути етапи виникнення і подальшого розвитку державного регулювання підприємництва та системи державної підтримки, оскільки вони сформували базис для формування механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Етапи становлення державної підтримки розвитку підприємництва в Україні

Етап	Сутність етапи з позиції державного регулювання
<i>Початковий (підготовчий) етап (1987—1990 рр.)</i>	Прийняття Закону СРСР "Об индивидуальной трудовой деятельности граждан в СССР", постанови Ради Міністрів СРСР від 08.08.1990 р №790 «Про заходи щодо створення і розвитку малих підприємств», постанови Ради Міністрів Української РСР від 18.07.1991 № 406 «Про заходи щодо підтримки і розвитку малих підприємств в УРСР».
<i>Перший етап (1991—1995 рр.)</i>	Прийняття Закону України "Про підприємство", прийняття Кабінетом Міністрів України Програми державної підтримки підприємництва в Україні (1993), а також визначення в першочергових завдань державної політики, спрямованої на всебічний розвиток підприємництва (1994 р.). Згідно з Указом Президента України "Про реформування системи державної підтримки підприємства" № 226/95 від 16 березня 1995 року, утворено окремий підрозділ Міністерства економіки України на базі Державного комітету України із сприяння малим підприємствам і підприємству, який було ліквідовано.
<i>Другий етап (1996-1998)</i>	Схвалення Концепції державної політики розвитку малого підприємництва (квітень 1996 р.), конституційне закріплення прав і свобод суб'єктів підприємництва (1996 р.), затвердження Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997—1998 рр., утворення Державного комітету України з питань розвитку підприємництва (липень 1997 р.), укази Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" (травень 1998 р.) і "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" (липень 1998 р.). Затвердження Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997—1998 рр. Створення правова база з розвитку конкуренції та обмеження монополізму. Поряд із чинними законодавчими актами підготовлено пакет нових проектів законів: "Про природні монополії", "Про рекламу" тощо.

Продовження таблиці 2.1

<i>III етап (1998-2004)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Активізація державної підтримки МСБ. 2. Стійке зростання кількості підприємств МСБ. 3. Пріоритетний розвиток МСБ у сфері послуг. 4. Зростання конкуренції у сфері МСБ. 5. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами МСБ. <p>Для сектору МСБ зазначений етап характеризується прийняттям значної кількості законодавчих документів, що направлені на державну підтримку розвитку цього сектору економіки. Указ «Про запровадження єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва», Закон «Про державну підтримку малого підприємництва» Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні Закон «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»</p>
<i>IV етап (2004 – теперішній час)</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка стратегії економічного розвитку України. 2. Антикризова політики уряду. 3. Підготовчі політичні та економічні заходи до вступу у СОТ та ЄС.

Джерело: систематизовано автором за [134;135;136;141;151]

Початок формуванню нормативно-правових та організаційних засад розвитку підприємництва пов'язаний із прийняттям у 1987 році Закону СРСР "Про індивідуальну трудову діяльність громадян в СРСР», наслідком якого стала легалізація індивідуального бізнесу (підприємництва) та можливість відкриття власної справи. У 1989 році було прийнято «Положення про організацію діяльності малих підприємств», відповідно до якого, «малими підприємствами вважалися фірми, що створюються засновниками і працюють на принципі самоокупності та самофінансування» [141]. Загальна чисельність працюючих на підприємстві встановлювалась в кількості до 100 осіб. Також даний нормативно-правовий документ визначав порядок відкриття, реорганізації, ліквідації малих підприємств, специфіку процесу планування, органи, відповідальні за прийняття бухгалтерської звітності. Однак, визначення «мале підприємство» не було прописано достатньо повно, що позбувало даних суб'єктів чітко вираженого статусу.

Інша постанова №790 «Про заходи щодо створення і розвитку малих підприємств» була прийнята у 08.08.1990 р [135] і надала малим підприємствам офіційного юридичного статусу. Також в цьому документі

було встановлено чисельність працівників на підприємстві, в залежності від галузевої приналежності фірми, а також регламентовано правила реєстрації фірми, порядок формування складу засновників. В 1991 році було прийнято Постанову Ради Міністрів Української РСР від 18.07. 1991 № 406 «Про заходи щодо підтримки і розвитку малих підприємств в УРСР» [136]. Відповідно до зазначеної Постанови було визначено порядок створення малих підприємств на основі всіх форм власності - державної, муніципальної, приватної, змішаної, з метою здійснення будь-якої діяльності, що не порушує законодавство.

У 1998 році був створений Державний комітет з питань підприємництва, що започаткувало наступний етап наступний етап політики державної підтримки підприємництва. Важливим кроком у цьому напрямі став Указ «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» [149]. Подальшого розвитку механізми державної підтримки підприємництва отримали у 1999-2001 рр., коли Верховною Радою України прийнято закони України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [151], а також «Про захист економічної конкуренції» [134], а також значну кількість указів Президента України з питань розвитку підприємницької діяльності.

Отже, як бачимо з таблиці 1.2, за останні три десятиліття в Україні на основі активної законотворчої політики склалася певна система державної підтримки підприємництва, структура якої характерна для більшості країн з розвиненою ринковою економікою.

Організаційний механізм є одним з визначальних механізмів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Сучасні умови реалізації засад публічного управління дають змогу виокремити наступні характеристики організаційного механізму:

1) реалізація механізму відбувається на правових засадах, тобто функціонування організаційного механізму є можливим лише за умови формування правового механізму;

2) має межі впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток;

3) передбачає долучення представників громадськості до формування напрямків та пріоритетів політики.

Під інституційним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства нами пропонується розуміти систему органів публічної влади, що взаємодіють між собою згідно наявних повноважень, та комплекс нормативно-правового забезпечення, а також методів, форм, інструментів управлінського впливу, за допомогою яких відбувається забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку сфери підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях. Підсистемами інституційного механізму виступає організаційний механізм, який представлений органами публічної влади та системою зв'язків між ними. Реалізацію основних функцій організаційного механізму здійснює державний апарат як основна ланка механізму, який розглядається нами як сукупність органів влади і управління і державних службовців, які здатні реалізувати функції публічної влади всіх рівнів ієрархії.

Наведемо основні державні інститути регулювання і підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. Державну підтримку здійснюють Кабінет Міністрів України як центральний орган виконавчої влади, спеціально уповноважений орган у сфері розвитку підприємництва, інші центральні органи виконавчої влади Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері розвитку малого підприємництва.

На сьогодні спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку підприємництва є Міністерство економіки (далі – Мінекономіки) України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мінекономіки є елементом системи органів виконавчої влади і відповідає за «... формування та забезпечення реалізації державної політики економічного і соціального розвитку, цінової, промислової, інвестиційної, зовнішньоекономічної

політики, державної політики у сфері торгівлі, державної регіональної політики, державної політики з питань розвитку підприємництва, технічного регулювання та захисту прав споживачів, а також міжвідомчої координації з питань економічного і соціального співробітництва України з Євросоюзом» [86]. Також велике значення мають заходи, що вживаються Мінекономіки щодо державної підтримки підприємницької діяльності, яка передбачає ефективні механізми і принципи стратегічного характеру. При Мінекономіки створено Національну раду України з питань розвитку науки і технологій – консультативно-дорадчий орган, мета функціонування якого полягає у забезпеченні ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектора економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності [112].

Найбільш поширеним інструментом інституційного механізму виступає програмне управління. Процеси формування державних цільових програм були впорядковані із введенням у дію Закону України “Про державні цільові програми” № 1621 від 18.03.2004 р. та затвердженням Постанови Кабінету Міністрів України “Порядком розроблення та виконання державних цільових програм” № 106 від 31.01.2007 р. [129]. Ці документи є першочерговими для розробки та реалізації програмних документів державного управління, перш за все державних цільових програм. На сьогодні чинними у сфері сприяння розвитку підприємництва, зокрема, малого бізнесу є Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні (2000 р.), Закон України “Про розвиток та державну підтримку малих та середніх підприємств в Україні” (2012 р.) та Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р. [141]. Окрім цього у Дорожній карті реалізації Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” (2015 р.) у переліку перших реформ і програм за вектором розвитку є дерегуляція та розвиток підприємництва і Програма розвитку малого та середнього бізнесу [175]. Однак до переліку десяти першочергових для реалізації реформ та програм

Програму розвитку малого та середнього бізнесу не включено. Показники розвитку малого та середнього підприємництва також відсутні у переліку 25 стратегічних індикаторів, що оцінюють хід виконання реформ та програм реалізації Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” [175].

Державна служба з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва – це інший центральний орган виконавчої влади, утворений відповідно до Указу Президента України «Про Державну службу з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва» [132] та зобов’язаний готувати кожні два роки Національну доповідь про стан і перспективи розвитку підприємництва в Україні та представляти її відповідним органам до 1 березня року, що настає за звітним періодом. Функціонування організаційного механізму здійснюється, як було вже зазначено, на інституційних засадах. Відповідно, результативність механізму залежить від координації роботи органів публічної влади та їхньої ефективної взаємодії.

У структурі Міністерства економіки України функціонує Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності, який був утворений в результаті реорганізації Державної служби інтелектуальної власності. Стосовно інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва функції Департаменту полягають у проведенні експертизи заявок на об’єкти права інтелектуальної власності, забезпеченні управління у сфері наукової та інноваційної діяльності, підготовка пропозицій щодо запровадження стимулів для інноваційного розвитку суб’єктів господарювання [143].

Департамент регуляторної політики та підприємництва здійснює управління забезпечення розвитку підприємництва; управління реформування засобів регулювання підприємництва та системи державного контролю та захисту прав споживачів [132]. До його функцій також відносяться забезпечення формування державної політики з питань розвитку підприємництва, формування державної регуляторної політики та державної політики з питань ліцензування, розвиток саморегулювання господарської та професійної діяльності. Департамент технічного регулювання та інноваційної

політики відповідає за реалізацію напрямків державної політики, що стосуються стандартизації, метрології та технічного регулювання [112].

Щодо інвестиційної діяльності та інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва, то функції управління державними інвестиціями, формування відносин на основі державно-приватного партнерства, створення і функціонування індустріальних (промислових) парків виконує Департамент інвестицій при Міністерстві економіки України [112]. Також зазначений підрозділ здійснює консультаційну, методичну та інформаційну підтримку суб'єктам підприємництва щодо інвестиційної діяльності, а також вирішує питання стосовно діяльності іноземних інвесторів на території України.

Також в структурі Міністерства економіки функціонує Координаційна рада з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва, мета діяльності якої полягає у створенні умов для розвитку підприємництва та провадження фізичними особами підприємницької діяльності [150].

Міністерство освіти та науки виступає також профільним міністерством, задіяним до механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. У складі Міністерства освіти і науки України функціонує Директорат інновацій та трансферу технологій, який виконує функції стосовно експертизи та реєстрація, моніторингу і контролю проектів, а також приймає участь у формуванні пріоритетів інноваційного розвитку [115]. Також в структурі Міністерства освіти та науки створено Директорат науки та інновацій, який відповідає за забезпечення формування та реалізацію державної політики у інноваційної діяльності у сфері науки та наукових досліджень, а також трансфер технологій [115].

Рада з розвитку інновацій є Консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України з питань інноваційної діяльності, яка виконує такі завдання:

- забезпечення координації та взаємодії органів публічної влади та суб'єктів інноваційної діяльності;

- підготовка пропозицій щодо формування та використання створення, відновлення, інноваційного потенціалу держави, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- пошук шляхів та ефективних інструментів вирішення проблем, що виникають під час реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння ефективній роботі органів виконавчої влади всіх рівнів з питань реалізації державної інноваційної політики;
- удосконалення нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності [111].

Також до інституційного механізму включено Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, діяльність якої спрямована на підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, сприяння створенню ефективної інноваційної інфраструктури [138].

Крім цього, державну політику інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва забезпечують місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, при цьому, як свідчить світовий досвід, роль місцевих органів влад може бути достатньо дієвою, що потребує реалізації заходів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства з концентрацією на регіональному та рівні місцевого самоврядування. Отже, організаційна складова інституційного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства має наступне відображення (рис.2.2).

Деякі вчені, зокрема М. Пивоваров, розглядаючи механізми державного управління, наголошують на важливості розвитку інноваційної інфраструктури, а саме інноваційного бізнесу [123, с.7]. Відповідно до Закону України «Про державну підтримку суб'єктів малого підприємництва» з метою реалізації основних напрямків, які визначені статтею 5, в Україні функціонує

розгалужена інфраструктура підтримки підприємництва, яка складається з комерційних і некомерційних інститутів.

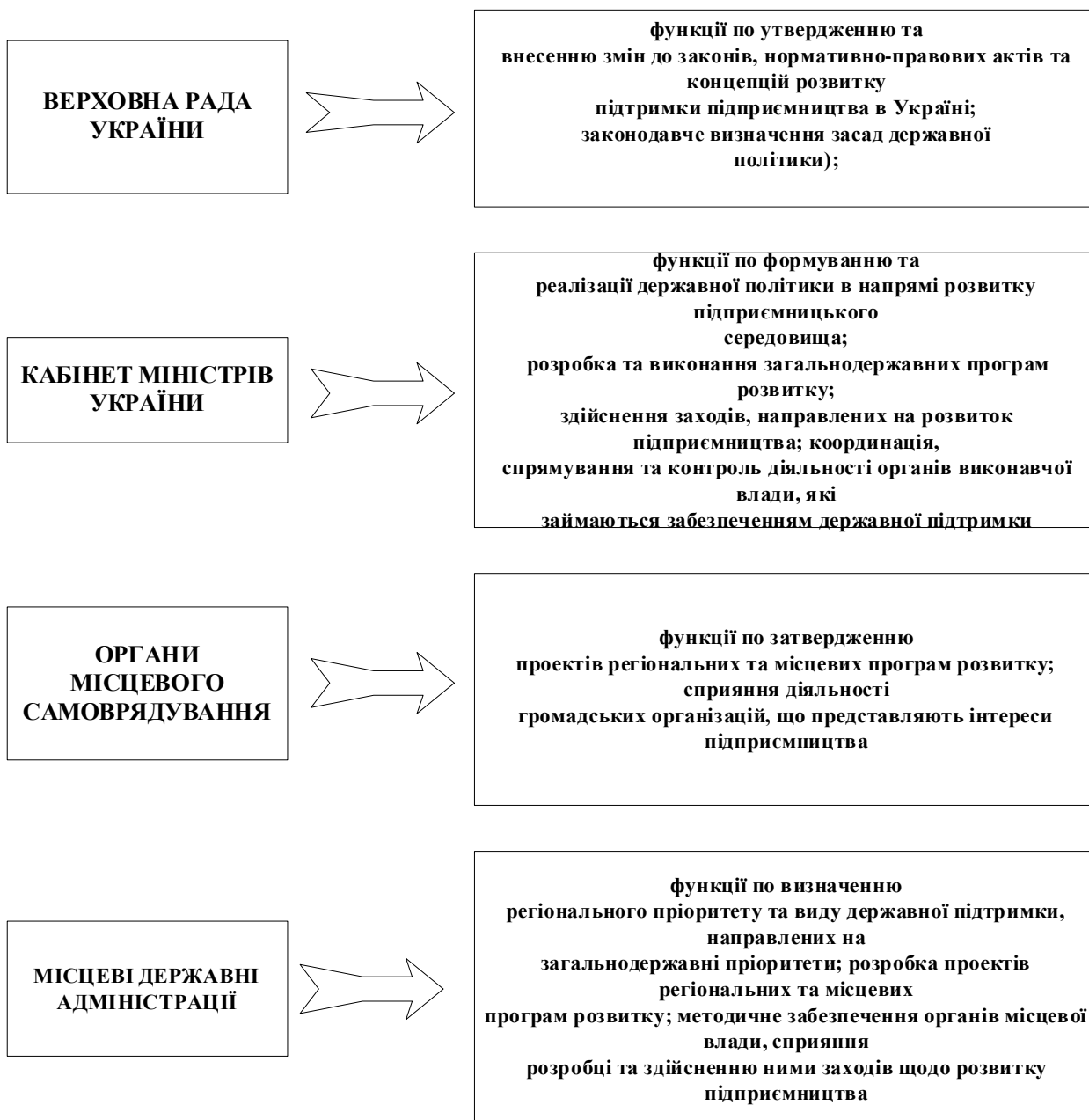

Рис. 2.2. Організаційна складова інституційного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: сформовано автором за [152]

Вони в свою чергу виконують функції:

- реалізація національних, муніципальних і регіональних програм розвитку суб'єктів малих підприємств;
- формування спеціальних умов для створення суб'єктів малого бізнесу;
- залучення підрядників, виконавців і постачальників для закупівлі послуг, робіт і товарів підприємців для забезпечення функціонування муніципальних і державних потреб [146].

Найбільше поширення має функціонування бізнес-центрів, громадських об'єднань підприємців, інформаційно-консультаційних об'єднань, інноваційних та інвестиційних фондів (додаток 1). Регіональний зріз інфраструктури підтримки свідчить, що, наприклад, в Полтавській області на 01.01.2019 р. функціонувало 2708 громадських об'єднань підприємців, у Херсонській та Житомирській – 112. Кількість інноваційних фондів є найбільшою у Донецькій та Харківській області – 237 та 142 відповідно. Найменш розгалужену інфраструктуру мають Волинська, Луганська та Чернігівська області.

Важливим аспектом є те, що, крім інфраструктури підтримки підприємництва, створюваної державними інститутами, також існує і ринкова інфраструктура підтримки підприємництва, яка утворюється і працює на базі ринкових господарських відносин. Необхідно сказати також про те, що крім перерахованого вище, інфраструктура підтримки підприємництва включає в себе агентства та центри з розвитку підприємництва, муніципальні і державні фонди підтримки підприємництва, фонди сприяння кредитуванню, закриті пайові інвестиційні фонди і акціонерні інвестиційні фонди, які допомагають залучати інвестиції для малого і середнього підприємництва, технопарки, бізнес - інкубатори та інші об'єкти інфраструктури підтримки підприємництва, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України. Таким чином, організації ринкової інфраструктури, надаючи в процесі своєї роботи

підприємцям послуги, залучаються до підприємницьке середовище природним шляхом і вже самі здійснюють підприємницьку діяльність.

Правовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва відбувається на основі формування системи правового забезпечення. Сучасна Правова система України містить значну кількість законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють реалізацію політики державної підтримки підприємництва та його інноваційно-інвестиційного розвитку. На сьогодні в даному напрямку розроблені і прийняті достатня кількість законів та підзаконних актів, які постійно оновлюються та доповнюються відповідно до впливу політичних та економічних факторів. Основними з них ми вважаємо наступні (таблиця 2.2)

Таблиця 2.2

Нормативно-правова база державного регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

№	Закон	Зміст закону
1	Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності	Визначає основні принципи державної політики з питань дозвільної системи у сфері господарської діяльності, основні вимоги до порядку видачі документів дозвільного характеру та дозвільної системи у сфері господарської діяльності [133]
2	Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні	Визначає мету, принципи, основні напрями державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, функції органів, що забезпечують розвиток малого і середнього підприємництва, умови надання державної підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва; визначає основні види державної підтримки, сутність та складові інфраструктури підтримки [147]
3	Про інвестиційну діяльність	Визначається сутність інвестиційної та інноваційної діяльності, об'єкти інвестиційної діяльності та права суб'єктів інвестиційної діяльності, порядок відносин між суб'єктами інвестиційної діяльності, сутність та основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності [139]
4	Про споживчу кооперацію	Визначено основні принципи діяльності споживчої кооперації, основні умови створення споживчих товариств, спілок та їх органів управління; сутність власності споживчої кооперації, економічної і соціальної діяльності споживчих товариств [148]

Продовження таблиці 2.2

5	Про інноваційну діяльність	Визначаються мета і принципи державної інноваційної політики, об'єкти та суб'єкти інноваційної діяльності, сутність державного контролю у сфері інноваційної діяльності; основні принципи та порядок державної реєстрації інноваційних проєктів [140]
6	Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні	Сформовано пріоритетні напрями інноваційної діяльності, організаційні засади моніторингу реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; обґрунтовано стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності на 2011-2021 роки [153]
7	Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків	Визначено сутність спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків, порядок державної реєстрації технологічних парків, принципи фінансової підтримки проєктів технологічних парків [155]
8	Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні	Зазначено мету і основні завдання Програми, засади формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності, напрями активізації фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки малого підприємництва, заходи сприяння створенню інфраструктури розвитку малого підприємництва [145]
9	Про державну допомогу суб'єктам господарювання	Надається визначення форм державної допомоги, обґрунтовано критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність; встановлено правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання [131]
10	Про режим іноземного інвестування	Визначено форми здійснення іноземних інвестицій; встановлено особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України [154]
11	Про підприємництво	Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) громадянами та юридичними особами на території України, встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки. Також визначені обмеження у здійсненні підприємницької діяльності, принципи та організаційно-правові форми підприємницької діяльності [152]
12	Про наукову і науково-технічну діяльність	Законом визначено правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності [143]
13	Про наукову і науково-технічну експертизу	Закон визначає правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи [144]

Джерело: сформовано автором із використанням зазначених джерел

Як можемо бачити за результатами таблиці 2.2, нормативно-правова база регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та сприяння підприємницькій діяльності є достатньо розгалуженою.

Аналіз особливостей реалізації інституційного механізму державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва дозволяє зробити висновок про відсутність комплексного підходу як рівні розробки нормативно-правової бази, так і формування та регламентування діяльності інститутів публічної влади.

2.2. Фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Сучасні реалії вимагають визначення інституту підприємництва як пріоритетної сфери активізації інноваційно-інвестиційних процесів, що пов'язано із затребуваністю економічно ефективних механізмів їхньої підтримки та формування відповідної інфраструктури. Розглядаючи підприємництво як драйвер інноваційного розвитку, слід активізувати фінансові інструменти його підтримки, оскільки законодавча система України та правові інструменти, як зазначено вище, є на етапі становлення, а іноді діють ізольовано та неефективно.

Дія механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має, з одного боку, сприяти ефективності процесів розробки та і провадження інновацій, з іншого боку – стимулювати інвестиційну діяльність у відповідності із вимогами трансформаційної економіки, поточними та можливими змінами економічного і політичного середовища. При цьому вплив механізмів не повинен перешкоджати нормальному процесу функціонування підприємницької структури.

Важливість формування і розвитку економічних систем, що функціонують на основі інтенсифікації технологічних змін, потребує реалізації державної політики, яка створює необхідні умови для залучення інвестицій, впровадження інноваційних проєктів у пріоритетних галузях економіки, формування інноваційної активності суб'єктів господарювання на регіональному та місцевому рівнях. При цьому, як зазначають деякі вчені [69] ключову роль у реалізації зазначеної політики та забезпеченні її результативності відіграють фінансові інструменти та розвинений фінансовий сектор економіки. Роль такої моделі економічного зростання відіграє розвинений фінансовий сектор з широким набором фінансових інструментів, що сприяють активізації інвестиційних процесів.

На думку Сунмоли Р.О., система економічного стимулювання НТП являє собою єдність двох підсистем – непрямого державного регулювання діяльності підприємств, з одного боку, і матеріального стимулювання внутрішньовиробничих підрозділів і окремих працівників, з іншого [178]. Роль публічного управління є першочерговою в забезпеченні фінансової підтримки інноваційних проєктів, особливо на початкових етапах їхнього впровадження. Наявність бюджетних обмежень як на державному, так і регіональному рівнях виступає стримуючим фактором як для уряду, так і органів публічної влади регіонального рівня.

Інноваційний розвиток провідних сфер економічної діяльності залежить від рівня розвитку науки. Дослідження динаміки витрачених ресурсів на виконання науково-дослідних робіт дає змогу зробити висновки про позитивну тенденцію за період 2011-2019 рр. Так, згідно інформації, наданої Державним комітетом статистики, загальний обсяг зазначених витрат у 2019 р. на 3 % збільшився у порівнянні із попереднім періодом і склав 17254,6 млн. грн. В порівнянні із 2011 р. зростання обсягу витрат становило у 2 рази більше [170]. Основним напрямком спрямування стало виконання науково-технічних або експериментальних розробок. Дана тенденція є сталою протягом всього досліджуваного періоду (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Витрати на виконання науково-дослідних робіт

Види витрат	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Витрати на науково-технічні розробки	4498,7	4781,4	5488,9	5152,8	6582,8	6743,8	7291,6	9448,9	9878,5
Витрати на прикладні наукові дослідження	1813,9	2023,2	2061,4	1882,7	1960,6	2561,2	3163,2	3568,3	3635,7
Витрати на фундаментальні наукові дослідження	2200,8	2615,3	2698,2	2452	2460,2	2225,7	2924,5	3756,5	3740,4

Джерело: складено автором за [170].

Якщо розглядати структурний розподіл за секторами діяльності, що відображено на рисунку 2.3, то найбільша кількість науково-дослідних розробок припадає на підприємницький сектор. Особливо чітко ця тенденція спостерігається у 2010 році (610 організацій сфери підприємництва). У 2017-2018 р.р. кількість організацій державної сфери, що були залучені до виконання НДР, була превалюючою. На кінець 2019 р. кількість організацій підприємницького сектора збільшилась на 58 організацій в порівнянні із 2018 р. і становила 409. Питома вага до загальної кількості складає 43,1 % [170].

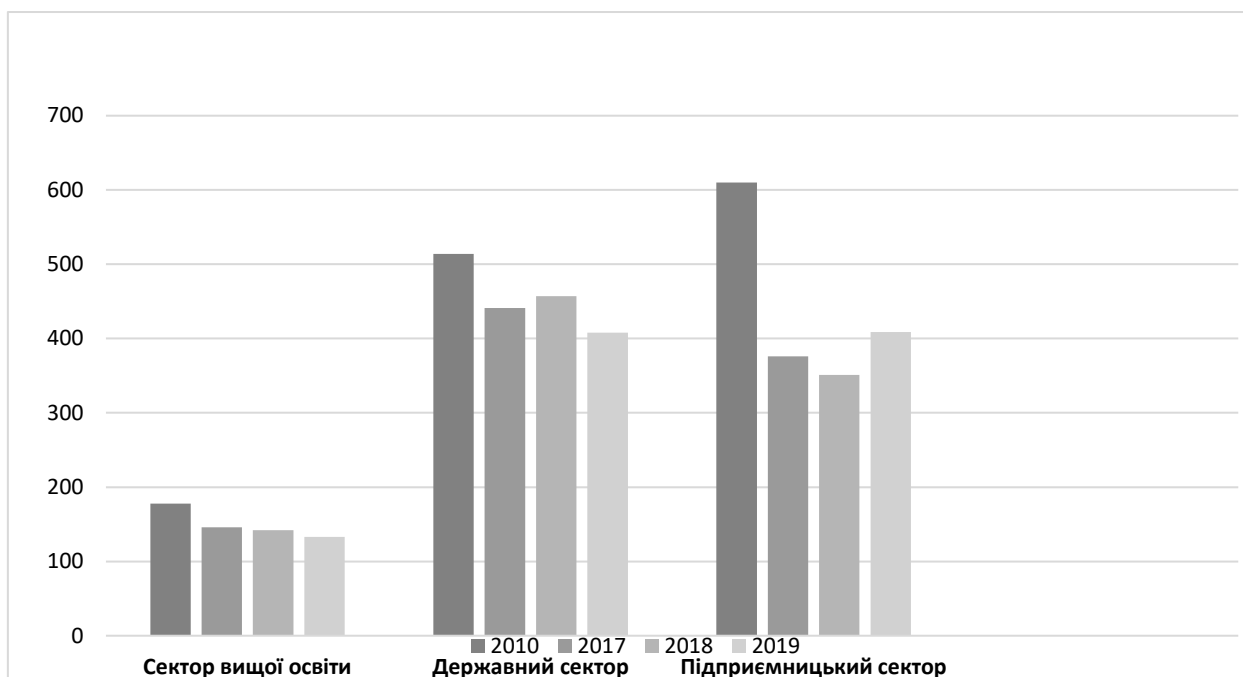

Рис. 2.3. Кількість організацій, залучених до виконання НДР, за секторами діяльності в Україні

Джерело: сформовано автором за [170;171]

Розглянемо деякі особливості фінансування НДР за період 2010-2019 рр. За даними таблиці 2.4, у 2019 році загальна сума витрат на фінансування НДР збільшилась в порівнянні із попереднім періодом на 408905,2 тис. грн і за весь аналізований період становила найбільше значення - 17254629,7 тис. грн. Найбільшу питому вагу серед всіх джерел мали кошти бюджету, незважаючи на те, що у 2017 – 2019 рр. їхня питома вага знизилась, порівнюючи із 2010 р. Кошти підприємницького сектора демонструють стабільну позитивну динаміку. Так, у 2019 р. їхній обсяг склав 4035650,1 тис. грн., що на 88270,3 тис. грн. більше, ніж у 2018 р. та на 1027897,4 тис. грн. більше в порівнянні із 2017 р. В загальній структурі витрат частка витрат підприємницького сектора зменшилась на 0,3 % у 2019 році в порівнянні із попереднім роком, натомість, порівнюючи її значення із 2010 р., збільшення склало 8,1% [170].

Таблиця 2.4

Витрати на виконання НДР за джерелами фінансування

Джерела витрат	2010 р.		2017		2018		2019	
	Тис.грн.	Питома вага, %	Тис.грн.	Питома вага, %	Тис.грн.	Питома вага, %	Тис.грн.	Питома вага, %
Всього	8107057,4	100	13379292,4	100	16773724,5	100	17254629,7	100
Кошти бюджету	3647370,1	44,9	4896372,4	36,6	6222735,4	37,1	6744744,9	39,1
Власні кошти	795642,7	9,8	1340844,1	10,02	1610011,8	9,6	1725112,0	9,9
Кошти організацій державного сектору	264879,5	3,3	718655,6	5,37	1141575,7	6,8	798621,8	4,6
Кошти підприємницького сектора	1237675,6	15,2	3007752,7	22,4	3947379,8	23,6	4035650,1	23,3
Кошти організацій сектору вищої освіти	4755,2	0,06	8860,1	0,06	6764,9	0,05	3709,6	0,02
Кошти приватних некомерційних організацій	9729,4	0,12	2838,2	0,02	21276,7	0,13	14662,6	0,08
Кошти іноземних джерел	2092306,8	25,8	3262844	24,4	3642585,7	21,7	3856175,0	22,3
Кошти інших джерел	54698,1	0,28	141125,2	1,13	181394,5	1,1	95953,7	0,7

Джерело: сформовано автором за [170]

Отже, фінансування інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва здійснюється шляхом використання наступних джерел:

- коштів державного бюджету України;
- коштів місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки

Крим;

- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; – інші джерела, не заборонені законодавством України [74].

Розглянемо фінансування інноваційної діяльності за період 2015-2019 рр. Як видно з таблиці 2.5, пріоритет протягом всього періоду серед всіх джерел фінансування мали власні кошти підприємств, проте у 2018-2019 рр. їхня питома вага у структурі фінансування знизилась в порівнянні із 2015 р. на 9,0 та 9,5 % відповідно. В той же час обсяг фінансування за рахунок власних коштів у 2019 р. мав тенденцію до зростання – на 1732,9 млн.грн більше, ніж у попередньому році [170].

Таблиця 2.5

Витрати на фінансування інноваційної діяльності

Джерело витрат	2015		2018		2019	
	Млн.грн	У % до загального обсягу	Млн.грн	У % до загального обсягу	Млн.грн	У % до загального обсягу
Всього	13813,7	100,0	12180,1	100,0	14220,9	100,0
Власні кошти підприємств	13427,0	97,2	10742,0	88,2	12474,9	87,7
Кошти державного бюджету	55,1	0,4	639,1	5,2	556,5	3,9
Кошти місцевих бюджетів	38,4	0,3	13,4	0,1	109,9	0,8
Кошти інвесторів-резидентів	74,3	0,5	109,7	0,9	72,3	0,5
Кошти інвесторів-нерезидентів	58,6	0,4	107,0	0,9	42,5	0,3
Кредити	113,7	0,8	473,9	3,9	853,2	6,0
Кошти інших джерел	46,6	0,4	95,0	0,8	111,6	0,8

Джерело: сформовано автором

Фінансування за рахунок коштів державного бюджету за весь період мало незначну частку в структурі витрат, проте у 2018 р. відбулось її зростання в порівнянні із 2015 р. У 2019 р. і питома вага коштів державного

бюджету, і їхній обсяг знизилась в порівнянні із 2018 р. на 1,3% та 82,6 млн. грн. відповідно. Значне збільшення коштів місцевих бюджетів спостерігається у 2019 р. – на 96,5 млн. грн. порівняно із 2018 р., що обумовлено поступовим впровадженням децентралізаційного управління в процес реалізації державної політики інноваційного розвитку. Як свідчить світовий досвід, органи місцевого самоврядування здатні більш ефективно здійснювати фінансування інноваційної діяльності, ніж центральні органи державного управління. Кредитні ресурси також використовуються досить активно – у 2019 р. фінансування за рахунок кредитів збільшилось на 379,3 млн.грн.в порівнянні із 2018 р.

Отже, за даними таблиці 2.5 вважаємо доцільним констатувати, що фінансування інноваційної діяльності на державному рівні є недостатнім, а приватні інвестиції характеризуються безсистемністю та переважають у великих інтегрованих бізнес-структурах. При цьому іноземне інвестування значно втратило своє позиції на кінець 2019 р.- на 64,5 млн.грн. менше, ніж у 2018 р.

Механізми реалізації державної політики підтримки розвитку підприємництва, з одного боку, повинні забезпечувати ефективний процес функціонування підприємницьких структур, а з іншого – їхній інноваційно-інвестиційний розвиток відповідно до вимог ринку та трансформацій зовнішнього середовища. Для реалізації державної політики у сфері інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва актуальним є функціонування фінансового механізму.

Дослідження фінансових механізмів в державному управлінні знаходиться у фокусі досліджень багатьох вчених. Так, І.Т. Балабанов визначає фінансовий механізм з точки зору ресурсного підходу як «систему дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні й стимулюванні фінансових ресурсів [9]. Ресурсного підходу також дотримується О.Є. Гудзь, яка вважає, що фінансовий механізм є «сукупністю форм і методів зовнішнього й внутрішнього впливів на формування,

використання та нагромадження фінансових ресурсів із метою забезпечення ними господарської діяльності підприємства та підвищення ефективності і прибутковості виробництва» [31, с.20]. Іншу точку зору можемо спостерігати у Н.Є. Заєць, яка розглядає фінансовий механізм як «сукупність методів та форм, інструментів і важелів впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства в процесі здійснення розподільчих і перерозподільчих фінансових відносин» [61, с.85]. Комплексне визначення фінансового механізму, яке враховує макроекономічний аспект, надається П.С. Нікольським, згідно якого «фінансовий механізм – це сукупність форм, методів і важелів планового управління фінансовими відносинами, пов'язаними з плануванням фінансів, утворенням, розподілом і використанням грошових доходів, нагромадженням фондів, із системою фінансування видатків» [104, с.60]. На рівні державного регулювання розглядає фінансовий механізм О.Д. Василік, а саме, як «...сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів із метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [23, с.28]. З точки зору сукупності конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів розглядає сутність фінансового механізму О.П. Кириленко [67, с.34].

Отже, узагальнюючи зазначене, вважаємо за доцільне розглядати фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва як сукупність фінансових методів, інструментів і важелів, які взаємодіють між собою на державному, ринковому й внутрішньому рівнях та спрямовані на реалізацію інвестиційних і інноваційних функцій підприємництва за умови функціонування відповідної інституційної системи. Таким чином, фінансовий механізм може існувати і бути реалізованим лише за умови функціонування інституційного механізму та його організаційної та правової складових.

Отже, існуюча нормативно-правова база, наявне організаційне забезпечення реалізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

та трансформація системи публічного управління на даний час передбачають використання наступних фінансових важелів в рамках державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва (рис.2.4).

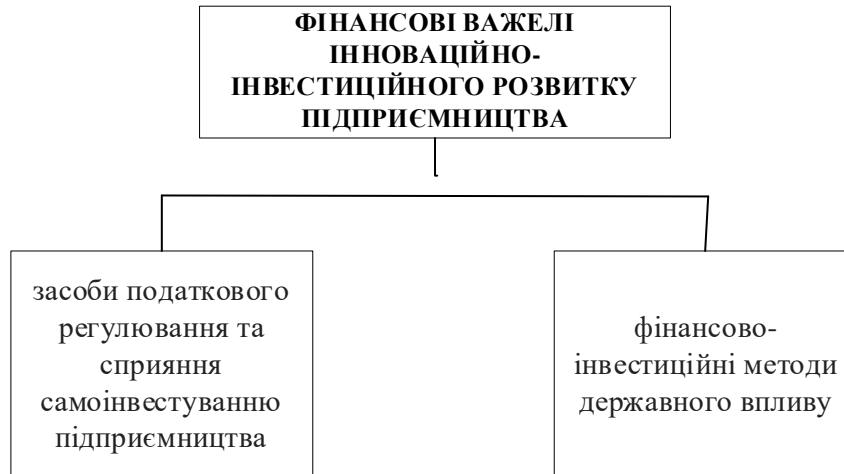

Рис. 2.4. Класифікація фінансових важелів за економічним призначенням

Джерело: сформовано автором за [23;61]

Функціонування фінансового механізму невід’ємно від системи публічного управління дають нам змогу розглядати його в якості засобу реалізації управлінського впливу за умови використання сукупності інструментів, за допомогою яких стає можливою реалізація державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва (рис. 2.5)

Розглянемо такий інструмент фінансового механізму, як податкове регулювання. Найбільш поширеним напрямком, який використовується в рамках державної політики, є податкові пільги для суб’єктів господарювання, що впроваджують інноваційну діяльність, особливо, якщо реалізовані проекти впроваджуються у пріоритетних галузях. Також може бути передбачено зниження ставки податку на прибуток, який спрямовується на наукові дослідження та капіталовкладення. Іншими напрямками є скорочення кількості податків та встановлення критеріїв для граничної межі оподаткування. Досконалість та специфіка застосування системи

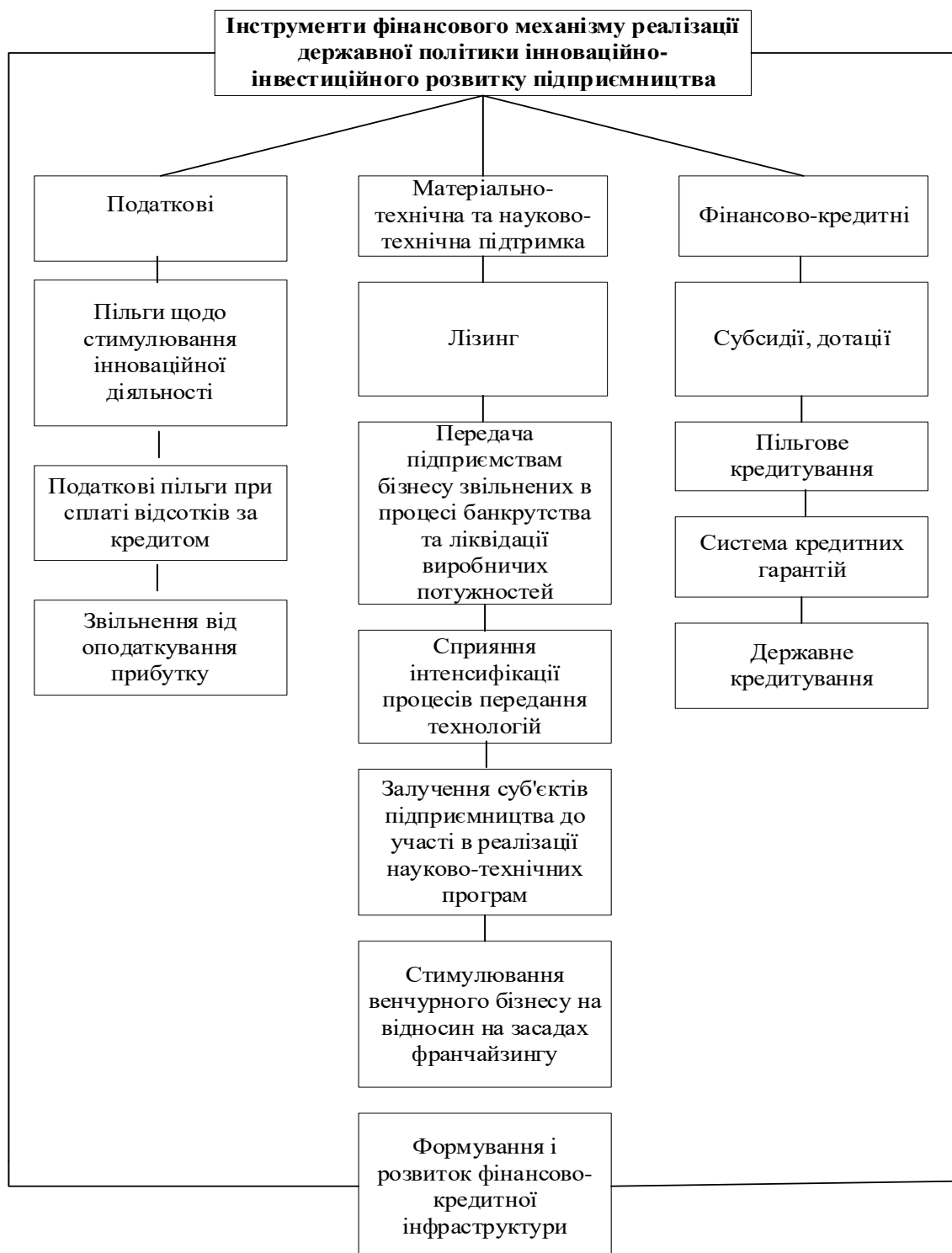

Рис.2.5. Система інструментів фінансового механізму

Джерело: сформовано автором

оподаткування є одним із основних мотиваційних факторів впливу на підприємницьку активність.

Основні податки, що мають місце в регулюванні підприємницької діяльності в Україні, практично не відрізняються від ставок податків у країнах Східної Європи. Так, ставка податку на прибуток прийнята на рівні 18%, в той час, як у Польщі дорівнює 19%, а у Словаччині податок на прибуток стягується а розмірі 21%. В порівнянні із країнами Західної Європи Україна використовує значно нижчу ставку податку на прибуток, в порівнянні із Францією (31%) та Німеччиною (29,89%). Натомість проведені автором опитування серед представників бізнесу Чернігівської області та м. Славутич (Київська область) дають змогу зробити висновок про те, що ставки оподаткування та обов'язкових соціальних платежів підприємці вважають впливовим фактором, який стримує розвиток бізнесу та виступає демотиватором інноваційної активності та інвестиційних зрушень. Так вважають 60,8 % опитаних підприємців. При цьому регіональний зріз проведеного дослідження має наступну структуру: у м. Чернігові та м. Славутичі рівень ставок оподаткування має оцінку вищу – 64% опитаних, - ніж у Прилуцькому, Ніжинському та Козелецькому районах (там оподаткування визначили найбільш стримуючим фактором 54% опитаних).

До важливих нормативних актів, що впливають на розвиток інвестиційних процесів, належать такі: Державний бюджет України (зокрема положення про окремі інвестиційні програми, які фінансуються з Державного бюджету України); положення фіскальної політики у сфері оподаткування (зокрема внесення змін та поправок до Податкового кодексу України); законів, які регулюють роботу ринку інвестицій, капіталу та позик; формування та діяльність вільних економічних зон тощо.

Згідно Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» найбільш використовуваними методами державної фінансово-кредитної підтримки є: дотації, субсидії, субвенції; державні та місцеві замовлення; надання позик і гарантій державними та регіональними органами; фінансова підтримка загальнодержавних фондів і регіональних фінансових інститутів; сприяння

розвитку підприємництва [147]. Вона має цільову направленість, тобто надається суб'єктам господарювання, як задіяні у пріоритетних та стратегічно важливих напрямках економік, а також мають розвинену експортну діяльність та створюють нові робочі місця.

Кредитні ресурси мають вирішальне значення для інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, що обумовлює необхідність формування розвиненої та розгалуженої банківської системи високого ступеня надійності та довіри. Як свідчить зарубіжний досвід, фінансова політика провідних країн спрямована на підтримку банківської експансії завдяки можливості отримання суб'єктами підприємництва доступних кредитів. Основними характеристиками кредитної політики держави також є пільговість та цільовий характер кредитування. Це, перш за все, стосується державних кредитів, які надаються згідно цілей та пріоритетних напрямків державних програм і є вигідними для представників бізнесу за умовами кредитування. Із кредитною діяльністю пов'язано використання такого фінансового інструменту, як гарантії банкам для надання ними кредитів приватним фірмам з боку державних органів.

Залучення кредитних ресурсів здатне вирішити модернізації основних фондів, впровадження та реалізації проєктів, диверсифікації продукції та виробничої діяльності суб'єктів господарювання. При цьому слід враховувати недостатню розвиненість фінансової інфраструктури, що є негативним явищем в умовах реалізації державної політики підтримки бізнесу.

Починаючи із 2017 р. має місце фінансування інвестиційних проєктів суб'єктів підприємництва за програмою Фонду розвитку підприємництва, що був створений на базі Німецько-Українського Фонду. Підтримка підприємців за даною програмою реалізується за наступними напрямками:

- підтримка суб'єктів середнього та малого підприємництва шляхом залучення банків-партнерів та використанню таких фінансових інструментів, як пільгові кредити, гарантії та компенсація відсоткових ставок;

– розвиток інфраструктури фінансування МСП через удосконалення процедур кредитування та розвиток банківської інфраструктури [81].

На кінець 2020 р. фондом було видано 164 тисячі кредитів малим та середнім підприємствам на загальну суму близько 843 млн євро або 28,7 млрд грн. Недоліком програми є доступність кредиту лише під залог майна, отже, скористатися нею проблематично для переселенців з Криму та Донбасу.

Додаткове кредитування суб'єктів підприємництва мало місце у 2020 р., що пов'язано із пандемічною кризою та недоотриманням суб'єктами бізнесу необхідного фінансування. Кредитні ресурси за даних умов є найбільш гнучкою формою задоволення фінансових потреб підприємств. Проте ставки кредитування бізнесу у провідних банках України є занадто високими – від 12,5 % у АТ КБ «Приватбанк» до 29% у АТ «Ощадбанк» в залежності від умов кредитування [172]. В порівнянні із розвинутими країнами ставки є занадто високими. Так, у США середня банківська ставка кредитування складає 2,75%, у Великій Британії та Канаді – 2%. Негативною рисою є направленість кредитів – як правило, кредитні ресурси направляються вітчизняними підприємцями на рефінансування, а не на розвиток. Отже, криза, спричинена COVID-19, погіршила загальні умови розвитку підприємств бізнесу, що характеризується зниженням обсягів кредитування [126]. Отже, нестабільність державної підтримки, відсутність гнучкості у розробці заходів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва вимагають від підприємств адаптації до нестабільних ринкових тенденцій та запуску процесів інноваційного розвитку. З метою вирішення зазначених проблем було розроблено Державну програму підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%» [42]. Мета програми – формування ефективних умов кредитування підприємств малого та середнього бізнесу. Специфікою програми є компенсація державою частини відсоткової ставки банку. Найвигідніші умови – 5% – надаються тим представникам малого та середнього бізнесу, які створюють щонайменше два робочі місця. За перші чотири місяці обсяг фінансування склав 348,4 млн. грн. Після рефінансування кредитів під 0%

портфель доступних кредитів почав зростати швидше і на кінець 2020 р. склав майже 5 млрд грн за 2,2 тис. кредитних договорів [160]. На початок квітня до Програми було залучено 28 банків, а 12500 суб'єктів підприємництва отримали кредит [227]. На жаль, лише шосту частину обсягів кредитування складають кредити на інвестиційний розвиток, інші спрямовані на вирішення проблем, спричинених пандемічною кризою. Недоліком Програми є те, що не кожен підприємець має право скористатись нею. Так, за весь період дії Програми 27% заявок на кредити було відхилено, оскільки ключовим критерієм видачі кредиту залишається платоспроможність підприємця, а Програма не має розроблений механізм зниження ризиків для комерційних банків. Таким чином, найбільшу частку кредитів отримали представники агробізнесу (58%), в той час, як обсяг кредитування підприємств торгівлі та сфери послуг як найбільш постраждалих під час пандемії, складає 12% [227].

Визначаючи основні елементи фінансового механізму, більшість дослідників, наприклад, О. Тимченко, вважають, що держава повинна використовувати такі інструменти підтримки розвитку малого бізнесу:

- розробка механізму надання пільг (більш лояльна податкова політика);
- забезпечення простої системи сплати податків;
- розробка інструментів інвестиційного та кредитного забезпечення;
- надання допомоги щодо матеріально-технічного забезпечення [183].

Комплексне застосування зазначених елементів фінансового механізму має пріоритетне значення для державного управління, оскільки визначає рівень сформованості сприятливого економічного середовища для ведення бізнесу та впливає на місце економіки України у рейтингах міжнародних економічних організацій.

Як показують проведені дослідження, стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва має ґрунтуватись на створенні такої системи фінансових важелів, яка була б здатна сформувати сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, створення інноваційних продуктів, розширення внутрішнього інвестування.

Стимулювання підприємницької діяльності має відображати вимоги трансформації публічного управління. Отже, реалізація інтересів підприємницького сектора має здійснюватися згідно умов та вимог державної політики кредитування інноваційної діяльності підприємництва, яка, в свою чергу є елементом грошово-кредитної політики. Фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має сприяти активній взаємодії кредитної політики з інвестиційною, науково-технічною, регіональною та інноваційною політикою (рис.2.6).

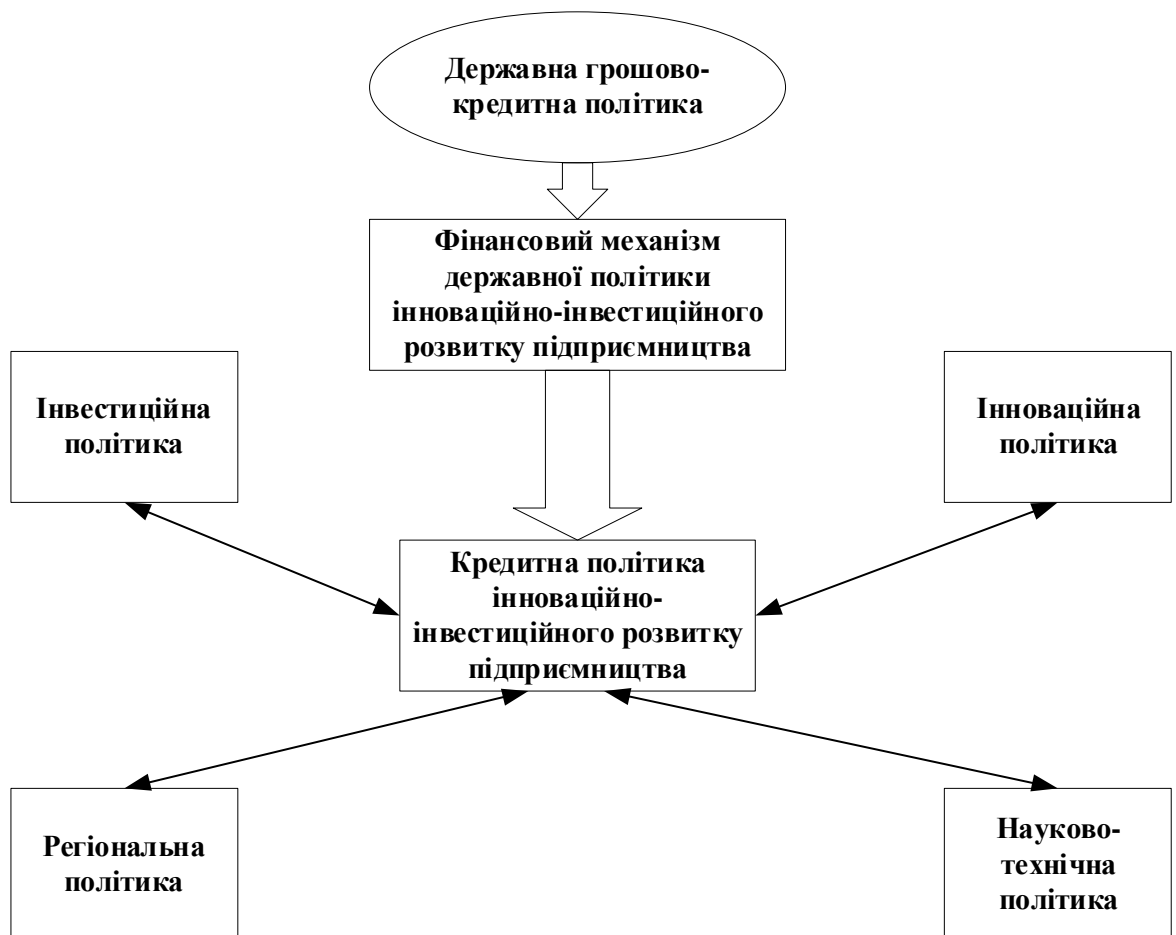

Рис.2.6. Специфіка взаємодії фінансового механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розроблено автором

На даний час фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва сформований переважно на рівні центральних органів виконавчої влади. Специфіка реалізації повноважень, обумовлена децентралізацією, використання формальних правил, наявність та поширеність програмних документів свідчать, що основним каналом реалізації фінансового механізму виступають бюджети та програми.

Архітектура фінансового механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку виявляється у взаємозв'язку органів публічної влади всіх рівнів, їх повноважень в управлінні фінансовими інструментами та їх ефективному використанні. При цьому можливості участі органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства мають бути залучені до реалізації фінансового механізму із дотриманням розподілу повноважень і відповідальності між центральним, регіональним та місцевим рівнями публічного управління.

2.3. Мале підприємництво в контексті інноваційно-інвестиційного розвитку

Мале підприємництво є важливою складовою економіки країни, мобільною і гнучкою до змін ринкового середовища, що уможливорює визнавати його підґрунтям формування умов економічного зростання. Розвиток сектора малого бізнесу створює підґрунтя для економічного зростання, сприяє усуненню ринкових диспропорцій, активізації інноваційних процесів, збільшенню робочих місць і запобіганню відтоку працездатного населення. Досвід розвинених країн показує, що продукція середніх і малих підприємств становить більшу частину валового внутрішнього продукту, на них припадає велика питома вага робочих місць [2]. За статистикою, в країнах з розвинутою ринковою економікою частка представників малого бізнесу в

ВВП становить не менше 60%. Розвиток малого підприємництва для окремої території або муніципального утворення має важливе суспільно-політичне та економічне значення (утримання конкурентних засад в економіці, дотримання принципів економічної свободи, скорочення безробіття в регіоні). Формування та розвиток ринкової системи господарювання регіону пов'язане зі зростанням активності малого підприємництва в усіх сферах економіки.

За даними Світового банку, загальне число показників, за якими підприємства відносяться до суб'єктів малого підприємництва (бізнесу), перевищує 50. Як правило, в світовому масштабі найбільш загальними критеріями, на основі яких підприємства відносяться до малих, є: чисельність персоналу; розмір статутного капіталу; величина активів; обсяг обороту (прибутку, доходу). Але, як правило, малий і середній сектор економіки об'єднують в одну групу при розробці законів і програм розвитку та підтримки.

Розуміння важливості малого бізнесу виникло в державному управлінні у 1980-х роках, в першу чергу в США і Великобританії. На той час очевидним виявився той факт, що великий бізнес часто характеризується великими витратами, менш адаптований до швидких інноваційних змін, не завжди ефективно вирішує проблему безробіття. Априорі малі підприємства більш пристосовані до розвитку у кризовий період, швидко реагують на коливання в економіці. Не випадково державна політика урядів Німеччини, Франції, США та багатьох інших розвинених країн спрямована на сприяння розвитку бізнесу. Економіка таких країн, як Німеччина, США та інші багато в чому ґрунтується на малих підприємствах. Великі фірми не так чутливо і швидко реагують на будь-які коливання або зміни в економіці. Невеликі підприємства найбільш чуйно реагують на зміну ринкової кон'юнктури та норми прибутку, їхніми характеристиками є здатність до прискореного освоєння інвестицій, висока оборотність коштів та активна інноваційна діяльність. Наприклад, в США кількість впроваджених нововведень на одного працюючого в секторі малого підприємництва в два рази перевищує аналогічний показник для великих

підприємств. Ці якості за умов виваженої державної політики та розроблених органами публічної влади стратегічних пріоритетів і завдань дають можливість зробити енергійний ривок в соціально-економічному розвитку і дозволяють накопичити в короткий період кошти для сталого розвитку інших галузей господарства країни, що чудово досвідом Німеччини, Японії, Південної Кореї, Китаю, Іспанії та інших країн.

З огляду на те, що Україна знаходиться по шляху інтеграції у світове економічне співтовариство, слід звертати увагу на питання ділової термінології. Вперше термін «малі та середні підприємства» використовував британський міністр М. Мілан в доповіді про промисловий та фінансовий стан Великобританії в 1931 році. У США перше визначення малого підприємства з'явилося в Законі про певні види обслуговування (1948 г.) і Законі про малий бізнес (1953 р) [2]. У більшості європейських країн та Японії на даний час прийнятий термін «дрібні і середні підприємства». У французькій науковій літературі застосовується аббревіатура PME (Petites et moyennes entreprises). Але найчастіше у наукових працях та періодичних виданнях вживається термін «small business» в англійській транскрипції. Таким чином, етимологічно термін «малий бізнес» в Україні має походження із англійської літератури, в якій застосовується визначення «small business». Саме в такому варіанті він і використовується до теперішнього часу, від простого усного вживання до законодавчих та нормативно-правових актів щодо цього сектора економіки. Використання термінології «суб'єкти малого підприємництва» і «суб'єкти середнього підприємництва» здійснюється у відповідності із Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» у значенні, наведеному в Господарському кодексі України, з урахуванням того, що в цілях цього Закону термін «суб'єкти малого підприємництва» охоплює суб'єктів мікропідприємництва [147].

Практично у всіх країнах існує своя класифікація підприємств, яка ділить економічну діяльність на малий, середній і великий сектор економіки.

За даними Конференції Об'єднаних Націй із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), у більшості країн світу питома вага суб'єктів малого та середнього підприємництва у загальній кількості суб'єктів підприємництва досягає 90%, а іноді перевищує 95%. Так, у країнах ЄС суб'єкти малого та середнього підприємництва становлять 99,8%, у США – понад 90%, в Японії – 99% [8].

З метою порівняння умов ведення підприємницької діяльності щорічно складається рейтинг Doing Business. Основою для формування звіту Doing Business є комплексне дослідження стану реформ в кожній країні на основі 10 ключових індикаторів, за якими проводиться аналіз досягнутих результатів економічного розвитку та результативності проведених реформ. Зазначений рейтинг є важливим маркером для інвесторів при ухваленні рішення про інвестиції в ту чи іншу країну світу.

Основну увагу при складанні рейтингу приділено нормам, застосовуваним щодо малих і середніх підприємств в 11-ти сферах їх життєдіяльності: створення підприємств, одержання дозволів на будівництво, підключення до системи енергопостачання, реєстрація власності, одержання кредитів, захист прав інвесторів, оподаткування, здійснення зовнішньоторговельної діяльності, забезпечення виконання договорів, розв'язання проблем неплатоспроможності підприємств і наймання робочої сили [213].

За підсумками Doing Business 2020 року рейтинг очолила Нова Зеландія, другу позицію зайняв Сінгапур, на третьому рядку Гонконг, четверте місце - Данія, замикає топ-5 Південна Корея. З пострадянських країн найвище значення в рейтингу мають Грузія – 7 місце, Литва - 11, Естонія -18, Латвія - 19, Казахстан - 25, Росія -28, Азербайджан - 34, Вірменія - 47, Молдова - 48. Україна піднялася на сім пунктів в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing business-2020 року, який щорічно публікує Всесвітній банк і зайняла 64-й рядок з 190 країн. В розрізі сфер, найвище 20 місце Україна посіла у сфері “дозволів на будівництво”, 37 місце – за показником “доступ до кредитів” та

45 – за показником “захист прав міноритарних акціонерів”. Найгірші справи з “підключенням до електромереж” – 128 місце та “вирішенням питань неплатоспроможності” – 146 місце [213].

Таблиця 2.6

Україна в рейтингу Doing Business

Показники рейтингу	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Реєстрація підприємств	20	52	56	61
Забезпечення виконання контрактів	81	82	57	63
Кредитування	20	29	32	37
Захист інвесторів	70	81	72	45
Врегулювання питання щодо неплатоспроможності	150	149	145	146
Підключення до електромереж	130	128	135	128
Отримання дозволів на будівництво	140	35	30	20
Реєстрація власності	63	64	63	61
Міжнародна торгівля	115	119	78	74
Оподаткування	84	43	54	65

Джерело: складено за [213]

В умовах триваючої кризи, спричиненої пандемією, що викликана хворобою COVID 19, вектор публічного управління щодо малого бізнесу спрямований на вирішення завдань розвитку підприємств та стимулювання інноваційної діяльності, інвестиційної активності, створення нових робочих місць та забезпечення зайнятості населення, а також підтримки соціально важливих видів діяльності. Виходячи з цього, метою публічного управління

має стати стимулювання розвитку даного сектора економіки як одного із факторів забезпечення економічного зростання та інноваційної активності.

На розвиток малого підприємництва в сучасних реаліях негативно впливають численні бар'єри. Як показує аналіз діючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, чисельні адміністративні бар'єри призводять до тривалого терміну прийняття дозвільних процедур через недосконалість нормативно-правової бази та структурні складності. Також слід відмітити складність отримання державних або муніципальних замовлень та недосконалість даної процедури. Дослідження наявного фінансового механізму довели, що існують проблеми фінансування інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва, спричинені високими відсотковими ставками за кредитами, недоліками пільгового фінансування, підвищеним ступенем ризику кредитування як для підприємств, так і банків. Негативним явищем політики державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку є недосконалість сформованої інфраструктури підтримки суб'єктів підприємництва, а також сформованої системи консультативної та інформаційної допомоги.

В законі України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва» визначено ключові принципи надання державної підтримки. До них віднесено:

- 1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва;
- 2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва;
- 3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;
- 4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку

малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;

6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;

7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва [147].

Проте аналіз існуючих державних програм підтримки малого бізнесу та його інноваційно-інвестиційної діяльності дозволив виявити наступні перешкоди реалізації прописаних у Законі принципів:

- неузгодженість програм підтримки між собою, що обумовлено різноспрямованістю цілей та завдань та відсутністю єдиного інформаційного простору для ознайомлення з ними;

- відсутність кореляції між встановленими показниками ефективності та визначеними цілями;

- відсутність єдиного механізму отримання доступу малими підприємствами до державної підтримки;

- складнощі документального оформлення заявки на отримання державної підтримки та тривалий термін очікування результатів перевірки;

- відсутність прозорої системи моніторингу результатів надання державної підтримки.

Наприклад, несистемність заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки, та недостатнє врахування спільності інтересів бізнесу, громадянського суспільства та наукової спільноти призвели до відсутності позитивного результату реалізації Концепції.

Розглядаючи державну підтримку інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, вибір малого та середнього бізнесу в якості фокусу подальших досліджень обумовлюється значними перевагами зазначеної сфери

діяльності. Так, аналіз діяльності малого і середнього підприємництва в Україні за 2018–2019 рр. дозволив виявити, що 99,98% юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців (ФОП), зареєстрованих в Україні, належать до суб'єктів малого і середнього підприємництва. Частка зайнятих в секторі малого та середнього підприємництва склала 82% або 6,9 млн. осіб. На сектор припадає 65% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг та 64% валової доданої вартості [106].

Негативним фактором впливу на розвиток малого та середнього підприємництва виступає низький рівень інноваційності. Мале підприємство вважається інноваційно активним, у випадку коли йому притаманні такі характеристики:

- розробка і просування на ринки продуктів нових та передових технологій;
- висока частка науково-дослідних та конструкторських робіт для створення нових конкурентоспроможних продуктів та послуг;
- масштабний вплив інновацій, нових виробів та передових технологій на прибуток малих підприємств;
- висока частка інвестицій у науково-дослідний сектор та пов'язане з цим оновлення виробництва;
- значна частка наукових та інженерно-технічних робітників у загальній кількості персоналу малих підприємств;
- значна частка наукового, лабораторного і випробувального обладнання в основних фондах цих підприємств, високий рівень ризику, пов'язаного зі здійсненням інноваційних проектів [58, с.149].

Проте в Україні як на макрорівні, та і регіональному та місцевому рівнях, відсутні сприятливі умови виконання підприємствами малого та середнього бізнесу ролі інноваційної компоненти розвитку національної економіки. Метою регулювання інноваційного розвитку сектора малого та середнього підприємництва має стати зростання інноваційної активності, а це є можливим лише за умови максимального використання інвестиційного потенціалу

сектора із врахуванням його регіональних особливостей. Перевагу щодо темпів інноваційно-інвестиційного розвитку мають великі підприємства промислових та високотехнологічних секторів економіки. Як правило, зазначена негативна тенденція викликана недостатнім рівнем фінансування, хоча, якщо аналізувати обсяги кредитування зазначеного сектору, на середні, малі та мікропідприємства припадає понад половина обсягів кредитування, що на 01.01.2020 становило 431 млрд грн. Це приблизно дорівнює частці зазначених суб'єктів господарювання в українському ВВП, що відображено у Звіті про державну підтримку підприємств малого та середнього бізнесу [59].

Аналіз інвестиційної активності підприємств малого та середнього бізнесу та динаміки інвестицій, наведений на рис 2.7, дає змогу зробити висновок про її значну перевагу у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, а також у сільському, лісовому та рибному господарстві. Інвестиції мають, як правило, поточний характер, і, з огляду на специфіку зазначених галузей, не пов'язані із розробкою нових технологій або продуктів.

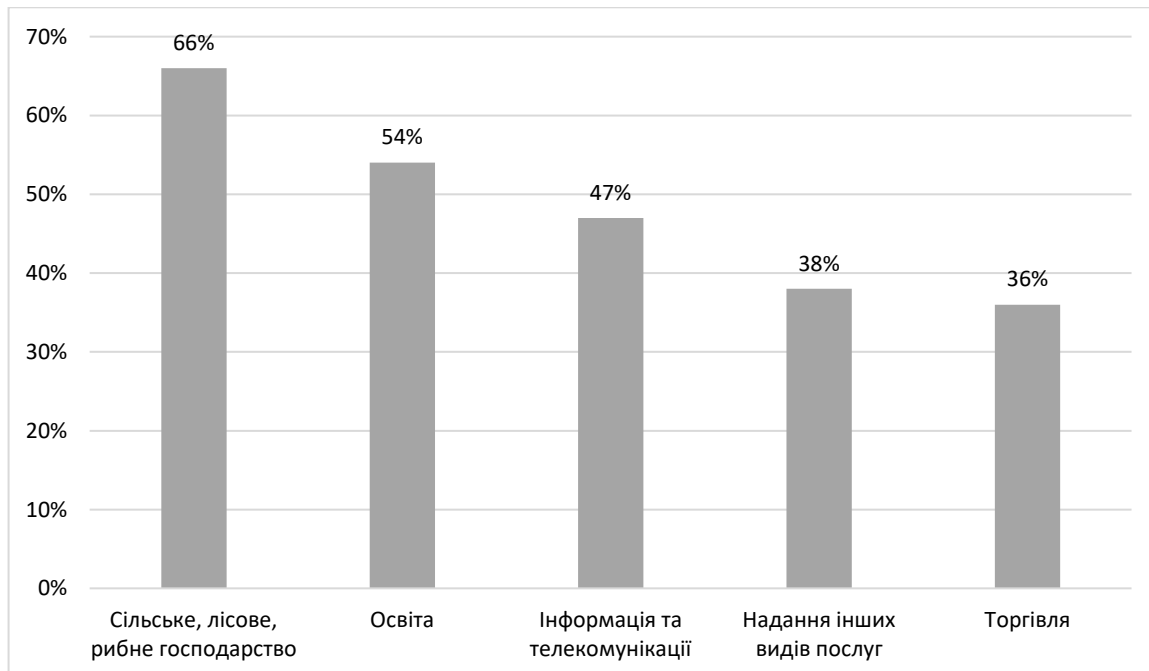

Рис. 2.7. Інвестиційна діяльність підприємств малого та середнього бізнесу за сферами діяльності

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України

Сучасний стан інноваційного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу є наслідком, відсутності комплексного стратегічного підходу до розв'язання проблем інвестиційної діяльності, непослідовної державної політики в сфері формування інноваційної інфраструктури, інституцій та відносин між ними, розподілу повноважень між рівнями публічного управління, використання механізмів розвитку.

У 2018 р. була прийнята Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва до 2020 р. та для її забезпечення створений Офіс розвитку малого та середнього підприємництва. Стратегія передбачала реалізацію 35 завдань за наступними напрямками:

- створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва;
- покращення доступу малого та середнього підприємництва до фінансування;
- спрощення податкового адміністрування;
- популяризацію підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок;
- підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу;
- організаційне забезпечення та механізм реалізації Стратегії [174].

За кожним напрямом був сформований план заходів, стан виконання яких свідчить про те, що із 63 передбачених заходів повністю був забезпечений напрямок «Підсилення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу» та «Популяризація підприємницької культури та розвиток підприємницьких навичок». Найбільш проблемними для реалізації виявились напрямки, що стосувались функціонування фінансового механізму розвитку. Дійсно, на початок 2020 року кредити малого бізнесу становили 56,1% від загального кредитного портфелю корпоративного сектору, з них середні — 24,7%, малі — 9,8%, мікро — 21,7%, в той же час кредити надані великим інтегрованим структурам склали 79,1% [59]. Конкретизація виконання Стратегії відображена на рис.2.8.

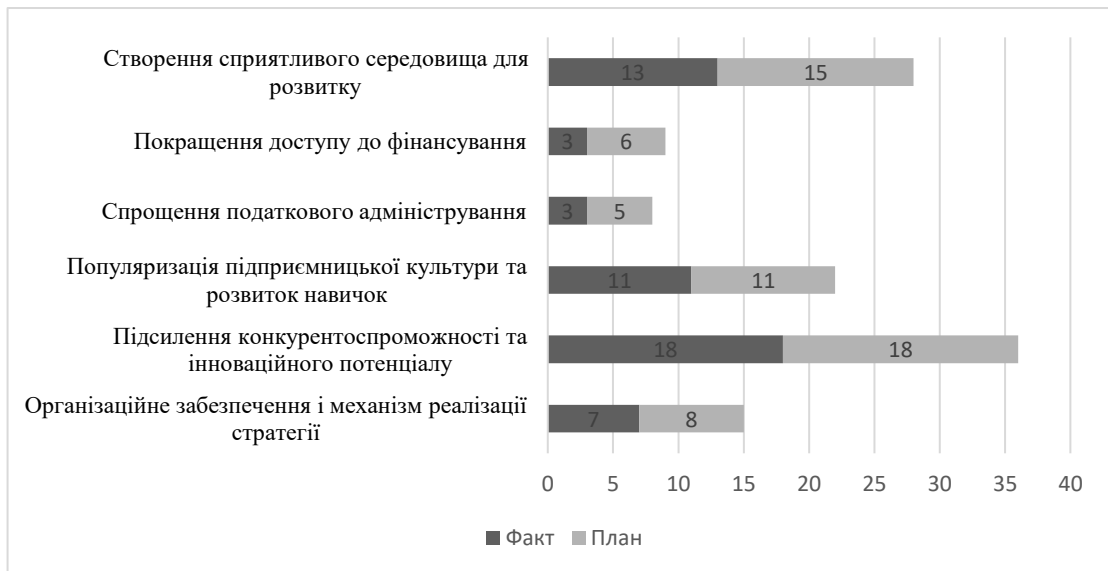

Рис.2.8. Стан виконання Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва до 2020 р.

Джерело: сформовано автором за [174]

Дослідження, проведені експертами при формуванні Звіту про стан державної підтримки, довели, що найбільш впливовим дестабілізуючим фактором інноваційного розвитку представники малого та середнього бізнесу вважають недосконалість нормативно-правової бази, корупцію та недостатнє фінансування (рис.2.9).

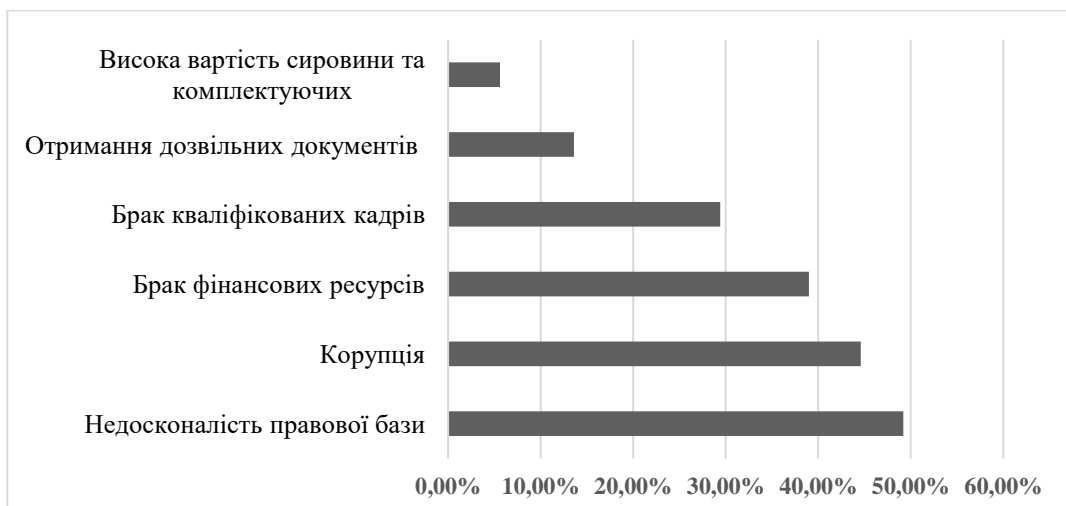

Рис. 2.9. Дестабілізуючі фактори інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу

Джерело: складено автором за [106]

Стан розвитку малого підприємництва та його інноваційно-інвестиційної складової дозволив класифікувати фактори, які перешкоджають інноваційно-інвестиційному розвитку малих та середніх підприємств, наступним чином (рис.2.10)

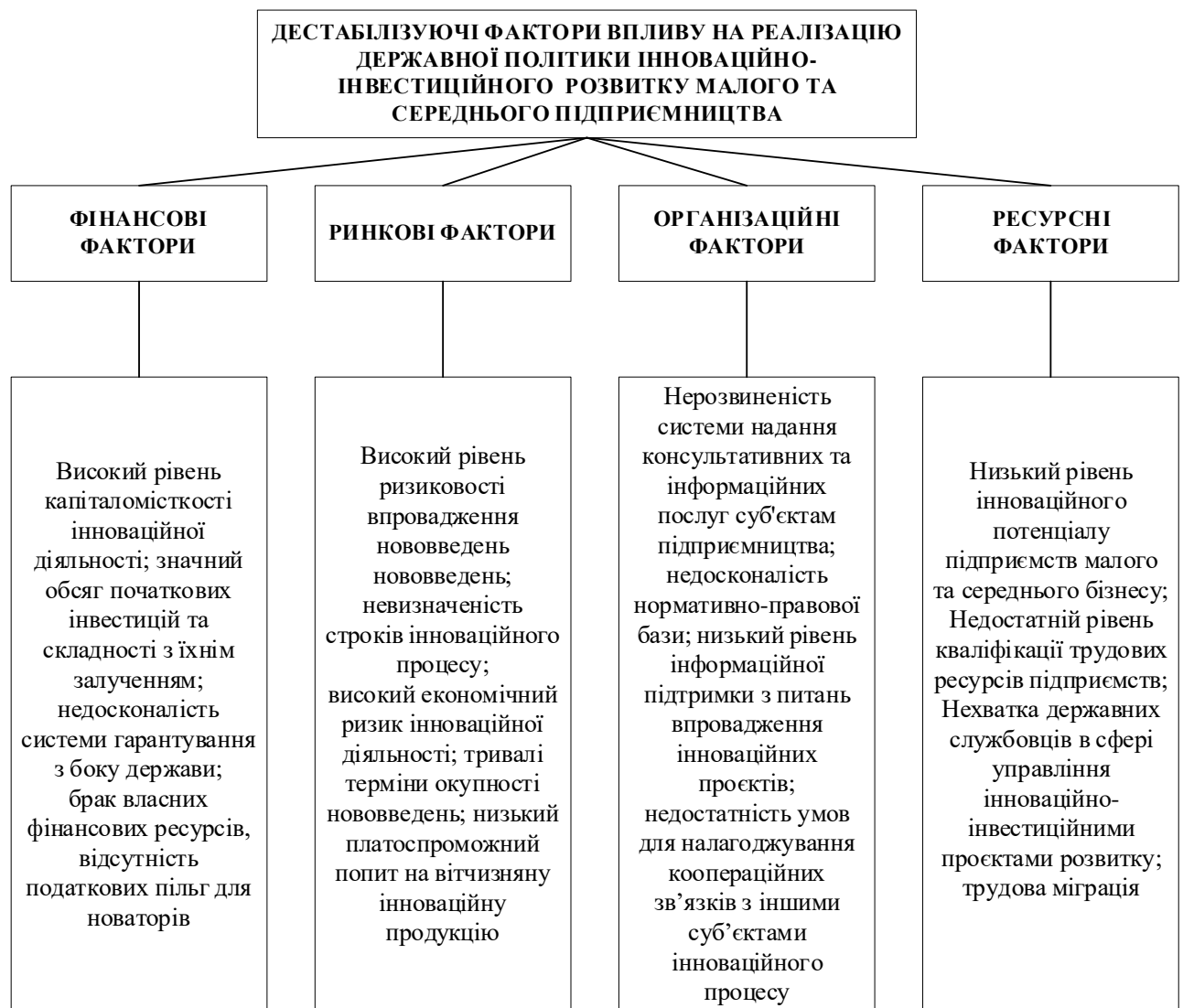

Рис. 2.10. Система факторів впливу на реалізацію державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього підприємництва

Джерело: розроблено автором

Для формування достатнього рівня зацікавленості органів виконавчої влади в регіонах та представників місцевого самоврядування в інноваційно-

інвестиційному зростанні сектора підприємництва необхідною є наявність наступних передумов:

1. Організаційні передумови. Сектор підприємництва має бути сегментований як об'єкт державної політики підтримки не за кількісними параметрами, до яких відноситься кількість найманих працівників, розмір валового доходу та статутного фонду, а за якісними критеріями. Це потребує закріплення на законодавчому рівні диференціації суб'єктів малого та середнього підприємництва за рівнями господарської зрілості та наявним інноваційним потенціалом з метою підсилення адресності інструментів державної політики. В залежності від відповідності критеріям можуть бути застосовані як інструменти адміністративного регулювання, так і фінансові інструменти, оскільки кожна фокус-група суб'єктів малого та середнього підприємництва вимагає особливих форм, методів та інструментів механізму реалізації державної політики.

Також і контексті правового регулювання важливим є захист права інтелектуальної власності. Це є пріоритетним питанням для малого та середнього підприємництва, оскільки відсутність або недосконалість правового захисту діяльності, пов'язаної із інтелектуальною власністю та використанням інтелектуальних ресурсів, призводять до нестабільності та вимушують інноваційні підприємства реєструвати інтелектуальні права в інших країнах.

Іншим пріоритетним напрямом правового регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку нами вважається удосконалення процесу регламентації повноважень органів влади регіонального та місцевого рівнів. Це питання має бути більш детерміновано, узгоджено та прописано у нормативно-правових документах.

2. Економічні передумови. Результат державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва залежить від ефективної роботи органів публічної влади, що в свою чергу ґрунтується на раціональному співвідношенні ресурсів, стимулів та повноважень. При цьому

доцільно врахувати взаємозв'язок між ресурсами та стимулюванням, оскільки достатня кількість ресурсів вже виступає стимулюючим фактором розвитку. Мають бути враховані не лише ресурси суб'єкта підприємництва, а і ресурсний потенціал публічної влади в контексті можливості забезпечення фінансового, консультативного та інформаційного супроводу інноваційно-інвестиційних проєктів. Ідея стимулювання також може бути реалізована шляхом надання стимулюючих дотацій як регіону із державного бюджету, так і окремим муніципальним утворенням з бюджету області за результатами проведеного моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва та інноваційно-інвестиційного потенціалу.

3. Інституційні передумови. Для підсилення взаємозв'язку між рівнями державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, враховуючи пріоритети реформи децентралізації влади, необхідним є запровадження засад і принципів стратегічного управління. Для уникнення помилок, які мали місце при реалізації існуючих стратегічних документів, необхідно звернути увагу на взаємозв'язок всіх пріоритетів зазначеної державної політики як за основними напрямками економічної діяльності, та і за вертикаллю (макро-, регіональний та муніципальний рівень). Акцент має бути зроблений також на підтримку інноваційної інфраструктури, формування кластерів індустріальних парків, бізнес-інкубаторів і т.ін. Одним із шляхів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є ефективна взаємодія суб'єктів малого і середнього бізнесу та публічного управління на засадах державно-приватного партнерства (ДПП). Слід вказати на те, що орієнтація на відносини ДПП дасть змогу забезпечити: операційну ефективність відносин публічного управління та бізнесу за рахунок досягнення синергетичного ефекту; ринковий успіх, оскільки партнерська взаємодія дасть змогу більш ефективного освоєння нових ринків; підсилення інвестиційних можливостей [79]. В умовах реалізації реформи децентралізації влади в Україні нами визначено стратегічні напрями, що можуть знайти відображення в програмних документах, спрямованих на підтримку та

розвиток ДПП. Так, 1 напрям полягає в розробці ефективних механізмів впровадження проектів ДПП на основі вдосконалення нормативно-правового забезпечення. 2 напрям передбачає активізацію зусиль держави на фінансових механізмах ДПП та впровадженні організаційно-адміністративних заходів. 3 напрям - орієнтація на інноваційні заходи, що передбачають невеликий обсяг фінансування, але здатні бути мотиваційним фактором здійснення суб'єктів малого підприємництва до взаємодії. 4 напрям – пріоритет належить інноваційним напрямкам, використанню інвестиційних інструментів. В контексті інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього підприємництва доцільними вважаємо наступні зміни в існуючих механізмах реалізації державної політики (таб.2.7).

Таблиця 2.7

**Удосконалення існуючих механізмів реалізації державної політики
інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва**

№	Тип механізму	Пропозиції щодо удосконалення
1	Організаційний механізм	<ol style="list-style-type: none"> 1. Координація комунікативної взаємодії між представниками бізнесу та органами виконавчої влади і місцевого самоврядування. 2. Розвиток інноваційної інфраструктури. 3. Розвиток системи підготовки кадрів для органів публічної влади з управління проектами та інвестиціями. 4. Налагодження консультативної допомоги. 5. Впровадження системи моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з метою розробки пріоритетних напрямів державної підтримки. 6. Удосконалення правового регулювання об'єктів інноваційної інфраструктури.
2	Правовий механізм	<ol style="list-style-type: none"> 1. Врахування у нормативно-правових документах галузевої специфіки суб'єктів підприємництва. 2. Удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії представників публічної влади та бізнесу на засадах відносин партнерства.
3	Фінансовий механізм	<ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення системи податкового стимулювання, впровадження дієвої системи страхування інвестиційних ризиків. 2. Бюджетна підтримка пріоритетних та суспільно значущих підприємницьких проектів.

Джерело: розроблено автором

Таким чином, оцінюючи ефективність механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, слід зробити висновок про існування достатньої кількості проблем, що є стримуючими факторами для успішного розвитку. Діючі механізми є непрозорими з точки зору регіонів та об'єднаних територіальних громад та не враховують стан реформи децентралізації влади в Україні. Питання інноваційно-інвестиційного розвитку розглядаються в багатьох програмних документах та закріплені у значній кількості нормативно-правових актів, проте на регіональному та муніципальному рівнях проблематика підтримки інноваційно-інвестиційної активності не є пріоритетною, а на перший план виходить вирішення проблем конкретної галузі.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що механізм реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є складовою частиною публічного управління інноваційним розвитком економіки на мезо- та макрорівнях, отже, функціонування зазначеного механізму зумовлено інституційними засадами регіональної та національної інноваційних систем. Багаторівневість і складність зазначеного процесу обумовлюють необхідність врахування впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємництва нормативно-правової складової, а також специфіки менталітету, ступеня розвиненості інноваційної культури, історичного досвіду у сфері інвестування та реалізації інноваційних проєктів.

2. Механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва вважаємо за доцільне розглядати в контексті економічної, організаційної та правової функцій, які сприяють формуванню сприятливого середовища для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва. Комплексне виконання зазначених функцій являє собою процес державного регулювання, яке, за умови задіяння

органів місцевого самоврядування, трансформується у процес публічного регулювання, яке створює правові та організаційно-економічні умови функціонування сфери підприємництва.

3. Визначено, що в Україні на основі активної законотворчої політики склалася певна система державної підтримки підприємництва, структура якої характерна для більшості країн з розвинутою ринковою економікою.

4. Під інституційним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства нами пропонується розуміти систему органів публічної влади, що взаємодіють між собою згідно наявних повноважень, та комплекс нормативно-правового забезпечення, а також методів, форм, інструментів управлінського впливу, за допомогою яких відбувається забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку сфери підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях.

5. Визначено, що фінансування інноваційної діяльності на державному рівні є недостатнім, а приватні інвестиції характеризуються безсистемністю та переважають у великих інтегрованих бізнес-структурах. При цьому іноземне інвестування значно втратило своє позиції на кінець 2019 р.- на 64,5 млн.грн. менше, ніж у 2018 р.

6. Уточнено поняття «фінансовий механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва», під яким пропонується розуміти сукупність фінансових методів, інструментів і важелів, які взаємодіють між собою на державному, ринковому й внутрішньому рівнях та спрямовані на реалізацію інвестиційних і інноваційних функцій підприємництва за умови функціонування відповідної інституційної системи.

Основні положення другого розділу дисертаційного дослідження опубліковано в роботах: [38;40;77;78].

РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

3.1. Стратегічне управління як базис механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Сучасний стан державної політики в сфері управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва характеризується недосконалістю задіяних механізмів державного регулювання інноваційного розвитку та сприйнятливості до нововведень. Усунення зазначеної проблеми є можливим завдяки орієнтації розробки державної політики на засадах стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком, першочергову увагу приділяючи при цьому підприємствам малого бізнесу. Як зауважують В.І. Ляшенко та І.П. Петрова, запровадження нової моделі та відхід від патерналістського підходу є викликом сьогодення, оскільки побудова державної та регіональної політики на засадах вертикально побудованих інструментів вирівнювання втратив свою актуальність [89, с.87]. В той самий час використання концепції стратегічного управління сприятиме встановленню та розвитку координації зв'язків та відносин між учасниками процесу публічного управління, а також узгодженню інтересів всіх сторін господарського процесу: як держави, так і суб'єкта господарювання, галузі та суспільства.

В умовах децентралізації системи публічного управління забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу ускладнюється завдяки проблемі ієрархічності у прийнятті стратегічних рішень. Крім цього, процеси децентралізації вимагають нових підходів до реалізації управлінських функцій

на національному, регіональному та особливо муніципальному рівнях. Головною характеристикою стратегічного підходу в управлінні є орієнтація дій та рішень на кінцевий результат, формування взаємоузгоджених рішень та пріоритетів. Це діє змогу застосувати методи стратегічного управління у функціонуванні механізмів публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу.

Доцільність використання стратегічного підходу в управлінні можна підтвердити ще працями Аристотеля, який зазначив: «Благо завжди залежить від дотримання двох умов: – правильної постановки кінцевих цілей; – знаходження відповідних засобів, які ведуть до кінцевої цілі» [7]. Перевагою стратегічного підходу в процесі реалізації функцій публічного управління є можливість врахування високого ступеня динамізму та мінливості зовнішнього середовища. Класичним є визначення стратегічного управління, надане засновником цього підходу І. Ансоффом: «...це процес ухвалення і здійснення стратегічних рішень, центральною ланкою якого є стратегічний вибір, заснований на зіставленні власного ресурсного потенціалу з можливостями і загрозами зовнішнього оточення, в якому воно діє [6, с.38]. П. Дракер в свою чергу під стратегічним управлінням пропонує розуміти інструменти реалізації принципів та орієнтирів, закладених у поточну управлінську діяльність [48, с. 139]. Д. Аакер визначає стратегічне управління як систему, що розробляється для того, щоб допомогти керівництву як швидко схвалювати стратегічні рішення, так і створювати стратегічне бачення [209]. Специфіка стратегічного управління в діяльності органів державної влади відображена у працях Р. Моклера, який вважає стратегічне управління інструментом контролю та оцінки змін у діяльності органів державної влади з метою забезпечення стабільності системи державного управління загалом та ефективного функціонування основних сфер суспільства [220]. Вітчизняні дослідники І.М. Писаревський та О.М. Тищенко розглядають стратегічне управління як «реалізацію концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає можливість

встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) підприємств та приводити їх у відповідність шляхом розробки та реалізації системи стратегій («стратегічного набору»)» [124, с.27]. На обов'язковому відображенні процесів та результатів стратегічного управління в документах робить наголос Ю.В. Кунах, який під стратегічним управлінням розуміє «процес прийняття управлінських рішень, заснований на розробці і реалізації стратегічних документів» [82].

Стратегічне управління пропонується нами розглядати як внутрішній механізм формування та реалізації зв'язків між елементами системи органів публічної влади, що задіяні до процесу регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, зокрема, малого та середнього бізнесу як пріоритетної сфери діяльності. Методологія стратегічного управління сприятиме оптимізації функції адміністрування в структурі публічної влади, формуванню синергії, покращенню якості надання публічних послуг. Стратегічний підхід в управлінні інноваційно-інвестиційним розвитком малого та середнього бізнесу дає змогу підвищити рівень інтегрованості територій окремого регіону завдяки більш активній взаємодії капіталу, трудових ресурсів, знаннєвої компоненти та інновацій. Особливо його застосування стає доцільним в умовах децентралізації, оскільки в даному випадку застосовується диференційований підхід в залежності від стану депресивності регіону або території, а також стану інноваційно-інвестиційного розвитку та факторів впливу на нього. При цьому слід звернути увагу на думку В.С. Єфремова, який зауважує, що «...при розгортанні методик і технологій стратегічного управління важливо, щоб вони не перетворились на штучно створені підсистеми, завдяки яким люди вступають у різні форми взаємодії, реалізуючи перспективні ініціативи держави без їхнього адекватного сприйняття у суспільному оточенні [55, с.200].

Обов'язковою в формуванні державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва на засадах стратегічного управління є задіяння представників усіх рівнів виконавчої та законодавчої влади,

структур бізнесу, громадських організацій, закладів науки та освіти. Державна політика інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в контексті стратегічного управління розглядається нами як відкрита система, спрямована на розвиток інноваційної діяльності та інвестиційної активності суб'єктів господарювання підприємництва, основними складовими якої пропонується вважати наступні:

- інформаційну підтримку;
- фінансове забезпечення;
- розвиток інноваційної інфраструктури;
- підсистему кадрового забезпечення підтримки в галузі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- підтримка в області інновацій.

Реалізація державної політики на засадах стратегічного управління буде ефективною за умови її структуризації, що дасть змогу зробити даний процес послідовним та систематизованим, а також уникнути дублювання при виконанні управлінських функцій. Реалізації стратегічного управління як підґрунтя державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу сприятиме формування відповідної системи управління, функціонування якої має бути направлена на досягнення наступних цілей:

1) економічної – активізація виробничої та збутової діяльності суб'єктів підприємництва, зокрема підприємств малого бізнесу, на основі реалізації продуктових, технологічних та організаційних інновацій;

2) фінансової - отримання доступу до фінансових ресурсів, в тому числі державної фінансової підтримки, набуття можливостей реалізації інноваційних проєктів; поєднання очікуваного рівня прибутковості інвестицій в інноваційну діяльність та можливих ризиків, які можуть гальмувати діяльність підприємства в майбутньому;

3) ринкової – підсилення ринкової позиції малих підприємств,

3) соціальної – підвищення рівня зайнятості та якості життя населення на основі створення нових робочих місць суб'єктами підприємництва та формування попиту на робочу силу.

В контексті реалізації децентралізаційних зрушень в системі публічного управління реалізація стратегічних заходів має бути сфокусована на 3 рівнях:

- національному, із наданням повноважень із розробки стратегічних програмних документів профільним міністерствам та відомствам;

- регіональному із залученням до управління реалізацією стратегічних заходів органів виконавчої влади в регіонах та органів місцевого самоврядування;

- муніципальному із орієнтацією на органи управління об'єднаними територіальними громадами як провідну керуючу підсистему системи стратегічного управління.

Система стратегічного публічного управління кожного із зазначених рівнів має сформувати перелік економічних та адміністративних інструментів механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва із врахуванням стану соціально-економічного розвитку та інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємництва. Взаємодія обраних інструментів має забезпечити запланований стратегічними документами рівень ефективності публічної політики в сфері підтримки підприємництва. Формування стратегічних напрямків зазначеної державної політики має передбачати адресну підтримку пріоритетних підприємств, зокрема суб'єктів господарювання малого бізнесу. Використання інструментів механізму має ґрунтуватись на оптимальному співвідношенні визначених обсягів та джерел фінансової підтримки та розроблених критеріїв результативності діяльності органів публічної влади кожного із рівнів реалізації державної політики, що відповідальні за прийняття та подальшу реалізацію стратегічних управлінських рішень в межах своїх повноважень. З точки зору системного підходу система стратегічного публічного управління на регіональному та муніципальному рівнях розглядається нами як відкрите формування, що

інтегровано в єдиний національний простір державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. З іншого боку, зміна парадигми публічного управління в умовах децентралізації формує умови для автономності зазначеної системи. Це дає змогу здійснювати цілеспрямований вплив на процеси інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва як самостійного ринкового інституту.

Отже, стратегічне публічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва ми пропонуємо розглядати як комплекс окремих напрямків управлінської діяльності, спрямованих на активізацію та розвиток інноваційного підприємництва, реалізацію інноваційних проєктів, сприяння інвестиційній активності суб'єктів господарювання малого бізнесу на основі державної підтримки. Процес функціонування системи стратегічного публічного управління передбачає реалізацію завдань як стратегічного характеру, направлених на довгостроковий розвиток суб'єктів малого бізнесу, так і тактичного, орієнтованих на підтримання стійкості зазначеної сфери господарювання.

Нами вважається доцільним використання наступної агрегованої схеми формування та реалізації системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва, яка складається із наступних підсистем (таб. 3.1).

Щодо структури вищезазначених підсистем системи стратегічного управління, то її формування відбувається у відповідності із визначеними цілями та пріоритетами. Таким чином, в залежності від окреслених цілей та вирішуваних завдань зазначені підсистеми характеризуються наступною специфікою функціонування:

1. Програмно-цільова підсистема є підґрунтям для функціонування механізму державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, що реалізується на стратегічних засадах.

Таблиця 3.1

Основні складові системи стратегічного публічного управління

№	Підсистема	Функції підсистеми
1	Програмно-цільова	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення пріоритетів процесів інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу. 2. Оцінювання результатів виконання стратегічних документів.
2	Організаційно-правова підсистема	<ol style="list-style-type: none"> 1. Регламентація процесів стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу. 2. Розробка, прийняття та впровадження документів публічного стратегічного управління і планування. 3. Розподіл функцій, обов'язків, повноважень між органами публічної влади. 4. Розроблення стандартів нормативних документів публічного стратегічного управління інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу.
3	Функціонально-ресурсна підсистема	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналітична оцінка інноваційно-інвестиційного потенціалу малого бізнесу. 2. Обґрунтування доцільності та можливості реорганізації структури органів публічної влади. 3. Підготовка кваліфікованих управлінських кадрів для здійснення стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу. 4. Управління всіма видами ресурсів для реалізації прийнятих рішень. 5. Забезпечення безперервності прийняття рішень органами публічної влади. 6. Реалізація принципів, методів, інструментів регулювання процесів забезпечення фінансовими, трудовими, інформаційними та іншими видами ресурсів. 7. Забезпечення координації бюджетних видатків на підтримку інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу. 8. Удосконалення процесів бюджетного планування.

Джерело: сформовано автором

Органи публічної влади, відповідальні за функціонування підсистеми, визначають конкретні напрями та цільові орієнтири інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання, зокрема, підприємств малого бізнесу в контексті стратегічного публічного управління.

1. Організаційно-правова підсистема задіяна до розробки конкретних етапів реалізації заходів стратегічного публічного управління, організацію реалізації цих етапів на основі застосування наукових методів та принципів, організацію нормативно-правового забезпечення зазначених процесів. В межах зазначеної підсистеми відбувається процес регулювання виконання поставлених задач, розподіл повноважень та відповідальності між органами публічної влади та їхніми структурними підрозділами, координація управлінських рішень та дій.

2. Функціонально-ресурсна підсистема має забезпечувати відповідність наявних ресурсів поставленим завданням стратегічного управління, головним чином розподіл бюджетних ресурсів та контроль за їхнім використанням. Вона виступає підґрунтям для фінансового планування бюджетних витрат на підтримку інноваційної діяльності органів публічної влади. Подолання обмеження дефіциту фінансових ресурсів здійснюється завдяки використанню таких інструментів, як кредитні гарантії, гранти, позики.

Для розуміння засад функціонування системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва нами вважається доцільним розкрити основні принципи реалізації зазначеного процесу як наукових категорій, що відображають сутність управлінського процесу (рис.3.1).

Формування та дотримання принципів стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва є підґрунтям ефективного функціонування всієї системи стратегічного управління; їхнє перевтілення в життя відбувається на основі правових норм та стратегічних документів. Серед всіх підходів до визначення сутності стратегії виокремимо визначення, надане Г. Мінцбергом, який під стратегією розуміє послідовну, узгоджену і інтегровану структуру управлінських рішень [97].

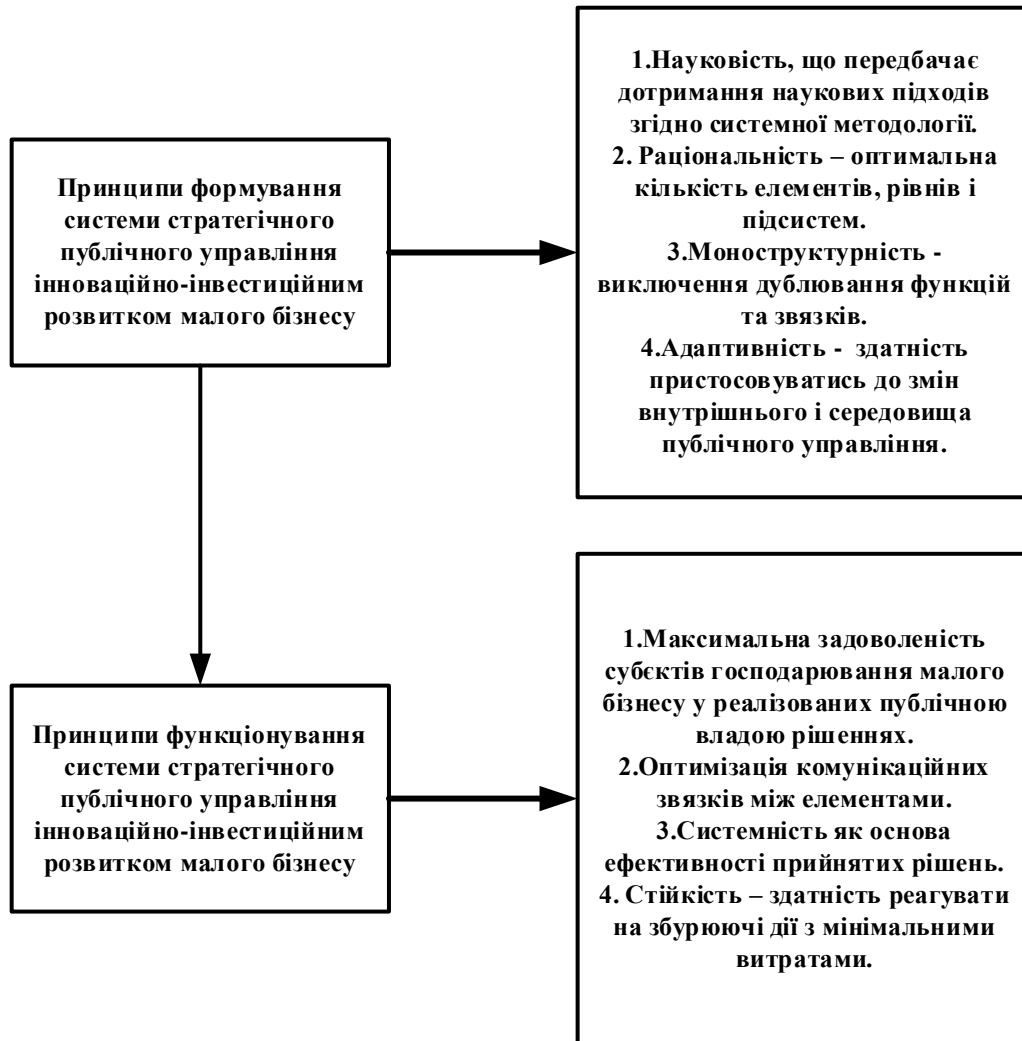

Рис.3.1. Принципи системи стратегічного публічного управління

Джерело: складено за [204]

Як вважають провідні дослідники стратегічного управління А. Томпсон, А. Дж. Стрікленд, «головне в стратегії - складання планів, які є основним засобом для контролю ефективності досягнення стратегічних цілей» [184, с.70]. Дослідження використання стратегічного управління в регулюванні інноваційної діяльності доводять, що протягом 2013-2018 років в Україні схвалено майже 40 стратегічних документів, що стосуються розвитку інновацій в тій чи іншій сфері [177]. Так, було розроблено Стратегію розвитку промислового комплексу України, Стратегію розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року [203]. Проте, аналіз зазначених стратегічних документів, основних

напрямоків, які пропонуються для реалізації, принципів та завдань стратегічного розвитку свідчить про їхню галузеву направленість та підтримку інноваційної діяльності у конкретній сфері економіки. В той же час нами вважається доцільним розробка крос-секторального стратегічного документа, який відображав би пріоритетні напрями інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва загалом як об'єкта публічного управління, незалежно від галузевої специфіки, та міг здатен забезпечити системність застосованих заходів державної підтримки як інновацій, та і інвестиційної діяльності.

Із врахуванням специфіки децентралізаційних процесів нами пропонується розробка Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу. Пріоритетними напрями стратегії пропонується управління ефективністю програм з інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, реалізація проєктів державно-приватного партнерства в пріоритетних напрямках діяльності, підвищення рівня інформованості суб'єктів господарювання про перспективні заходи та інструменти державної підтримки.

Стратегія включає наступні розділи:

1. Мета і основні завдання інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу.
2. Моніторинг динаміки та пріоритетів розвитку малого бізнесу в регіоні чи муніципальному утворенні.
4. Взаємозв'язок мети і завдань стратегії із завданнями соціально-економічного розвитку.
6. Визначення та обґрунтування ресурсів для реалізації напрямків стратегії.
7. Розробка стратегічних планів, конкретизуючих стратегію, формування системи показників результативності стратегії.
8. Прогноз результатів.
9. Взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування із представниками бізнес-спільноти в процесі реалізації стратегії.

В основі розробленої стратегії передбачено використання наступних орієнтирів:

- обґрунтування інструментів та підходів активізації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, удосконалення економічної і соціальної інфраструктури підприємництва;
- основні принципи державної політики та політики органів місцевого самоврядування в сфері підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу;
- узгодження пріоритетних напрямків діяльності суб'єктів господарювання малого бізнесу з основними стратегічними пріоритетами розвитку регіону або ОТГ;
- розвиток інститутів підтримки інтересів малого бізнесу;
- організація форм взаємодії органів публічної влади та суб'єктів господарювання малого бізнесу, заснованих на партнерській взаємодії та реалізації проєктів ДПП;
- сприяння розвитку інструментів концесії та лізингу
- розвиток фінансової, консультативної, інформаційної, науково-освітньої компонент інфраструктури підприємництва.

Розробка та реалізація Стратегії є послідовністю наступних етапів, що відображено на рис.3.2.

Конкретизуємо кожен із запропонованих етапів:

1. Аналітична оцінка сильних та слабких сторін, можливостей та ризиків інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання малого бізнесу на основі методів стратегічного управління.

Аналітичний інструментарій обґрунтування стратегічних управлінських рішень при застосуванні у публічному управлінні ґрунтується на адаптації до змін стану екзо- та ендogenousного бізнес-середовища та дозволяє врахувати велику кількість факторів, які об'єднуються в групи.

Рис.3.2. Алгоритм розробки Стратегії

Джерело: розроблено автором

Так, модель PEST-аналізу базується на чотирьох компонентах: (Political – політична, Economic – економічна, Social – соціальна, Technological – технологічна), які є основними зовнішніми факторами впливу на інноваційно-

інвестиційний розвиток малого бізнесу [49]. Об'єднуючим критерієм для аналітичних методів стратегічного управління є визначення слабких і сильних сторін, загроз та можливостей. Для аналізування загроз і можливостей макросередовища використовується також аналіз ETOM (Environmental Threats and Opportunities Matrix – матриця загроз і можливостей зовнішнього середовища) [26].

Найбільш розповсюдженим методом стратегічного аналізу є SWOT-аналіз, який побудований на систематизації та узагальненні інформації про стан бізнес-середовища. Як результат, органи публічного управління матимуть можливість підвищити ефективність прийнятих рішень, оскільки застосування цього методу дозволить виокремити критичні чинники середовища.

2. Формування органами публічної влади альтернативних рішень щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку малого підприємництва регіону або муніципального утворення. Це дасть змогу органам публічного управління прийняти оптимальне рішення, орієнтуючись на результати проведеної аналітичної оцінки та максимальному врахуванні всіх дієвих факторів впливу. Враховуючи стан інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, на цьому етапі доцільно правильно визначити, що потребує більшої уваги: проблема розробки чи реалізації інновації. Це вимагає розширення інформаційного інструментарію, що використовується при прийнятті рішень органами публічної влади. На цьому етапі доцільним є об'єднання спільних зусиль суб'єктів підприємництва та представників влади з метою підвищення результативності прийняття рішення.

3. Визначення потенційних можливостей стану інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва та їхньої відповідності можливостям публічного управління.

На цьому етапі доцільно приділити увагу узгодженню цілей стратегії із цілями та завданнями діючих стратегічних документів всіх рівнів публічного управління. Необхідним є проведення структурних та організаційних змін в

сфері підприємництва, зокрема, підприємств малого бізнесу, без яких реалізація стратегічних заходів може ускладнитись, а також врахування можливого опору цим змінам і розробка заходів з його усунення. Реалізація даного етапу має передбачати акумулювання всіх можливих ресурсів, перш за все фінансових.

4. Розробка комплексу заходів із формування інституційних, ціннісних взаємозв'язків між задіяним структурами публічного управління, направлених на ефективний інноваційно-інвестиційний розвиток.

Процес розробки стратегії має враховувати:

- оптимізацію законодавчої бази;
- розвиток системи сервісної підтримки малого бізнесу;
- удосконалення інформаційної політики та підходів до виявлення потреб сфери бізнесу шляхом створення дієвої системи державних та громадських організацій;
- впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій;
- створення мережі фінансових інститутів для спрощення формування підприємствами малого бізнесу стартового капіталу та реалізації ризикових інвестиційних проєктів;
- розробка механізмів взаємодії публічної влади та підприємств малого та середнього бізнесу на засадах державно-приватного партнерства.

Доцільним є впровадження багатоступінчастого характеру управління реалізацією стратегії. Що забезпечує чітку відповідальність за виконання будь-якої частини стратегії, коли за кожною роботою закріплено одного відповідального виконавця.

5. Моніторинг реалізації стратегічних заходів.

Функціонування системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва передбачає проведення моніторингу програмних заходів підтримки органами публічної влади з метою підвищення їхньої результативності та формування дієвої системи зворотного зв'язку між бізнесом та владою на всіх рівнях. Перш за все органам

публічної влади, задіяним до процесу моніторингу, слід звернути увагу на концептуальну логічність формулювання завдань і напрямків стратегії та можливість їхнього виконання за конкретних умов. При цьому доцільно виділити проміжний моніторинг (оцінювання послідовності досягнення цілей стратегії та реалізації управлінських процедур) та кінцевий (спрямований на оцінку отриманого результату та його впливу на функціонування зацікавлених сторін та суб'єктів, динаміку інвестицій, рівень впровадження інновацій).

Кожен із зазначених етапів з точки зору являє собою систему дій, яка є результатом синтезу елементів у вигляді інструментів механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

Функціонування системи стратегічного публічного управління характеризується наступними ознаками, що відображено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Пріоритетні ознаки функціонування системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва

Ознака	Сутність ознаки
Цілісність	Стратегічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва є складовою державної економічної політики та інструментом державного регулювання розвитку економіки
Територіальність	Прийняття стратегічних управлінських рішень впливає з умов розвитку інноваційного-інвестиційного потенціалу бізнесу окремого регіону та території
Комплексність	Ефект та результативність функціонування системи стратегічного управління формується на основі ефективності реалізації стратегічних напрямів на регіональному та муніципальному рівнях
Узгодженість	Відповідність потреби в інноваційних розробках потенціальному обсягу інвестицій
Гнучкість	Для пристосування до можливих змін в економічному та політичному середовищі система стратегічного управління повинна мати гнучку структуру, здатну змінювати якісний і кількісний склад її елементів
Адаптивність	Передбачає проведення своєчасних оперативних трансформацій в структурі системи стратегічного управління із врахуванням викликів
Синергічність	Передбачає єдиний напрямок дій всіх складових системи стратегічного управління, внаслідок чого підвищується ефективність впроваджуваних заходів

Джерело: розроблено автором на основі [207]

Таким чином, відповідність системи стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва зазначеним критеріям дозволить підвищити її результативність в умовах зміни факторів оточуючого середовища.

Моделювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва як один із напрямків публічної політики на засадах стратегічного управління відбувається в умовах змін інституційних та ціннісних принципів під впливом факторів екзогенного впливу, до яких відносяться економічні, політичні, соціальні фактори, а також науково-технологічні та екологічні (рис.3.3).

Досягнення мети системи стратегічного публічного управління передбачає виконання наступних поставлених завдань:

- управління інноваційно-інвестиційним потенціалом підприємництва, що передбачає його оцінку та виявлення перспектив і джерел нарощування;
- формування державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств бізнесу, зокрема малого та середнього підприємництва, на довгостроковій основі в існуючих умовах функціонування національної та регіональних інноваційних систем;
- відповідність пріоритетних напрямків інноваційного розвитку окремого регіону та окремих суб'єктів господарювання підприємництва;
- коригування податкової політики відносно діяльності сектора підприємництва та розробка напрямків державного регулювання в частині перерозподілу податкових надходжень між органами регіональної влади та місцевим самоврядуванням, що сприятиме мотивації органів публічної влади регіонального та місцевого рівнів до управління розвитком підприємництва на основі податкових важелів;
- формування системи інфраструктурної підтримки активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу;
- удосконалення управління об'єктами інтелектуальної власності;

- державне стимулювання співпраці корпоративного бізнесу і малих підприємств в умовах реалізації інноваційних проєктів,

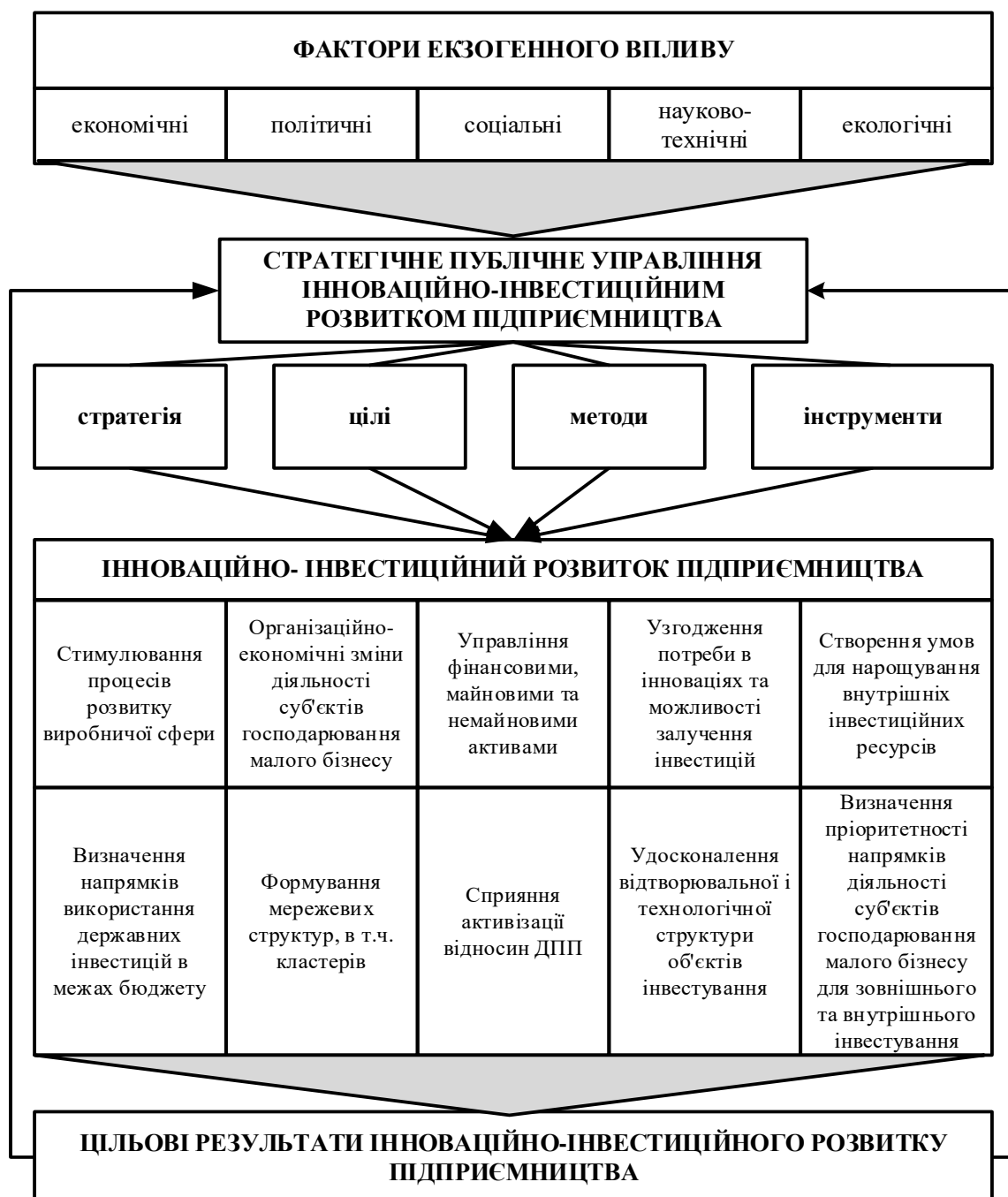

Рис.3.3. Моделювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розроблено автором

До розробки та координації реалізації стратегічних заходів мають бути долучені експерти Координаційної ради, яку ми вважаємо за доцільне

створити в якості елемента системи публічного управління окремого регіону або територіальної громади. Визначимо основні етапи роботи Координаційної ради (рис.3.4):

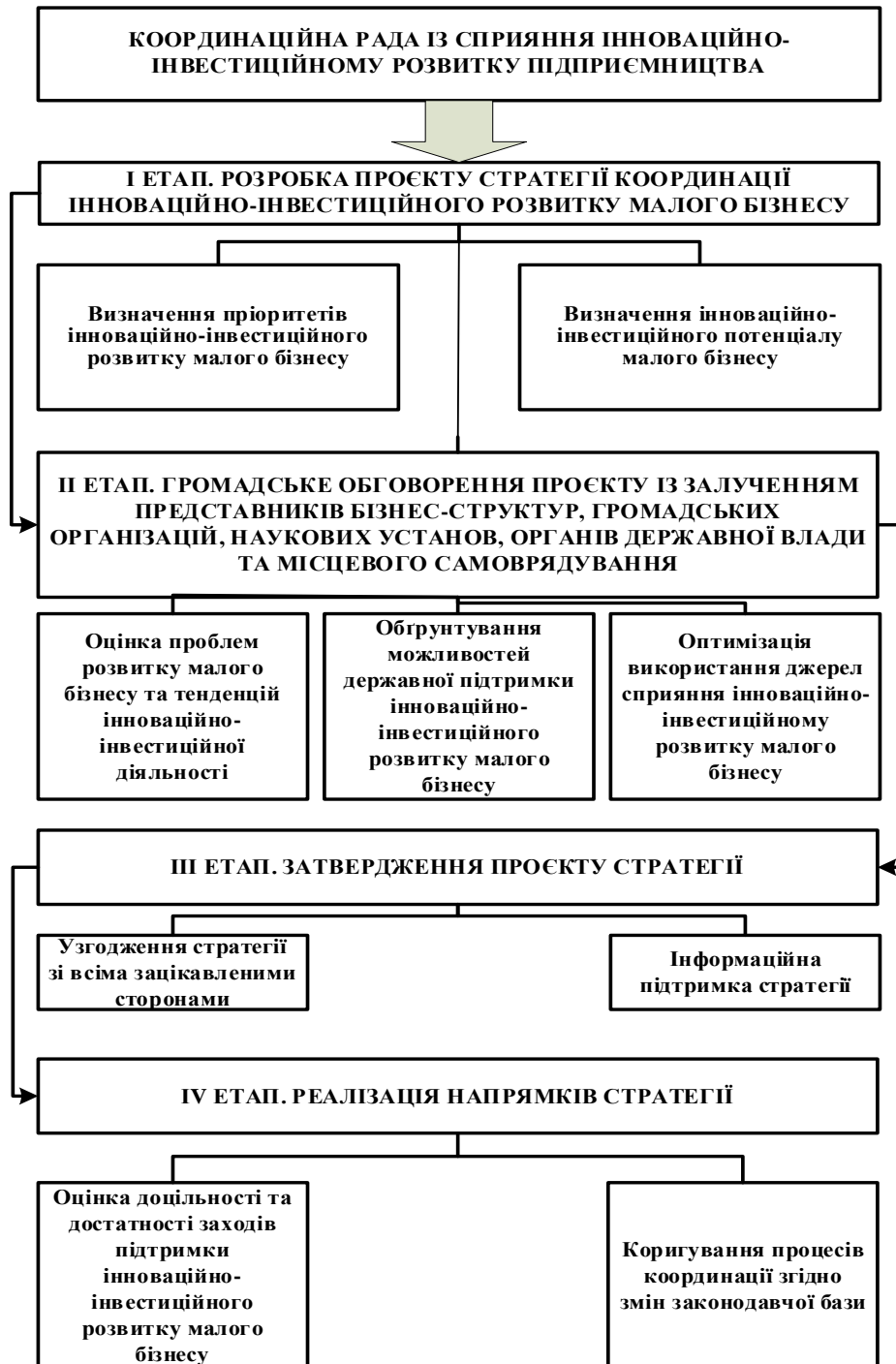

Рис. 3.4. Етапи роботи Координаційної ради

Джерело: розроблено автором

Головна мета діяльності Ради – забезпечення ефективності реалізації стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва, зокрема малого бізнесу, та доступності державної підтримки зазначеного розвитку. Функціонування Ради має відбуватись на засадах як аналітичної, так і прогностичної діяльності, а досягнення поставленої мети - у взаємодії із органами державної влади та місцевого самоврядування, представники яких входитимуть також до складу ради. Робота Координаційної ради є також базисом для реалізації механізму державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу.

Механізми державної підтримки мають використовувати інструменти та методи, перш за все, регіонального та муніципального рівнів, оскільки саме на цих рівнях зв'язок між владою та суб'єктами господарювання малого бізнесу і найбільш тісним. Проте ефективність реалізації програм цих рівнів визначається сформованим інституційним середовищем підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку: як його формальною складовою (банківською системою, нормативно-правовою базою, структурою органів державного регулювання і публічної влади), так і неформальною (системою бізнес-цінностей, розвитком соціальної відповідальності бізнесу, а також рівнем довіри суб'єктів господарювання до політики публічної влади) [35].

Таким чином, застосування стратегічного підходу при розробці державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва дасть змогу в подальшому вносити корективи до програмних документів, сприятиме вдосконаленню системи інституційного забезпечення, впровадженню інструментів організаційно-фінансової підтримки. Стратегічне управління є комплексним та складно структурованим інструментом органів публічної влади, в основі якого лежить процес цілепокладання управлінської діяльності, аналітична діяльність, обґрунтування потенціалу розвитку.

3.2. Розробка комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Успішність інноваційно-інвестиційного розвитку підприємницької діяльності, зокрема сектора малого бізнесу як пріоритетного в нашому дослідженні, на пряму залежить від обраних механізмів регулювання, рівня участі та втручання органів державної влади та місцевого самоврядування, а також підтримки громадських структур і об'єднань. Характер взаємодії зазначених суб'єктів в комплексі із обраними методами та інструментами впливу формують результат державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. З іншого боку, на стан інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання буде впливати рівень інноваційного та економічного потенціалу регіону або муніципального утворення, стан нормативно-правового регулювання, розвиненість інноваційної інфраструктури, наявність розробленої інноваційної політики.

Застосування засад децентралізації при формуванні системи державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва обумовлюється залежністю малих підприємств від місцевих ресурсів та розвитку локальних ринків. Розробка комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має виходити із специфіки регіону та його інноваційної спрямованості. При цьому регулюючий вплив держави повинен створювати умови для реалізації суб'єктами господарювання підприємництва власних конкурентних переваг.

Ефективність публічного управління в сфері підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва залежить від досконалості концептуальних підходів до її реалізації, що передбачає:

- формування нового інституційного середовища на основі впровадження правил, методів, інструментів та механізмів на засадах

децентралізації системи публічного управління та розподілу відповідальності між регіональним та муніципальними рівнями, що дасть змогу врахувати територіальну специфіку розвитку підприємництва;

– фокусування державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку шляхом виокремлення груп перспективних та неперспективних підприємств на основі результатів моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку.

Доцільним є формування мережі інфраструктури підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, яка має включати в себе:

- гарантійні фонди, що сприятимуть кредитній діяльності;
- центри підтримки інноваційної діяльності;
- центри кластерного розвитку;
- центри стандартизації та сертифікації;
- центри підтримки зовнішньоекономічної діяльності;
- консалтингові центри;
- бізнес-інкубатори та технопарки.

Ефективна державна політика в сфері інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є базисом інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки, а пріоритетним об'єктом публічного управління цього розвитку, як було розглянуто в розділі 2, виступає мале та середнє підприємство. Зростання інноваційно-інвестиційної активності малого та середнього бізнесу ґрунтується на мотиваційних важелях державної політики, яка, з одного боку, безпосередньо впливає на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств, а з іншого – формує умови функціонування ринку та здатна впливати на взаємодію попиту і пропозиції. Це потребує відображення у комплексному механізмі реалізації державної політики.

В основі інноваційного інвестування лежить мотивація підприємств до вкладання ресурсів в інноваційну діяльність з метою отримання прибутку в

майбутньому. Так, провідні вчені П. Самуельсон, К. Макконнел, С. Брю зазначають, що схильність до накопичення наявна навіть за відсутності конкретних цілей [163]. Але для повноцінної реалізації інноваційно-інвестиційного процесу мотивація до інвестування має ґрунтуватись на отриманій або можливій підтримці з боку держави або органів публічної влади, що має бути відображено у відповідних напрямках державної політики (рис.3.5).

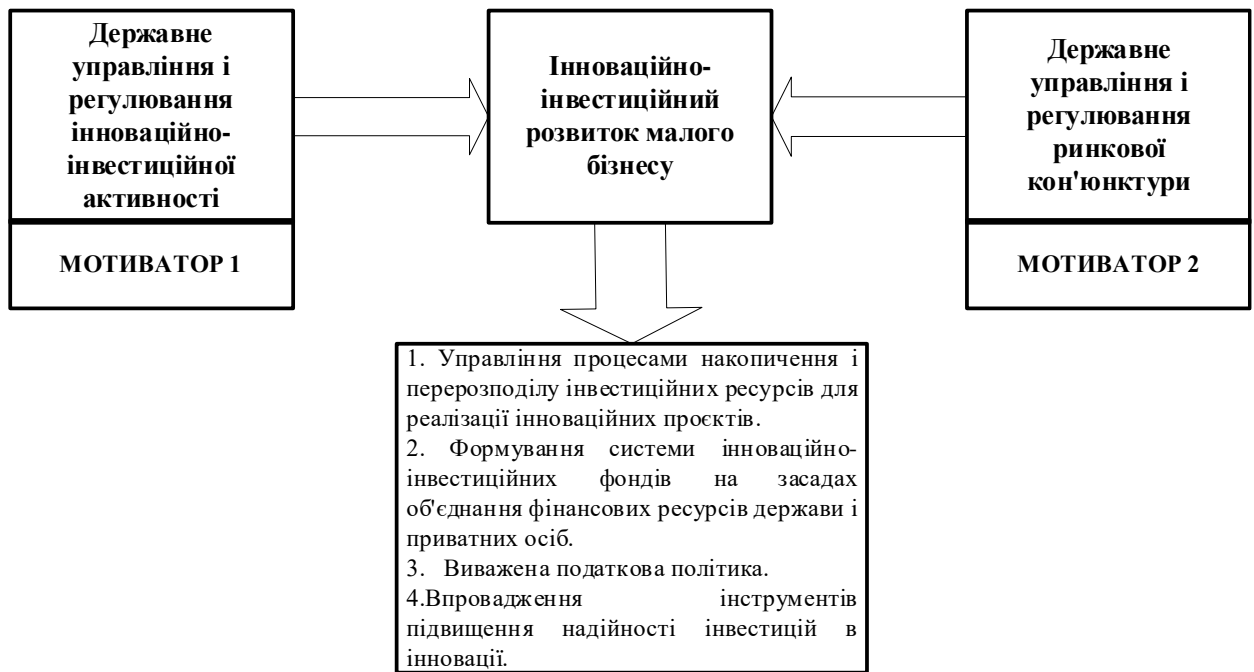

Рис.3.5. Мотиваційна складова публічного управління як базис інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу

Джерело: розроблено автором

В контексті мотиваційної складової під комплексним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва пропонується розуміти систему мотиваційних, адміністративних, регулюючих інструментів, а також форм та методів управління, організаційних зв'язків між органами публічної влади та суб'єктами підприємництва, науковими установами, об'єктами інноваційної інфраструктури, на основі яких забезпечується реалізація відповідної державної політики.

Комплексний механізм має бути заснованим на принципах, що відповідають вітчизняним умовам господарювання та враховують зміни, що відбуваються у середовищі публічної влади. Оцінюючи підходи щодо формування системи принципів реалізації механізмів державного управління та розкриття їх сутності, є доцільним не дотримуватись класичних підходів, а врахувати специфіку публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком в умовах децентралізації та стан розвитку сектору малого та середнього бізнесу конкретного регіону або муніципального утворення. У зв'язку з цим виникає потреба виокремлення наступних базових принципів зазначеного комплексного механізму:

- комбінованість – можливість максимальної підтримки в забезпеченні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу на основі поєднання всіх видів ресурсів;

- системність – формування взаємозв'язку між всіма суб'єктами державної політики в рамках сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку малого бізнесу;

- паритетність - забезпечення рівних можливостей суб'єктів господарювання малого та середнього підприємництва щодо доступу до ресурсів та отримання підтримки;

- децентралізованість - передача частини функцій щодо сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств малого та середнього бізнесу до органів регіонального та муніципального рівнів;

- відкритість – повне забезпечення інформацією щодо діяльності органів публічної влади в сфері підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу;

- адаптивність - можливість пристосовуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища системи підтримки і розвитку малого підприємництва;

- інтегрованість - наявність економічних, правових, виробничих, управлінських, інформаційних зв'язків між суб'єктами механізму;

- узгодженість – цілі кожного із суб'єктів державної політики не мають суперечити меті механізму;
- детермінізм – стан та характеристики елементів механізму залежать від змін зовнішнього оточення;
- результативність – взаємодія елементів механізму формує синергетичний ефект.

Інноваційний процес як основа розвитку малого та середнього підприємництва ґрунтується на взаємодії суб'єктів господарювання, держави та елементів інноваційної інфраструктури. Взаємодія зазначених компонентів дозволяє визначити інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва як синергетичну взаємодію. Дослідження аспектів виникнення, взаємодії та динамічного розвитку систем на засадах самоорганізації формує теоретичний базис синергетики як науки. Найбільш комплексно сутність синергетики сформулював один із її засновників Г. Хакена, який зазначав, що "...синергетика досліджує спільну дію багатьох підсистем (переважно однакових або ж кілька різних видів), у результаті якої на макроскопічному рівні виникає структура і відповідне функціонування" [194]. Як зазначає О. Михайловська, синергетичний підхід є підходом, за якого конкретне явище чи процес розглядається не відокремлено, а в контексті еволюції систем [100]. Застосування синергетичного підходу в процесі формування та реалізації комплексного механізму державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього підприємництва має визначити та врахувати в подальших стратегічних документах співвідношення інтересів публічного управління та суб'єктів підприємництва, а також дослідити взаємодію органів місцевої влади та суб'єктів малого бізнесу за умов децентралізації.

Водночас, синергетичний ефект зазначеної взаємодії може істотно відрізнитись за результативністю свого прояву, оскільки сформований вплив на учасників інноваційно-інвестиційного процесу може бути як позитивним, так і негативним. У зв'язку з цим формування та подальша реалізація комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-

інвестиційного розвитку підприємництва пов'язані із наявністю зворотного зв'язку між суб'єктами механізму та зовнішнім середовищем, а сам механізм в умовах децентралізації пропонуємо розглядати як процес самоорганізації суб'єктів малого бізнесу та органів публічної влади, що здійснюється шляхом їхньої взаємодії з мезо- і макросередовищем функціонування.

Синтез системного та синергетичного підходів в контексті розгляду комплексного механізму дозволяє дослідити його структуру як складну систему взаємопов'язаних елементів і обґрунтувати принципи та закони функціонування і розвитку. При цьому державна підтримка виступає не тільки обов'язковою функцією держави для суб'єктів малого бізнесу, а системою зв'язків та інструментів, що дозволяють визначити найбільш ефективних представників бізнесу для вирішення стратегічних завдань розвитку національної економіки. Це можливо в рамках їхньої інтеграції для пошуку оптимальних рішень, налагодження підприємницької взаємодії та отримання синергетичного ефекту як кінцевого результату дії механізму. Застосування синергетичного підходу також дає змогу врахувати динаміку механізму державної підтримки. Синергізм функціонування зазначеного комплексного механізму також передбачає вплив економічних важелів та інструментів механізму не тільки на об'єкти управління, а і їхнє середовище функціонування. Отже, синергетичний ефект комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є результатом взаємодії його складових, що здатен змінити якісний склад бізнес-середовища та утримати економіку на визначеній траєкторії розвитку шляхом адаптації до негативних змін.

З точки зору синергетичної методології комплексний механізм державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва являє собою складну ієрархічну систему, взаємодія елементів якої (органів публічної влади, суб'єктів господарювання, важелів, цілей, завдань, інструментів) відбувається на засадах самоорганізації. Динамізм функціонування механізму поступово призводить до нерівноважного стану,

який в синергетиці називають «точка біфуркації» [210]. Згідно теорії розвитку, в даній точці існує декілька варіантів еволюції або змін досліджуваного механізму. Вибір одного з варіантів дає змогу механізму державної підтримки як системі еволюціонувати та досягти стійкого стану. Ризик функціонування механізму та підвищений рівень невизначеності середовища функціонування спостерігаються із віддаленням від стійкого стану та наближенням до наступної точки біфуркації.

Функціонування комплексного механізму має відбуватись на засадах цілеспрямування, тобто наявності мети та конкретних пріоритетних завдань, які в контексті синергетичного підходу мають переглядатись із врахуванням економічних та політичних зовнішніх змін. Це дає змогу уникнути дублювання інструментів державної підтримки на різних рівнях публічного управління. З іншого боку, цілеспрямованість механізму має враховувати збалансованість інтересів національної економіки та суб'єктів господарювання і органів публічної влади на основі економічних важелів. Удосконалення механізму державної підтримки в умовах децентралізації можливо на основі ефективного взаємодії суб'єктів підприємництва та органів публічної влади.

Застосування синергетичної методології в процесі функціонування механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва надасть змогу поєднати основні інструменти та економічні важелі, які на даний час використовуються в кожному регіоні, але не завжди є достатньо ефективними.

Дослідження синергетичних аспектів функціонування комплексного механізму надало нам можливість виокремити наступні концептуальні засади його функціонування (рис.3.6). Синергетична методологія досліджує можливість забезпечення розвитку суб'єктів господарювання малого бізнесу шляхом попередження загроз та надає змогу врахувати альтернативність сценаріїв розвитку малого та середнього бізнесу окремого регіону або території в умовах змін соціально-економічного середовища.

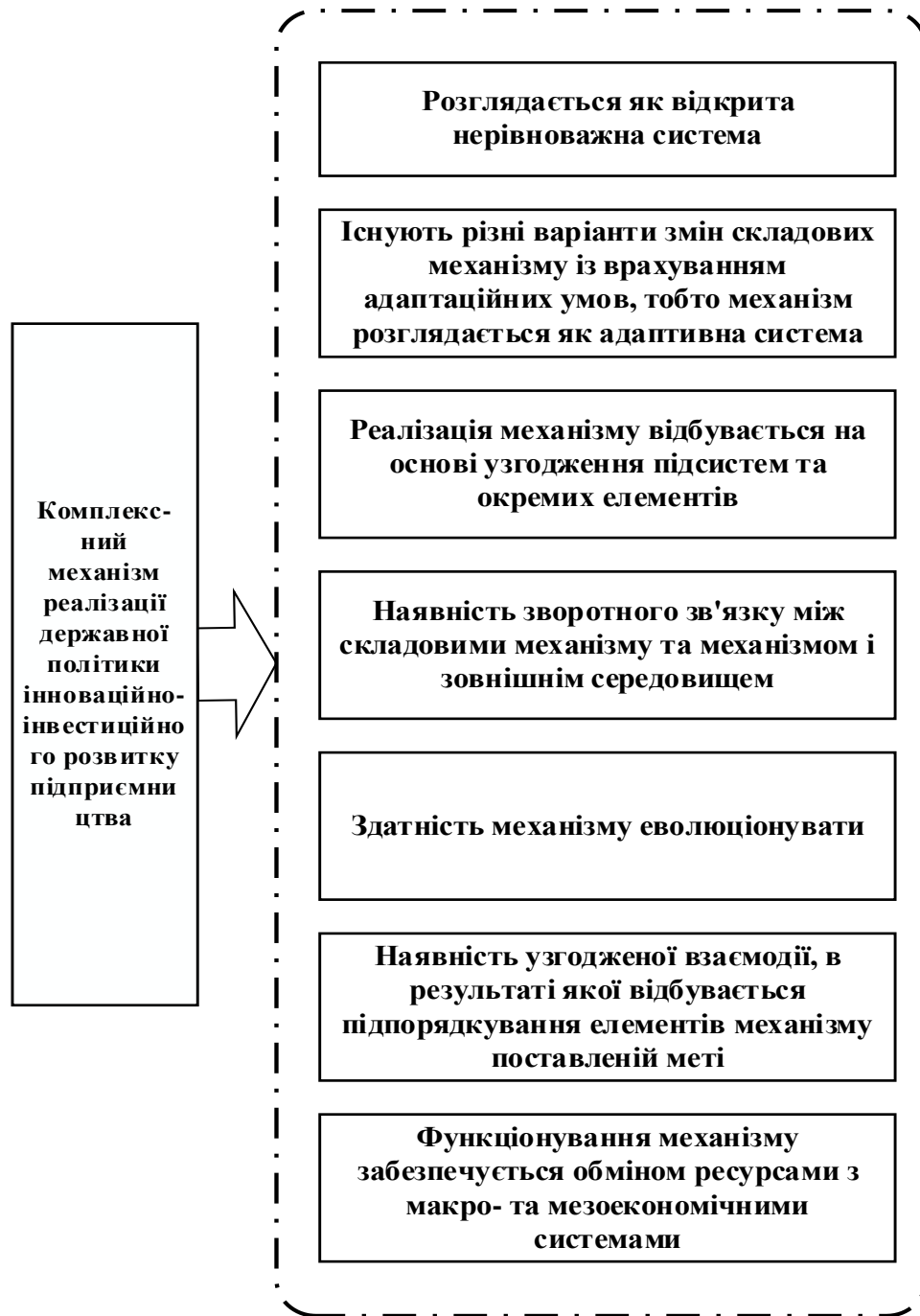

Рис.3.6. Синергетичний концепт комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розроблено автором

Зазначене дає можливість зробити висновок, що наявність альтернатив або атракторів впродовж всього часу реалізації комплексного механізму

реалізації державної політики потребує моніторингу змін стану інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва під впливом зовнішнього середовища та впровадження необхідних коректив до розробленого механізму. В цьому проявляється здатність механізму державної підтримки розвитку малого бізнесу до самоорганізації. Слід також врахувати, що в процесі формування та функціонування механізму можлива поява нових його характеристик і властивостей, які мають бути враховані при здійсненні коригуючих змін.

Таким чином, економічна ефективність зазначеного комплексного механізму державної підтримки в умовах децентралізації з позиції синергетичного підходу забезпечується шляхом виконання наступних завдань:

- формування соціально-економічного середовища, що забезпечує розвиток сфери малого бізнесу та окремих суб'єктів господарювання;
- фінансове забезпечення державної підтримки на основі децентралізації місцевих бюджетів;
- доступність інфраструктурних послуг суб'єктам господарювання;
- розширення повноважень публічної влади в реалізації підтримки малого бізнесу;
- забезпечення співпраці влади і підприємництва, залучення суб'єктів малого бізнесу до розробки програмних документів розвитку.

Побудова комплексного механізму є доцільною із застосуванням системного підходу, що був розглянутий нами у Розділі 1. Таким чином, структура механізму, згідно системного підходу до побудови управлінського механізму, включає наступні елементи:

- керуюча підсистема як ключова складова механізму завдяки наявності управлінського та регулюючого впливу; включає в себе органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські об'єднання, галузеві спілки, агенції з розвитку малого та середнього підприємництва, бізнес-центри;

- мета як результат функціонування механізму: підтримка інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, зокрема суб'єктів малого та середнього бізнесу;
- інструменти як засоби реалізації механізму: програмні заходи, стратегії розвитку, фінансове та нормативно-правове забезпечення, організаційні інновації, консультативна та інформаційна підтримка, пільгове кредитування, субсидування;
- методи як сукупність підходів досягнення мети;
- система критеріїв і показників ефективності механізму: кількість впроваджених інновацій, частка доходів від НДДКР в загальних доходах підприємства; рентабельність реалізованої інноваційної продукції; збільшення частки нових інформаційних технологій, рівень інноваційної активності і рівень обсягу виробництва до рівня державної підтримки малого підприємництва; підвищення науково-технічного рівня виробництва;
- моніторинг як інструмент контролю за реалізацією механізму та обґрунтування поточних і стратегічних управлінських рішень (рис.3.7).

Комплексний механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва спрямований на вирішення наступних завдань:

- збільшення податкових надходжень до бюджету;
- збільшення обсягів виробництва підприємств;
- сприяння інноваційній активності підприємств та розвитку інноваційного потенціалу;
- формування конкурентного середовища на регіональному рівні;
- впровадження державного-приватного партнерства як інструмента інвестування;
- підготовка програм і проектів для державного інвестування;
- впровадження інструментів прямого інвестування.

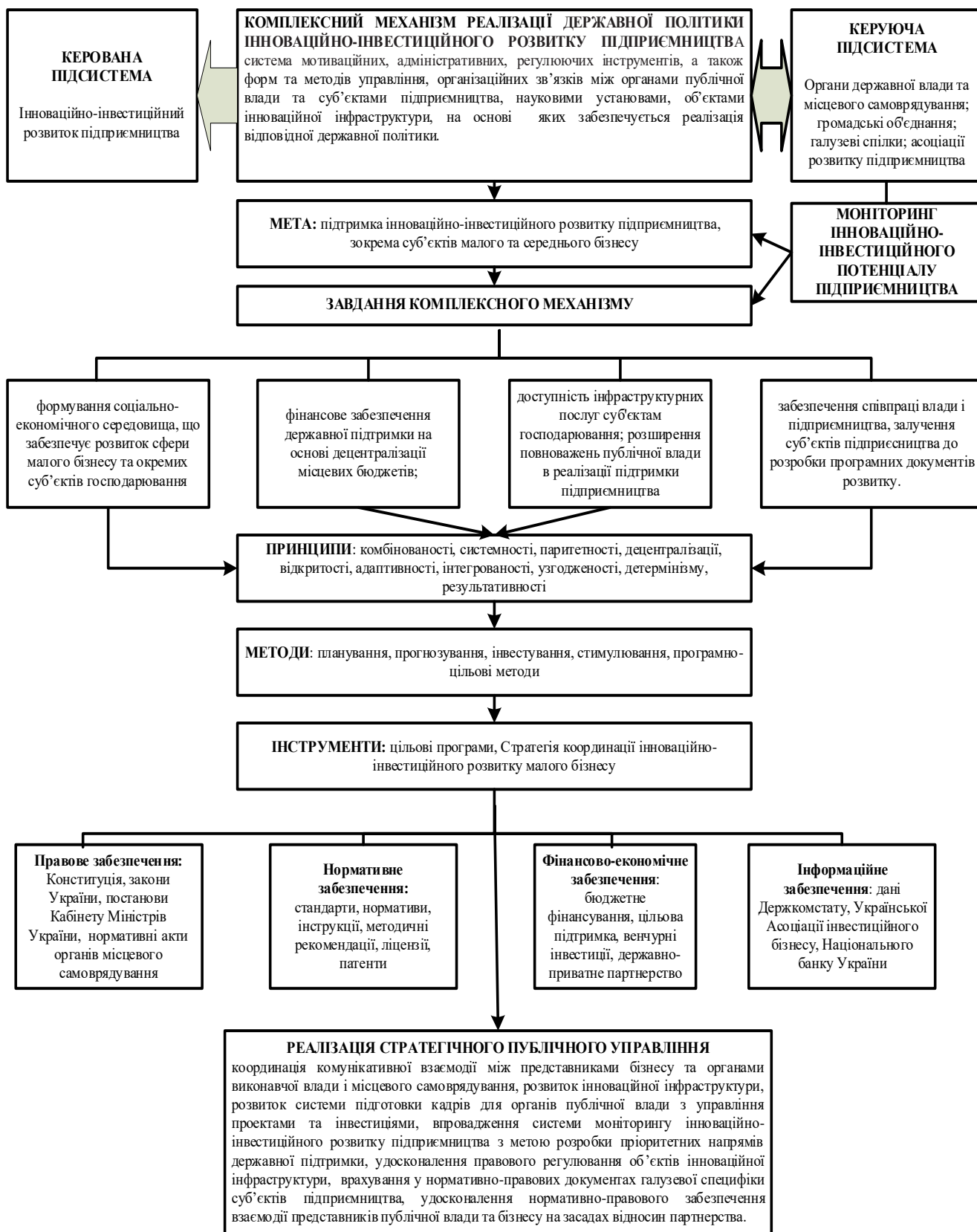

Рис.3.7. Структура комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розробка автора

Функціонування існуючої мережі регіональних центрів інноваційного розвитку передбачає проведення моніторингу реалізації інноваційних проєктів та впровадження інноваційної продукції. Проте зазначений моніторинг є вибіркоким та неперіодичним, в інформаційна база, сформована за його результатами, потребує уточнення та не відображає стан та динаміку інноваційного розвитку окремої сфери діяльності.

На загальнодержавному рівні моніторинг перебігу інноваційних процесів організований та здійснюється в рамках державного статистичного спостереження (одноразового або періодичного) науково-технічної та інноваційної діяльності [213]. Отже, в основі підвищення ефективності механізмів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку бізнесу, в контексті дослідження, визначено моніторинг стану сектору малого бізнесу та його інноваційно-інвестиційного потенціалу.

Нами запропоновано розглядати зазначений моніторинг як систему інформаційно-аналітичних інструментів, які за умови комплексного застосування дають змогу спостерігати динаміку інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, виявляти та попереджати перешкоди його розвитку на основі вдосконалення підходів та інструментів державного регулювання сектором.

Таким чином, метою моніторингу є можливість постійного комплексного оцінювання тенденцій інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання підприємництва та стану динаміки даного сектора економіки, виявляти причини відхилень та своєчасно розробляти напрямки протидії несприятливим загрозам на основі інструментів державної політики.

Реалізація моніторингу передбачає виокремлення груп підприємств залежно від специфіки інноваційно-інвестиційної діяльності та наявного потенціалу для її здійснення. До першої групи підприємств малого бізнесу пропонується віднести суб'єктів господарювання, що функціонують на основі ключових компетенцій, сформованих в рамках інноваційної системи регіону

та конкретної території та наявного ресурсного потенціалу. Друга група підприємств спрямовують свою діяльність на забезпечення стійких тенденцій інноваційно-інвестиційного розвитку, здатні використовувати нові механізми взаємодії для реалізації інноваційної діяльності, перш за все на основі проєктів публічно-приватного партнерства. Це пріоритетна група суб'єктів господарювання малого бізнесу, яка забезпечує взаємодію між підприємницьким середовищем та суб'єктами публічної влади, формування мережових структур, і створюють умови для використання ресурсної бази та компетенцій, незатребуваних в діяльності підприємств 1 групи.

Третя група підприємств розглядається нами як сукупність суб'єктів господарювання, що є неперспективними, мають здатність до руйнування існуючих механізмів взаємодії та зв'язків та можуть створювати загрози інноваційному розвитку території. Їхня діяльність призводить до нераціонального використання ресурсів та призводить до порушення динамічного розвитку.

Таким чином, в основі комплексного механізму реалізації державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має лежати регулювання балансу трьох категорій підприємницьких структур, кожна з яких має свою специфіку розвитку. Виходячи із запропонованої класифікації, вважається доцільним напрямки державної політики впроваджувати в залежності від суб'єкта господарювання та його приналежності до конкретної групи. Так, для підприємств I групи дієвими інструментами в рамках механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційним розвитком є зниження адміністративних бар'єрів та податкові і кредитні пільги. Таким чином, державна політика в сфері управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємств даного типу в першу чергу має бути спрямована на забезпечення доступу до ресурсів та підтримки їхньої наявності в достатній кількості. Це стосується як природних, так і фінансових, трудових та інформаційних ресурсів.

Інструментами впливу на підприємства II групи вважаємо інституційні важелі, перш за все формування інноваційної інфраструктури та удосконалення нормативно-правового регулювання. Таким чином, ключовим методом регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку суб'єктів підприємництва даного типу є можливість залучення їх до співробітництва з іншими підприємствами шляхом формування кластерів; сприяння розвитку відносин на засадах публічно-приватного партнерства, активне використання об'єктів інноваційної інфраструктури (бізнес-парків, бізнес-інкубаторів, вільних економічних зон).

Для III групи підприємств базовими методами є обмеження їхньої діяльності на основі моніторингу. Оскільки зазначена група підприємств здатна формувати негативні зовнішні ефекти, їхня діяльність має бути постійним об'єктом системи моніторингу. В разі виникнення загроз їхня діяльність має бути обмежена чи припинена шляхом адміністративних інструментів публічної влади.

Основними етапами процесу моніторингу є:

- відбір досліджуваних суб'єктів господарювання малого бізнесу;
- організація взаємодії учасників моніторингу;
- реалізація процедур моніторингу та оцінка результату.

Нами запропонована наступна схема організації процесу моніторингу (рис.3.8).

Для оцінки рівня інноваційно-інвестиційного розвитку та потенціалу державної політики підтримки моніторинг має включати в себе:

а) збір і обробку інформації, що характеризує відповідність методів та обсягів державної підтримки, що надається органами публічного управління вимогам законодавства, що регулює інноваційну діяльність та розвиток підприємств малого і середнього бізнесу;

б) збір та обробку інформації за показниками стану інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємницької діяльності та впливу застосовуваних заходів державного регулювання на розвиток підприємництва;

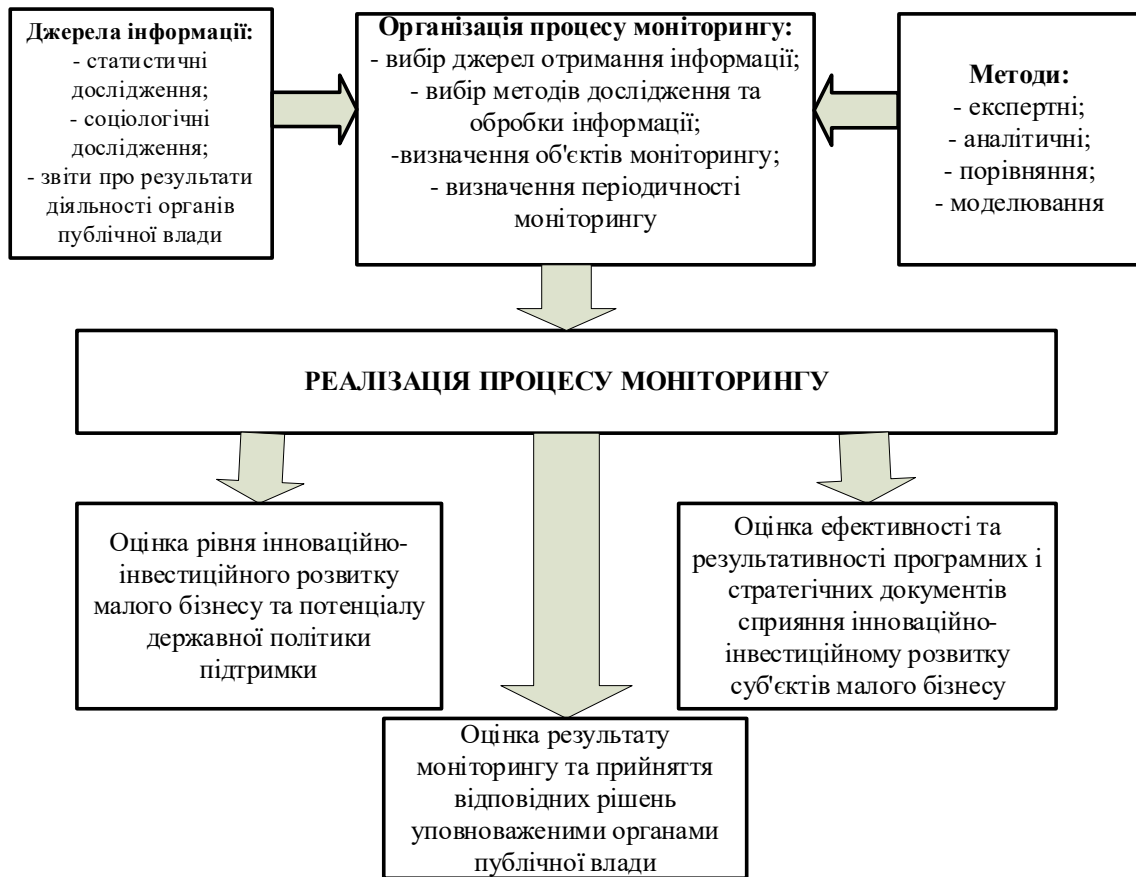

Рис. 3.8. Моніторинг інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва

Джерело: розроблено автором

в) аналіз співвідношення між рівнем інноваційно-інвестиційного розвитку та заходами державної політики щодо його підтримки і стимулювання.

Оцінка ефективності стратегічних та програмних документів передбачає виявлення надлишкових та неефективних методів та інструментів державної політики для їхнього подальшого перегляду та заміни. Результат моніторингу є базисом для формування пропозицій щодо основних напрямів подальшої державної підтримки на основі як фінансових, так і адміністративних інструментів, в тому числі розробки нормативно-правових документів мотивуючого впливу.

Ключова роль у функціонуванні механізму належить державним органам виконавчої влади, до функцій яких відноситься організація взаємодії всіх елементів механізму, регламентація процедур функціонування механізму, контроль за реалізацією заходів підтримки. Органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування, агенції, громадські об'єднання і т.ін. забезпечуватимуть виконання функції інформаційного забезпечення виконавчої влади, тобто наданні консультаційних та інформаційних послуг суб'єктам малого та середнього бізнесу (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Взаємодія органів влади в процесі реалізації механізму

Тип підприємства	Інструменти державної політики	
	Виконавча влада	Законодавча влада
I тип	Забезпечує реалізацію нормативно-правових та адміністративних процесів із залучення необхідних ресурсів для функціонування підприємств; формує та контролює реалізацію системи зворотного зв'язку із сектором малого бізнесу	Розробляє та приймає законодавчі акти, спрямовані на оптимальне ресурсне забезпечення
II тип	Розробляє процедури контролю за використанням державних гарантій. Формує систему взаємодії на засадах державно-приватного партнерства. Аналізує можливість і доцільність надання державних гарантій суб'єктам підприємництва	Розробляє законодавчі акти, що сприяють оптимізації системи державних гарантій та впровадження відносин державно-приватного партнерства
III тип	Забезпечує виконання законодавчих норм щодо обмеження або припинення діяльності суб'єктів господарювання малого бізнесу	Розробляє та ініціює прийняття законодавчих актів з метою обмеження діяльності суб'єктів господарювання зазначеного типу

Джерело: розроблено автором

Етапи реалізації комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва зображені на рис. 3.9.

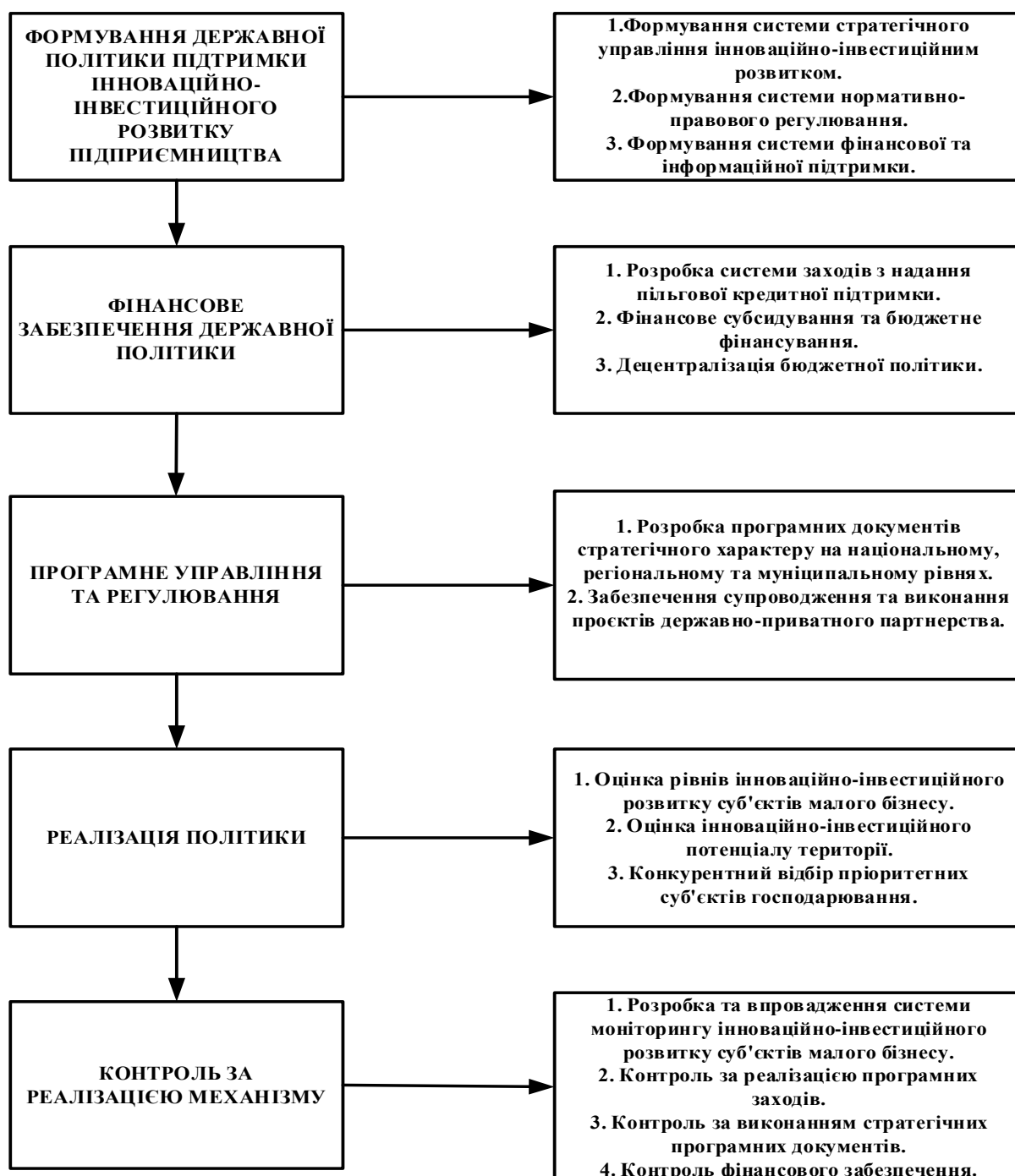

Рис.3.9. Етапи реалізації механізму

Джерело: розроблено автором

Формування механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в сучасних умовах ускладнюється тим, що діючі методи вимірювання підприємницької активності суб'єктів господарювання, особливо малих підприємств, мають досить низький ступінь гнучкості, в результаті чого тенденції розвитку малого підприємництва,

моніторинг якого здійснюється з їх допомогою, в значній мірі змінюється до моменту обробки результатів, що не дозволяє здійснювати ефективне регулювання діяльності даного типу суб'єктів господарювання внаслідок відсутності раціональної системи вимірювання їх поточного стану та перспектив розвитку. Відповідно реалізація запропонованого комплексного механізму передбачає наступний розподіл відповідальності (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

**Матриця відповідальності комплексного механізму реалізації
державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку
підприємництва**

№	Функція регулювання	Виконавчі органи державної влади	Органи влади місцевого самоврядування	Суб'єкти бізнесу – об'єкти дії механізму
1	2	3	4	5
1	Формування Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу	відповідальні	беруть участь у реалізації функції	отримують інформацію про реалізацію функції
2	Формування комплексу заходів по реалізації Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу	відповідальні	відповідальні	беруть участь у реалізації функції
3	Ресурсне забезпечення комплексу заходів по реалізації Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу	беруть участь у реалізації функції	відповідальні	беруть участь у реалізації функції
4	Коригування програми ресурсного забезпечення за умови змін зовнішнього та внутрішнього середовища	отримують інформацію про реалізацію функції	відповідальні	отримують інформацію про реалізацію функції
5	Формування комплексу заходів стимулювання потенціалу малого підприємництва	відповідальні	відповідальні	беруть участь у реалізації функції
6	Моніторинг інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємництва	відповідальні	відповідальні	беруть участь у реалізації функції

Продовження таблиці 3.4

7	Коригування стратегічних напрямків	відповідальні	беруть участь у реалізації функції	отримують інформацію про реалізацію функції
	Розробка нормативних правових актів щодо регулювання діяльності малих підприємств	відповідальні	відповідальні	беруть участь у реалізації функції

Джерело: розроблено автором

Як видно з таблиці 3.4, повноваження та відповідальність за реалізацію істотної частки регулюючих впливів здійснюються органами місцевого самоврядування, що дозволяє забезпечити необхідну на сучасному етапі розвитку вітчизняної системи публічного управління на засадах децентралізації гнучкість та надійність управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва.

В Україні євроінтеграційний вектор розвитку та реформа децентралізації влади поступово формують систему публічного управління як органічний елемент державоустрою, що в подальшому має сприяти широкому використанню методів результативного та ефективного управління, зокрема стратегічного управління та стратегічного планування, нового публічного менеджменту, політичного аналізу, програм вирішення пріоритетних завдань, фінансового управління, державного аудиту. Отже, виходячи із проведеного дослідження, доцільно надати наступні практичні рекомендації реформування існуючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва на основі врахування передового досвіду інших країн та засад децентралізації, що передбачають:

- координацію комунікативної взаємодії між представниками бізнесу та органами виконавчої влади і місцевого самоврядування,
- розвиток інноваційної інфраструктури, розвиток системи підготовки кадрів для органів публічної влади з управління проектами та інвестиціями,
- впровадження системи моніторингу інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва з метою розробки пріоритетних напрямів державної

підтримки, удосконалення правового регулювання об'єктів інноваційної інфраструктури,

- врахування у нормативно-правових документах галузевої специфіки суб'єктів підприємництва,

- удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії представників публічної влади та бізнесу на засадах відносин партнерства.

Таким чином, удосконалення існуючих механізмів реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в сучасних умовах функціонування системи публічного управління двовекторну реалізацію пріоритетних напрямків. В першу чергу в системі публічного управління має бути сформовано стійке інституційне середовище забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва. По-друге, реалізація інструментів державної підтримки має відбуватись в рамках комплексного механізму публічного управління із паралельним формуванням неформальних інститутів регулювання розвитку підприємництва та забезпечення стійкості організаційних зв'язків управління в рамках реалізації стратегічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком.

Висновки до розділу 3

1. Доведено, що використання концепції стратегічного управління сприятиме встановленню та розвитку координації зв'язків та відносин між учасниками процесу публічного управління, а також узгодженню інтересів всіх сторін господарського процесу: як держави, так і суб'єкта господарювання, галузі та суспільства.

2. Стратегічне управління пропонується розглядати як внутрішній механізм формування та реалізації зв'язків між елементами системи органів публічної влади, що задіяні до процесу регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, зокрема, малого та середнього

бізнесу як пріоритетної сфери діяльності. Методологія стратегічного управління сприятиме оптимізації функції адміністрування в структурі публічної влади, формуванню синергії, покращенню якості надання публічних послуг. Стратегічний підхід в управлінні інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва дає змогу підвищити рівень інтегрованості територій окремого регіону завдяки більш активній взаємодії капіталу, трудових ресурсів, знаннєвої компоненти та інновацій.

3. Обґрунтовано, що використання інструментів механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва має ґрунтуватись на оптимальному співвідношенні визначених обсягів та джерел фінансової підтримки та розроблених критеріїв результативності діяльності органів публічної влади кожного із рівнів реалізації державної політики, що відповідальні за прийняття та подальшу реалізацію стратегічних управлінських рішень в межах своїх повноважень.

4. Запропоновано в контексті системного підходу розглядати систему стратегічного публічного управління на регіональному та муніципальному рівнях як відкрите формування, що інтегровано в єдиний національний простір державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

5. Стратегічне публічне управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва ми пропонуємо розглядати як комплекс окремих напрямків управлінської діяльності, спрямованих на активізацію та розвиток інноваційного підприємництва, реалізацію інноваційних проєктів, сприяння інвестиційній активності суб'єктів господарювання малого бізнесу на основі державної підтримки.

6. Запропоновано систему стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва розглядати як результат взаємодії наступних підсистем: програмно-цільової, організаційно-правової, функціонально-ресурсної.

7. Із врахуванням специфіки децентралізаційних процесів запропоновано розробку Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу. Пріоритетними напрями стратегії пропонується управління ефективністю програм з інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, реалізація проєктів державно-приватного партнерства в пріоритетних напрямках діяльності, підвищення рівня інформованості суб'єктів господарювання про перспективні заходи та інструменти державної підтримки.

8. Обґрунтовано, що до розробки та координації реалізації стратегічних заходів мають бути долучені експерти Координаційної ради, яку доцільно створити в якості елементу системи публічного управління окремого регіону або територіальної громади. Головна мета діяльності Ради – забезпечення ефективності реалізації стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого підприємництва та доступності державної підтримки зазначеного розвитку. Функціонування Ради має відбуватись на засадах як аналітичної, так і прогностичної діяльності, а досягнення поставленої мети - у взаємодії із органами державної влади та місцевого самоврядування, представники яких входитимуть також до складу ради. Робота Координаційної ради є також базисом для реалізації механізму державної підтримки інноваційно-інвестиційному розвитку малого бізнесу.

9. В контексті мотиваційної складової під комплексним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва пропонується розуміти систему мотиваційних, адміністративних, регулюючих інструментів, а також форм та методів управління, організаційних зв'язків між органами публічної влади та суб'єктами підприємництва, науковими установами, об'єктами інноваційної інфраструктури, на основі яких забезпечується реалізація відповідної державної політики.

Основні положення третього розділу опубліковані автором у роботах [34;35;39;76;212].

ВИСНОВКИ

1. В процесі дослідження феномену поняття «підприємництво» обґрунтовано, що підприємницька ініціатива, новаторство і ризик присутні в якості взаємопов'язаних елементів підприємницької діяльності, тільки ступінь прояву кожного елемента в різний час проявляється по-різному в залежності від умов здійснення підприємництва. Сам хід розвитку підприємництва підпадає під хвилеподібний осмислення його сутності.

2. На основі узагальнення визначено, що механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є цілеспрямованою системою заходів, інструментів, стимулів впливу органів публічної влади на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва. Отже, в умовах удосконалення системи публічного управління в Україні забезпечення взаємодії державних органів влади та місцевого самоврядування в системі державної політики підтримки підприємництва є пріоритетним завданням. Це пов'язано із дублюванням функцій на місцевому рівні управління державою, а також відсутністю дієвих інструментів взаємоузгодження інтересів органів публічної влади.

3. Вивчення досвіду формування політики переважної більшості зарубіжних країн показує, що державна політика щодо підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є важливою складовою державної соціально-економічної політики та зосереджена перш за все на тих напрямках підприємницької діяльності, які складають першооснову національних інтересів держави або є стратегічно вигідними для окремого регіону. Найбільш поширеними інструментами та підходами для якісної реалізації політики державної підтримки використовується нормативно-правове регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності та соціально-економічного розвитку підприємництва, реалізація програмних документів короткострокового та довгострокового характеру, стратегічне управління,

реалізація заходів фінансової, консультативної, інформаційної підтримки підприємництва.

4. Механізм реалізації політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва є складовою частиною публічного управління інноваційним розвитком економіки на мезо- та макрорівнях, отже, функціонування зазначеного механізму зумовлено інституційними засадами регіональної та національної інноваційних систем. Багаторівневність і складність зазначеного процесу обумовлюють необхідність врахування впливу на інноваційно-інвестиційну діяльність підприємництва нормативно-правової складової, а також специфіки менталітету, ступеня розвиненості інноваційної культури, історичного досвіду у сфері інвестування та реалізації інноваційних проєктів. Таким чином, доцільним у проведенні дослідження нами вважається актуалізація питання інституціонального механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

5. Механізм реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва вважаємо за доцільне розглядати в контексті економічної, організаційної та правової функцій, які сприяють формуванню сприятливого середовища для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємництва. При цьому під інституційним механізмом реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства нами пропонується розуміти систему органів публічної влади, що взаємодіють між собою згідно наявних повноважень, та комплекс нормативно-правового забезпечення, а також методів, форм, інструментів управлінського впливу, за допомогою яких відбувається забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку сфери підприємництва на державному, регіональному та місцевому рівнях

6. Обґрунтовано наукові підходи до розробки комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва, що являє собою складну ієрархічну систему, взаємодія елементів якої (органів публічної влади, суб'єктів господарювання, важелів,

цілей, завдань, інструментів) відбувається на засадах самоорганізації та є передумовою для впровадження стратегічних напрямів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку; запропонований механізм може бути використаний органами публічної влади на всіх рівнях управління в напрямку сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку підприємництва.

7. Розроблено вихідні положення щодо розробки системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва, що розглядається як відкрите формування, інтегроване в єдиний національний простір державної політики підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва; впровадження системи стратегічного публічного управління сприятиме узгодженню цілей взаємопов'язаних суб'єктів підприємництва та публічного управління на регіональному та місцевому рівнях та в подальшому забезпечить інноваційний розвиток підприємств.

8. Із врахуванням специфіки децентралізаційних процесів запропоновано розробку Стратегії координації інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу. Пріоритетними напрями стратегії пропонується управління ефективністю програм з інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу, реалізація проєктів державно-приватного партнерства в пріоритетних напрямках діяльності, підвищення рівня інформованості суб'єктів господарювання про перспективні заходи та інструменти державної підтримки.

9. Визначено, що в основі підвищення ефективності механізмів державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку бізнесу знаходиться моніторинг стану сектору малого бізнесу та його інноваційно-інвестиційного потенціалу. Зазначений моніторинг запропоновано розглядати як систему інформаційно-аналітичних інструментів, які за умови комплексного застосування дають змогу спостерігати динаміку інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І. М., Пенська І.О. Проблеми розвитку підприємництва в Україні. *Фінанси України*. 1999. № 4. С. 20–24.
2. Акофф Р. Искусство решения проблем: пер. с англ. Е.Г. Коваленко. Москва: Мир, 1982. 220 с.
3. Алматі Л., Лакмер З. Економічна політика та механізм фінансування суб'єктів підприємницької діяльності в Угорщині. *Регіональна економіка*. 1999. № 1. С. 8-20.
4. Амосов О.Ю. Фермерство як форма підприємництва в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2008. № 8. С. 4 - 6.
5. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
6. Ансофф І. Стратегическое управление. Москва: Экономика, 1989. 519 с.
7. Аристотель. Соч. в 4-х томах [Текст]. Москва: Мысль, 1983. Т.4. 219 с.
8. Базарна О. В. Поняття, суть, природа публічного управління та державного управління [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2012_1_2/Bazarna.pdf.
9. Балабанов І.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? Москва: Финансы и статистика, 1994. 250 с.
10. Балджи М., Мрук М. Сучасні проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: зб. наук. Праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 3(266). С. 52-72.
11. Барр Р. Политическая экономия: в 2-х т. Москва: Международные отношения, 1995. 608 с.
12. Бартенев С.А. История экономических учений. Москва: Юрист, 2002. 456 с.

13. Беспамятных Н. Н. Институциональные факторы эффективного развития малого предпринимательства: автореф. дис. канд. экон. наук. Екатеринбург: Ин-т экономики УрО РАН., 2004. 26 с.
14. Бизнес в Сингапуре: малый бизнес по-сингапурски [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.openbusiness.ru/html_euro/singapur_open2.htm.
15. Блинов А.В. Государственная политика поддержки малого предпринимательства. *Проблемы теории и практики управления*. 1996. № 2. С. 96-101..
16. Богданов А. А. Тектология. (Всеобщая организационная наука) : в 2 кн. Москва: Экономика, 1989. 148 с.
17. Бондарчук М.Ю. Системи підтримки малого підприємництва в Україні та Республіці Польща. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. № 9. С. 80 - 84.
18. Бланк И.А. Управление прибылью. Киев: Ника-Центр, 1998. 544 с.
19. Булгаков С.Н. Философия хозяйства. Москва: Наука, 1993. 288 с.
20. Бутенко А.І., Лазарева Є.В., Шлафман Н.Л. Потенціал малого підприємництва в парадигмі сталого розвитку: монографія. Одеса: Інтерпрінт, 2012. 108с
21. Буянов В.П. Специфика формирования системы малого предпринимательства : избранные статьи. Москва: Московская академия экономики и права, 2006. 188 с.
22. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. Київ: Т-во "Знання", 2001. 277 с.
23. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
24. Веблен Т. Теория праздного класса. Москва: Прогресс, 1984. 194 с.
25. Виноградська А. М. Основи підприємництва: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 544 с.

26. Гайдаенко Т. А. Маркетинговое управление. Москва: ЭКСМО, 2006. 496 с.
27. Гончар К. Инновационное поведение промышленности: разрабатывать нельзя заимствовать. *Вопросы экономики*. 2009. № 12. С. 125-144.
28. Городиський Т. І. Інноваційний потенціал: фактори впливу. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2007. Вип. 17.2. С. 276 – 284.
29. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV: коментар. 2-ге вид. Харків: ТОВ «Одіссей», 2005. 896 с.
30. Гринько Т. Щодо інноваційного потенціалу як складової частини інноваційної активності підприємств. *Інноваційний аспект*. 2010. № 5. С. 56-58.
31. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика: автореф. дис. докт. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Київ, 2007. 39 с.
32. Гур'янов А.Б., Гришко О.А. Системний підхід до стратегічного управління підприємством. *Економіка підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості* . 2011. № 34. С. 274 – 277.
33. Гусев В. А. Інноваційно-інвестиційні процеси в контексті парадигми сталого розвитку [Електронний ресурс]. URL: 212.111.196.8:8081/.../Gusev_V_O.ppt
34. Дегтярьов А.В. Державна політика стратегічного розвитку малого бізнесу в умовах децентралізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №7. 2020 р. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1721>.
35. Дегтярьов А.В. Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу на засадах стратегічного управління. *Věda a perspektivy*. 2021. Vol.2. p. 30-38.

36. Дегтярьов А.В. Децентралізація влади: європейський досвід *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. / Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. – Ч. 1: С. 327-328.

37. Дегтярьов А.В. Забезпечення інноваційного розвитку підприємництва в системі публічного управління. *Ефективні рішення в економіці, фінансах та управлінні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 5 лютого 2021 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 169 – 171.

38. Дегтярьов А.В. Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.) / Національний університет «Чернігівська політехніка». – Чернігів: ЧНТУ, 2020. С.231-232.

39. Дегтярьов А.В. Державна політика підтримки малого бізнесу в контексті стратегічного управління. *Сучасна парадигма публічного управління*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 12 листопада 2020 р. – Львів, 2020. – с.457-459.

40. Дегтярьов А.В. Демократизація як основа реформування системи публічного управління. *Європейський вимір публічного управління*: матеріали IV регіональної наукової конференції; 18.12.2020 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. С. 15-17.

41. Денисенко М. П., Риженко Я. В. Стратегічна місія інноваційної діяльності та шляхи її активізації в Україні. *Проблеми науки*. 2007. №6. С. 10-16.

42. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%». URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 28. 11. 2020)
43. Державне управління в Україні [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
44. Деякі питання реформування державного управління: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. №831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>
45. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 320 с.
46. *Донських А.С.*, Державна підтримка – складова ефективної політики розвитку малого бізнесу. *Ефективна економіка*. 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1500>.
47. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії. *Фінанси України*. 2000. № 11. С. 114-118.
48. Дракер П. Практика менеджмента. Москва: "Просвещение", 2000. 711 с.
49. Дубодєлова А. Методи стратегічного аналізу бізнес-середовища підприємства. *Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ*. 2011. № 15-16. С. 344-349.
50. Дуков Д. Структура механізмів державного управління та методичний підхід до її формування. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1/2 (46/47). Ч. 1. С.239-235.
51. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / За ред. С.В. Мочерного. Київ: Видавничий центр "Академія", 2001. 848 с.
52. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сумрін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сумріна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
53. Энциклопедия эпистемологии и философия науки. Москва: Канон +; РООИ «Реабилитация», 2009. 1248 с.

54. Європейська хартія для малого бізнесу Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_860#Text. (дата звернення 27.02.2021)
55. Ефремов В.С. Стратегическое планирование в бизнес-системах. Москва: Изд-во "Финпресс", 2001. 276 с.
56. Жанс Э. История экономической мысли XX века. Москва: Ин-т литературы, 1959. 572 с.
57. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. Інвестиційний словник. Львів: «Бескид Біт», 2005. 512 с.
58. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М.. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
59. Звіт про державну підтримку підприємств малого та середнього бізнесу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>. (дата звернення 20.04.2020)
60. Заярна Н.М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 198–202.
61. Заяц Н.Е, Фисенко М.К., Бондарь Т.Е. Теория финансов: Учеб. пособие. Минск.: Выш. шк., 1998. С. 142.
62. Іванова О.В. Удосконалення механізму державного регулювання діяльності підприємств малого інноваційного бізнесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. держ. наук: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Донецьк, 2009. 20 с.
63. Іванюта С.М. Підприємництво і бізнес культура: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2007. 288 с.
64. Игошин Н.В. Инвестиции. Организация управления и финансирование: учебник для вузов. Москва: ЮНИТИ –ДАНА, 2002. 542 с.

65. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навчальний посібник. Суми: «Університетська книга», 2003. 278 с.
66. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. Вибране. Москва: Ексмо, 2007. 960 с.
67. Кириленко О.П. Фінанси: навч. посібник. Тернопіль: Т.О.В. ЦМДС, 1998. 212 с.
68. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство [пер. с англ.; под ред. А.Н. Романова]. Москва: ЮНИТИ-Дана, 2001. 238 с.
69. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм економіки України . *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 22–28.
70. Колесникова Л.А. Предпринимательство и малый бизнес в современном государстве: управление развитием. Москва: Новый Логос, 2000. 262 с.
71. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 02.05.2021)
72. Концепція державної регіональної політики. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text190>.
73. Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2015-%D1%80#Text>. (дата звернення 23.05.2020)
74. Корецький М.Х. Державне регулювання у ринковій економіці: монографія. К. : Вид-во УАДУ, 2012. 260 с.
75. Коротич О. Б., Орел Ю.Л., Рябічко О.В. Підприємництво як соціально-економічне явище. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 4. С. 211–216.
76. Косач І.А., Дегтярьов А.В. Проектний підхід в управлінні розвитком малого підприємництва. *Інноваційний розвиток інформаційного*

суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Чернігів, 17 грудня 2019 р.) / Черніг. нац. технол. унт. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2019.- с. 466-467.

77. Косач І.А., Дегтярьов А.В. Програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. *Наукові перспективи*. 2021. №8(14). с. 41-50.

78. І.А. Косач, А.В. Дегтярьов. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах децентралізації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020 р. №3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1589>.

79. Косач І.А. Концептуальні засади розробки Стратегії розвитку державно-приватного партнерства в АПК України. *Проблеми та перспективи економіки та управління*. 2018. №1(13). С.24-31.

80. Коуз Р. Природа фірми: походження, еволюція і розвиток / за ред. О. Вільямсона, С. Вінтера ; пер. з англ. А. Куликова. Київ: А.С.К., 2002. 335 с.

81. Кредиты на развитие: как бизнесу получить доступное финансирование для собственных проектов. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/msp/2021/04/14/672829/>(дата звернення 10.01.2021)

82. Кунах Ю.В. Стратегическое управление предприятием на основе бюджетных моделей: автореферат дис. канд. экон. наук: 08.00.05. Ставрополь, 2008. 22 с.

83. Купчак Б. Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С. 243–249.

84. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.

85. Куцеконь Л.О. Теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 168. Ч.3. С. 194-198.
86. Левчинський Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій і інвестиційного процесу. [Електронний ресурс]. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mre/2011_2/4_4.pdf
87. Лех Г.А., Ільчишин М.М., Туркало О.Я. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*. Львів : РВВ НЛТУ України. 2011. Вип. 21.15. 400 с.
88. Ліпенцев А. В., Поляк О.В. Основні напрямки формування механізмів надання управлінських послуг органами влади. *Теоретичні та прикладні питання державотворення* : електрон. наук. фах. вид. 2008. № 2. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2008-2/08lavrov.htm/08lavrov.htm>
89. Ляшенко В. І., Петрова І. П. Стратегування в системі державного управління: виклики сьогодення та науково-експертні платформи. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 86-96. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1\(38\).86-96](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.1(38).86-96)
90. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2006. № 4. С. 3–10.
91. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Дніпро : [б.в.], 2017. 20 с.
92. Маршавін Ю.М. Підприємництво як фактор розвитку зайнятості населення. Київ: ПІК ДСЗУ, 2004. 234 с.
93. Медынский В. Г. Инновационный менеджмент. Учебник. Москва: Инфра-М. 2002. 295 с.
94. Мельник О.Г. Формування методологічних підходів у дослідженнях інновацій та інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 6 (120). С. 18-25.

95. Механізми переходу економіки України на інноваційну модель розвитку [Текст] / О.І. Амоша та ін.; наук. ред. О.І. Амоша. Донецьк: НАНУ ІЕП, 2002. 108 с.
96. Мизес Л. Планируемый хаос. Вашингтон, 1947. 321 с.
97. Минцберг Г. Школы стратегий. СПб.: Питер, 2002. 330 с.
98. Минчаков И.М. Основные задачи и принципы государственного регулирования предпринимательской деятельности. *Вестник ТГУ*. 2010. № 1 (81). С. 42-47.
99. Минэкономразвития и РЭЦ оценили работу центров поддержки экспорта. URL: http://economy.gov.ru/minec/about/structure/d_ermb/
100. Михайловська О.В. Системно-синергетичний підхід у дослідженні глобалізаційних трансформацій. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 7. С.40-50.
101. Мусияка В.Л. Правовые основы предпринимательской деятельности. Харьков: БизнесИнформ, 1995. 88 с.
102. Наукова та інноваційна діяльність в Україні, 2014 рік : статистичний збірник / Держкомстат України ; відп. за вип. О. О. Кармазіна. Київ: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2015. 255 с.
103. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління [Текст] : навч. посіб. / Нижник Н. Р., Машков О. А. ; за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : УАДУ, 1998. 160 с.
104. Никольский П.С. Финансы в системе хозяйственного механизма управления промышленностью. Москва: Финансы и статистика. 1982. 60 с.
105. Оболенський О.Ю. Публічне управління: цивілізаційний тренд, наукова теорія і напрям освіти. *Публічне управління: шляхи розвитку* : матеріали наук.- практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 26 листоп. 2014р. : у 2 т. / за наук. ред. Ю.В.Ковбасюка, С.А. Романюка, О.Ю. Оболенського. Київ: НАДУ, 2014. Т.1. 150 с.
106. Огляд малого і середнього підприємництва в Україні 2018/2019. Фокус на європейській інтеграції. 2020 – Офіс розвитку малого і середнього

підприємництва, Офіс ефективного регулювання. URL: https://drive.google.com/file/d/1I2ckLnFpxcbePvy_ymQIJMi5Wci5RKxP/view (дата звернення 20.02.2021).

107. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=814> (дата звернення: 01.06.2020).

108. Отев С.И. Государственное регулирование предпринимательской деятельности в сети интернет в современной России. *Социально-экономические явления и процессы*. 2012. №3. С.62-68.

109. Опыт Финляндии по вопросу государственного содействия субъектам предпринимательской деятельности в доступе к финансово-кредитным ресурсам. URL: // <http://www.agency-ako.ru/foreign/finnvera/>

110. Орел Ю.Л. Регуляторний вплив територіальних органів влади на розвиток підприємницької діяльності: дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». Харків, 2009. 236 с.

111. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/programi-ta-agentstva-yes/cosme> (дата звернення 12.03.2021)

112. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. URL : www.me.gov.ua. (дата звернення 22.12.2020).

113. Офіційний сайт Державної регуляторної служби [Електронний ресурс]. URL: <http://www.drs.gov.ua/>(дата звернення 15.02.2021)

114. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу : URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 22.12.2020).

115. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls. (дата звернення 27.12.2020).

116. Орынбасарова С.Е. Государственное регулирование малого бизнеса в Республике Казахстан : автореф. дис. на соискание науч. степени

канд. экон. наук : 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Астана : КГАТУ им. С. Сейфуллина. 2007. 26 с.

117. Павлюк Н.В. Теоретичні засади організаційного і правового механізмів публічного управління в Україні. *Науковий вісник*. 2016. Вип. 16/17. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

118. Паутова Т. О., Неділько А.І. Сутність публічного управління на місцевому рівні в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 4 (43). С. 54-60.

119. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом. Київ : Вид-во «Лібра», 2002. 472 с.

120. Петражицкий, Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности : в 2 ч. Москва : Издательство Юрайт, 2019. Часть 1. 237 с.

121. Підприємництво в ринковій економіці: навч. посіб. / За ред. Ю. В. Ніколенка. Київ : НМК ВО, 1992. 232 с.

122. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі (огляд інструментів і політик). [Електронний ресурс]. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf> (дата звернення 01.02.2021)

123. Пивоваров М. Розвиток інституту інфраструктури малого підприємництва: проблеми та шляхи його покращення [Електронний ресурс] *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 1 (8). С. 6–18. URL : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13pmgwyp.pdf>.

124. Писаревський І.М., Тищенко О.М., Покогодна М.М., Петрова Н.Б. Стратегічний менеджмент: підручник. Харків: ХНАМГ, 2009. 287 с.

125. Повна С.В. Пріоритети інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств аграрного сектора економіки. *Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес* Дніпропетровськ, ДнНУ, 2008. С. 64—67.

126. Погореленко Н., Коваль В. Кредитование малого и среднего бизнеса: анализ действующих условий и подходы к повышению

ефективності его державної підтримки. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2018. Том 21. Вип. 4 (47).с. 218-233.

127. Попондуло В.Ф. Правовий режим підприємництва. Санкт-Петербург: изд-во СанктПетербург. ун-та, 1994. 208 с.

128. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність [Електронний ресурс] *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 105-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_2_14.

129. Про державні цільові програми: Закон України № 1621 від 18.03.2004р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text> (дата звернення 02.03.2021).

130. Про державно-приватне партнерство : Закон України № 2404-VI від 1 липня 2010 року. URL : <http://www.president.gov.ua>. (дата звернення 22.12.2020).

131. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України № 555-VI від 1.07.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення 22.12.2020).

132. Про Державну службу з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва: Указ Президента України № 1168/2011 від 19.12.2011. URL:https://ips.ligazakon.net/document/U1168_11 (дата звернення 30.03.2021).

133. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text> (дата звернення 30.03.2021).

134. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>. (дата звернення 12.03.2021) (дата звернення 08.04.2021).

135. Про заходи щодо створення і розвитку малих підприємств: постанова від 08.08.1990 р. №790. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення 31.01.2021).

136. «Про заходи щодо підтримки і розвитку малих підприємств в УРСР»: Постанова Ради Міністрів Української РСР від 18.07. 1991. № 406. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/278-90-%D0%> (дата звернення 18.08.2020).

137. Про затвердження Положення про департамент розвитку сфери інтелектуальної власності : Наказ від 28 грудня 2019 року N 842 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0871731-17#Text> (дата звернення 14.03.2021).

138. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Постанова від 6 серпня 2003 р. N 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.03.2021).

139. Про інвестиційну діяльність: Закон України від від 18.09.1991 р. 1560-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 15.03.2021).

140. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 року № 40-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. (дата звернення 11.04.2021).

141. Про індивідуальну трудову діяльність громадян в СРСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-87-%D0%BF#Text> (дата звернення 05.03.2021).

142. Порядок розроблення та виконання державних цільових програм: Постанова Кабінету Міністрів України “ № 106 від 31.01.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.03.2021).

143. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 року № 1977-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/991-14> (дата звернення 25.02.2021).

144. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 року № 51/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 19.02.2021).

145. «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»: Закон України № 2157-III від 21.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-14#Text> (дата звернення 15.12.2020).

146. Про державну підтримку малого підприємництва: закон України від 20.10.19 № 2063-III. URL.: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення 28.12.2020).

147. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.12.2012 р. № 4618-VI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 08.04.2021).

148. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text> (дата звернення 19.12.2020).

149. «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності»: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79/98#Text> (дата звернення 11.04.2021).

150. Про утворення Координаційної ради з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2019 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 26.12.2020).

151. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775 III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/14> (дата звернення 26.12.2020).

152. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-12. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698-12>. (дата звернення 27.02.2021).

153. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 16.01. 2003 р. № 433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> (дата звернення 21.12. 2020).
154. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 11.01.2021).
155. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. N 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text> (дата звернення 09.01.2021)
156. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. акад. НАН України М.І. Долішнього. Київ: Наукова думка, 2003. 238 с.
157. Рібун Л. В., Лех Г.А., Васькович І.М. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 230-235.
158. Рибчак В. І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук.-техн. праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2010. Вип. 16.1. С. 235–238.
159. Риккардо Д. Начало политической экономии и налогообложения. Сочинения. Москва, 1995. Т. 1. 318 с.
160. Садовничий В. (2020). Что происходит с программой «Доступные кредиты 5-7-9%». URL: <https://finclub.net/infografika/chto-proiskhodit-s-programmojdostupnye-kredity-5-7-9.html> (дата звернення 03.05.2021).
161. Саймон Г. А. Методологические основания экономики. Системные исследования. Москва: Наука, 1991. 290 с.
162. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. Москва: Прогресс, 1990. 296 с.
163. Самуэльсон П. Э., В.Д. Нордхаус. Экономика : 18-е изд. М.; СПб.; К.: ООО «И. Д. Вильямс», 2007. 1360 с.
164. Світовий бізнес: навч. посібник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2012. 498 с.

165. Сей Ж.-Б. Трактат по политической экономии. Москва: Дело, 2000. 232 с.
166. Сельський А. Концепція стратегічного управління в управлінській діяльності. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 1. С. 57-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_1_8
167. Сизоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми дослідження. *Економіка України*. 2002. № 9. С. 45–51.
168. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія : у 3 т. / за ред. Т. І. Єфименко, А. І. Мярковського ; ДННУ «Акад. фін. управління». Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. Т. 1. 290 с.
169. Смит А. Исследование о природе и причина багатства народов: в 2 т. Москва: Наука, 1993. Т 1. 569 с.
170. Статистичний щорічник України за 2018 рік / за ред. О. Г. Осауленка. Київ : Державний комітет статистики України, 2019. 568 с.
171. Статистичний щорічник України за 2019 рік / за ред. О. Г. Осауленка. Київ : Державний комітет статистики України, 2020. 568 с.
172. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: [https:// bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms](https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms) . (дата звернення 22.05.2021).
173. Стояновський А.Р. Особливості побудови та перспективи розвитку загальнодержавної системи моніторингу інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету* 2010, № 4, Т. 1. с.282-289.
174. Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р. URL:<https://www.oecd.org/global-relations/SMEPI-EaP-2020-Ukraine.pdf> (дата звернення 19.02.2021).
175. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>. (дата звернення 18.06.2020)

176. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст. Київ: Логос, 2002. 648 с.
177. Стройко Т.В., Бабаєва К.О. Інноваційні аспекти розвитку України: сучасний стан та стратегічні перспективи. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва*. Серія „Економічні науки”. № 3. 2018. URL: <https://visen.knau.kharkov.ua/2018337.html>.
178. Сунмола Р. О. Государственное регулирование и внутрипроизводственное стимулирование технического обновления предприятий в условиях перехода к рыночной экономике : автореф. дис. к.э.н. 08.02.03. Харківський державний університет, 1996. 19 с.
179. Татаренко Н. О., Поручник А.М. Теорії інвестицій : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2000. 160 с.
180. Тетеринець Т.А., Чиж Д.А. Актуальні проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Республіці Білорусь. *Економічний вісник університету*. URL: <https://aktualnyeproblemy-i-perspektivy-razvitiya-malogo-isrednego-predprinimatelstva-v-respublikebelarus>.
181. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2002. 750 с.
182. Тивончук С.О., Тивончук Я.О. Організаційно- економічний механізм активізації інноваційного розвитку агропродовольчого комплексу України в ринкових умовах (концептуальні та методичні положення. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 93-100.
183. Тимченко О. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
184. Томпсон А. А., Стрикленд Дж.А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа : пер. с англ. Москва : Вильямс, 2003. – 924 с.

185. Труш І.В. Господарсько-правове забезпечення державної підтримки малого підприємництва : автор. дис. канд. юрид. наук : спец 12.00.04. Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. Донецьк, 2005. 19 с.
186. Туган-Барановський М.І. Політична економія. Курс популярний. Київ: Наукова думка, 1994. 261 с.
187. Уемов А., Сараева И., Цофнас А. Общая теория систем для гуманитариев: учебное пособие / Под общ. Ред. А.И. Уемова. Варшава : Университет Редивива, 2001. 389 с.
188. Україна у цифрах 2020: статистичний збірник. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 21.05.2021).
189. Федірко О. А. Формування нової локально-інноваційної парадигми регіональних досліджень. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 24-33.
190. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник. Київ: Алеута, 2008. 448 с.
191. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник. Київ: Либідь, 2006. 480 с.
192. Формування нової парадигми управління фінансами та бізнесом в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні : зб. тез наук. доп. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 27 жовтня 2016 р. : у 2 ч. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. Ч. 2. 2016. 246 с.
193. Хайек Ф. Конкуренция как процедура открытия. *Мировая экономика и международные отношения*. 1989. № 12. С.5 -14.
194. Хакен Г. Синергетика. Москва: Мир, 1980. 405 с.
195. Харів П. С., Собко О. М. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 184 с.

196. Хизрич, Р. Предпринимательство или как завести собственное дело. Предприниматель и предпринимательство. Москва: Прогресс, 1991. 160 с.
197. Чорна М. В., Глухова С.В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств. Харків : ХДУХТ, 2012. 210 с.
198. Черваньов Д.М, Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційноінвестиційного розвитку підприємств України. Київ: Знання, КОО. 1999. 516 с.
199. Черкасов А. Развитие экономики Сингапуру. URL: <http://www.lmi48.ru/index>. (дата звернення 22.12.2020).
200. Шайдюк І. Є. Європейський досвід державного регулювання та підтримки малого підприємництва. *«Концептуальні засади формування менеджменту в Україні»*: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції, Київ, Одеса, Стамбул, 17-22 травня 2010 р. С. 246 – 252.
201. Шарп У. Ф. та ін. Инвестиции. Москва : Инфра–М, 2003. 1028 с.
202. Шестаковська Т.Л., Батракова Т.І. Світовий досвід формування та реалізації державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору: *Інвестиції: практика та досвід*, 2019. № 14. С. 65–70.
203. Шульженко Ф.П. Соціально-правова держава: сутність, проблеми політичної модернізації: дис. докт. юрид. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси (політичні науки)». Київ, 2009. 412 с.
204. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). Москва: Прогресс, 1982. С.199.
205. Щедровицкий Г. П. Избранные труды. Москва : Шк.Культ.Полит., 1995. 800 с.
206. Яворська Л.М., Селезень С.В. Економіко-правові тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. №2 (13). С. 134–141.

207. Яковець Ю.В. Глобальные экономические трансформации XXI века: монографія. Москва: Экономика, 2011. 377 с
208. Ямкова М.І. Державна підтримка підприємницької діяльності громадян. *Економіка та право*. 2011. № 3. С.163-167.
209. Aaker David A. Strategic market management. USA: John Wiley & Sons, Inc., 1995. 379 p.
210. Bertalanfy L. von. General system theory. Foundations, development applications. N.Y.: Braziller, 1969. 483 p.
211. Commons John R. Institutional Economics. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21. Pp. 648–657. – URL: <http://vkjournal.ru/doc/1439341>
212. Degtiarov, A. The mechanism of state support for small business development: synergetic aspects. *Three Seas Economic Journal*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. Volume 2. Number 2. P.21-26.
213. Doing Business 2020. URL: <https://www.doingbusiness.org> (дата звернення 22.07.2020).
214. Entrepreneurship and Innovation Programme (EIP). European Commission. URL: [http:// ec.europa.eu/cip/eip/index_en.htm](http://ec.europa.eu/cip/eip/index_en.htm) (дата звернення 22.01.2021).
215. Innovation in small and medium – sized enterprises. HORIZON 2020 . European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref> (дата звернення 15.01.2021).
216. Gosling W. The design of engineering systems. London: Heywood, 1962. 380 p.
217. Grytsyshen D., Sergiienko L., Ksendzuk V. The system of public-private partnership in the sphere of state policy implementation of circular economy. *Journal of Corporate Responsibility and Leadership*. 2019. Vol 6, No 3. P. 29-46.
218. Keeling D. Management in Government [Text]. London : Allen & Unwin, 1972. 216 p.
219. Marhasova, V., Garafonova, O., Sakun, O., Fedorenko, A., & Yankovoi, R. Financial instruments of stimulation of investment Activity: Foreign

Aspect. *Financial And Credit Activity-Problems Of Theory And Practice*, 2020, Volume 3. Pp. 121-128 .

220. Mockler R.J. *Strategic Management: An Integrative Context Specific Process*. Idea Group Publishing: Harrisburg, London., 2002. 290 p.

221. Private Participation in Infrastructure Projects Database / The World Bank Group. URL : <http://ppi.worldbank.org/resources>. (дата звернення 19.12.2020).

222. Shaposhnykov K., Holovko O. State Regulation and Governance in the field of Small Entrepreneurship. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5 No 4. Pp 236 – 242.

223. Tkalenko N., Shestakovska, T., Zelisko, I. Mechanism of Commercialization of Innovative Technologies in the Agroindustrial Sector *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Volume-8 Issue-4S. P.57-62.

224. Sombart W., Weber M., Jaffe E. Geleitwort. *Archiv fur Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*. Bd. 19. H. 1. Tubingen, 1904.

225. UNPAGlossary – United Nations Public Administration Network. URL: <http://www.unpan.org/Directories/UNPAGlossary/tabid/928/Default.aspx>. (дата звернення 04.06.2020).

226. What SBA Offers to Help Small Businesses Grow. : URL: <https://www.sba.gov/loans-grants/see-what-sba-offers/what-sba-offers-help-small-businesses-grow>. (дата звернення 24.04.2021).

227. Financial Club. URL: <https://finclub.net/ua/> (дата звернення 22.03.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А
Інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва по регіонах станом на
01.01.2019

Регіони (області)	Бізнес-центри	Бізнес-інкубатори	Технопарки/ індустріальні парки	Лізингові центри	Фонди підтримки підприємств	Інвестиційні фонди і компанії	Інноваційні фонди і компанії	Інформаційні консультативні установи	Об'єкти інфраструктури створені за участі місцевих органів	Усього громадських об'єднань	Із них зарєстровано на регіональному рівні	Координаційні ради
Вінницька	5	–	4	3	9	48	33	457	2	80	1	34
Волинська	2	2	–	–	5	–	–	1	9	28	–	15
Дніпропетровська	54	7	1	19	1	1	–	10	40	58	7	39
Донецька	20	3	9	30	1	237	121	599	1	65	2	19
Житомирська	2	1	2	4	2	7	8	257	2	112	112	29
Закарпатська	2	2	–	3	3	27	22	117	–	–	–	–
Запорізька	2	6	–	2	1	20	2	15	5	75	19	27
Івано-Франківська	18	3	2	4	7	–	–	78	3	64	64	20
Київська	9	5	2/6	12	8	10	4	88	6	78	1	38
Кіровоградська	5	–	1	–	3	–	12	47	30	52	10	26
Луганська	9	–	–	–	–	–	–	13	–	38	5	4
Львівська	17	1	3	9	8	2	–	22	13	60	38	32
Миколаївська	14	2	–	1	8	14	–	62	–	65	65	–
Одеська	3 ¹	–	–	–	4	–	–	–	20	38	–	1
Полтавська	11	4	6	5	13	62	35	615	–	2 708	2 708	32
Рівненська	1	1	1	–	–	24	2	10	–	42	42	21
Сумська	4	5	–	3	7	5	2	21	6	76	25	26
Тернопільська	7	3	–	–	1	10	–	18	–	30	30	17
Харківська	26	1	18	9	8	142	2	328	–	48	–	15
Херсонська	1	3	1	–	7	19	9	1	–	112	112	23
Хмельницька	3	1	2	4	1	–	1	151	3	62	18	27

Черкаська	5	3	–	3	2	1	38	5	11	56	36	26
Чернівецька	7	1	1	1	10	2	2	26	2	57	57	13
Чернігівська	2	–	–	–	2	–	–	4	2	47	20	24
м. Київ	157	13	33	429	57	1 466	476	658	1	310	–	11

Додаток Б

Показники діяльності малого та середнього підприємництва

Найменування адміністративно-територіальної одиниці	Підприємства		Фізичні особи — підприємці	
	кількість суб'єктів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	кількість зайнятих працівників, відсотків загальної кількості	кількість суб'єктів у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення	кількість зайнятих працівників, відсотків загальної кількості
Вінницька	59	2,5	445	4,3
Волинська	54	1,7	419	2,9
Дніпропетровська	83	10,9	403	8,4
Донецька		7		3,4
Житомирська	53	1,9	416	3,2
Закарпатська	49	1,3	426	3,3
Запорізька	82	4,5	454	4,8
Івано-Франківська	57	1,5	344	3,2
Київська	105	5,7	465	4,8
Кіровоградська	79	1,6	351	2,1
Луганська		1,9		1,1
Львівська	74	5,6	401	6,4
Миколаївська	91	2	409	2,7
Одеська	100	5,2	455	6,1
Полтавська	70	3,6	386	3,8
Рівненська	45	1,4	327	2,6
Сумська	52	1,9	356	2,7
Тернопільська	48	1,3	371	2,6
Харківська	92	6,8	537	8,7
Херсонська	75	1,4	396	2,6
Хмельницька	54	1,8	456	3,6
Черкаська	67	2,2	376	3,1
Чернівецька	45	0,8	481	2,5
Чернігівська	57	1,7	363	2,4

Джерело: за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Примітка: Данні наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Додаток В

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

1. Косач І.А., Дегтярьов А.В.. Розвиток державно-приватного партнерства в умовах децентралізації влади в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020 р. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1589> [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,8 друк. арк.).
Особистий внесок автора: проаналізовано теоретичні аспекти та етапи розвитку державно-приватного партнерства (0,5 друк.арк.)

2. Дегтярьов А.В. Державна політика стратегічного розвитку малого бізнесу в умовах децентралізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020 р. №7. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1721> [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, фахове видання] (0,85 друк. арк.).

3. Косач І.А., Дегтярьов А.В. Програмні інструменти державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва. *Наукові перспективи*. 2021. №8(14). с. 41-50. [Міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus, Research Bible, фахове видання] (0,7 друк.арк.)
Особистий внесок автора: запропоновано та обґрунтовано напрямки удосконалення використання програмно-цільового підходу (0,5 друк.арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

4. Degtiarov, A. The mechanism of state support for small business development: synergetic aspects. *Three Seas Economic Journal*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. Volume 2. Number 2. P.21-26. [Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus; Directory of Open Access Journals (DOAJ); Research Papers in Economics (RePEc); Google Scholar] (0,65 друк.арк.).

5. **Дегтярьов А.В.** Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу на засадах стратегічного управління. *Věda a perspektivy*. 2021. Vol.2. p. 30-38. [Міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus; Google Scholar] (0,67 друк.арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. **Дегтярьов А.В.** Децентралізація влади: європейський досвід *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 25-26 березня 2021 р.) : у 2-х ч. Чернігів: Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. Ч. 1: С. 327-328 (0,12 друк.арк.).

7. **Дегтярьов А.В.** Забезпечення інноваційного розвитку підприємництва в системі публічного управління. *Ефективні рішення в економіці, фінансах та управлінні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 5 лютого 2021 р). Одеса : Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 169 – 171. (0,15 друк.арк.).

8. **Дегтярьов А.В.** Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2020. С.231-232. (0,1 друк.арк.).

9. **Дегтярьов А.В.** Державна політика підтримки малого бізнесу в контексті стратегічного управління. *Сучасна парадигма публічного управління*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 12 листопада 2020 р) / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. Львів, 2020. С.457-459 (0,1 друк.арк.).

10. **Дегтярьов А.В.** Демократизація як основа реформування системи публічного управління. *Європейський вимір публічного управління: матеріали ІV регіональної наукової конференції*; 18.12.2020 р., м. Чернігів / за заг. ред. Руденко О.М., Михайловської О.В. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2020. С. 15-17 (0,15 друк.арк.)

11. Косач І.А., **Дегтярьов А.В.** Проектний підхід в управлінні розвитком малого підприємництва. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених* (м. Чернігів, 17 грудня 2019 р.). Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2019.- с. 466-467. (0,15 друк. арк.). *Особистий внесок автора: обґрунтовано доцільність використання проектного підходу в управлінні розвитком малого підприємництва* (0,1 друк.арк.).

УКРАЇНА
ЧЕРНІГІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

вул. Магістратська, 7, м. Чернігів, 14000, тел. 77-48-08, тел./факс (0462)67-53-40, e-mail: gorsovnet@chernigiv-rada.gov.ua

№ _____ На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта
Дегтярьова Артема Віталійовича
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Наукові дослідження Дегтярьова А.В. в сфері розробки механізмів державної політики управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва знайшли практичне застосування при обґрунтуванні методичних, організаційних та соціально-економічних засад довгострокового розвитку сфери малого бізнесу м. Чернігова. Зокрема, методичні і практичні рекомендації здобувача щодо розробки системи моніторингу інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємництва були використані в аналітичній і практичній роботі Управління економічного розвитку міста Чернігівської міської ради.

Заступник міського голови,
керуючий справами виконкому

Сергій ФЕСЕНКО

Роман Миколаєнко
675645

UB Виконавчий комітет
Чернігівської міської ради
№863/1-04/вих/01 від 12.08.2021

арк.1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

тел. +38(0462) 665-103;
факс +38(0462) 665-105
E-mail: cst@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код ЄДРПОУ 05460798

CHERNIHIV POLYTECHNIC
NATIONAL UNIVERSITY

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035,
Україна

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14035,
Ukraine

21.04.2021 № 202/08-557

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про зв'язок дисертаційного дослідження Дегтярьова Артема Віталійовича на тему "Механізми реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва" з напрямками і планами науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» та впровадження його результатів

Дисертаційне дослідження Дегтярьова А.В., подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» виконувалось в межах науково-дослідних тем Національного університету "Чернігівська політехніка":

- «Розробка науково-прикладних засад реалізації державної політики розвитку підприємництва в умовах децентралізації влади» (№ державної реєстрації 0120U101816, термін виконання 01.2020-12.2024, керівник теми – проф., д.е.н. І.А. Косач). Автором розроблено концептуальні засади формування комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва.

- «Публічне управління та децентралізація влади» (№ державної реєстрації 0120U101815 термін виконання: 02.2020-02.2025, керівник теми – к.е.н., доцент Філіпова Н.В.). Автором досліджено теоретичні аспекти та категоріальний апарат теорії інноваційного розвитку, сформовано теоретичні підходи до формування системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком підприємництва.

Ректор НУ «Чернігівська політехніка»

О.О.Новомлинець

УКРАЇНА

**ЧЕРНІГІВСЬКА РАЙОННА РАДА
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Шевченка, 48, м. Чернігів, 14027, тел./факс. (0462) 676-958, e-mail: chernihiv-rayrada@ukr.net, код ЄДРПОУ 24843051

11.09.2020 № *28-011/865*

На № _____ від _____

**Довідка
про впровадження результатів дисертаційного
дослідження
Дегтярьова Артема Віталійовича
здобувача ступеня доктора філософії**

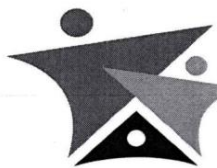
Видана Дегтярьову Артему Віталійовичу про те, що результати його дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії використовуються в роботі Чернігівської районної ради при розробці заходів щодо інноваційного розвитку підприємств малого бізнесу. Особливої уваги заслуговують рекомендації у напрямі впровадження заходів стратегічного управління, що стосуються формування системи стратегічного публічного управління інноваційно-інвестиційним розвитком малого бізнесу.

Вважаємо, що пропозиції Дегтярьова Артема Віталійовича мають практичний інтерес та спрямовані на розробку єдиних теоретичних і практичних підходів до вирішення проблеми розробки ефективної політики державної підтримки інноваційно-інвестиційного розвитку на сучасному етапі функціонування підприємницького сектора.

Заступник голови
Чернігівської районної ради

В.М. Леоненко

**АГЕНЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**
**REGIONAL DEVELOPMENT AGENCY OF
CHERNIHIV REGION (RDA OF CHERNIHIV REGION)**

14000, Чернігівська обл., місто Чернігів, Деснянський район, вул.
Преображенська, будинок 12, тел. +380503832199

16.08.2021 08-02/101

ДОВІДКА

про впровадження науково-практичних результатів дисертаційної роботи

Дегтярьова Артема Віталійовича

**НА ТЕМУ: «МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА»**

Агенцією регіонального розвитку Чернігівської області при розробці заходів щодо результативності використання інструментів регулювання інноваційної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу Чернігівської області були розглянуті та використані пропозиції з матеріалів дослідження Дегтярьова Артема Віталійовича.

Заслуговує на увагу розробка комплексного механізму реалізації державної політики інноваційно-інвестиційного розвитку на засадах стратегічного публічного управління та основні інструменти його реалізації, зокрема проведення моніторингу інноваційно-інвестиційного потенціалу на основі виокремлення груп підприємств малого та середнього бізнесу залежно від специфіки інноваційно-інвестиційної діяльності та наявного потенціалу для її здійснення, що в подальшому дасть змогу своєчасно розробляти напрямки протидії несприятливим загрозам на основі інструментів державної політики.

Уповноважена особа
Агенції регіонального розвитку
Чернігівської області

Ю.Г.Дарницька

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

тел. +38(0462) 665-103;
факс +38(0462) 665-105
E-mail: cstu@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код СДРПОУ 05460798

CHERNIHIV POLYTECHNIC
NATIONAL UNIVERSITY

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035,
Україна

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14035,
Ukraine

М. Маргасова № *202/08-693-1*
На № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Дегтярьова Артема Віталійовича,
здобувача ступеня доктора філософії,
у навчальний процес Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Основні положення дисертаційної роботи Дегтярьова Артема Віталійовича апробовані в системі фахової освіти за ОС бакалавра та магістра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Зокрема, теоретичні положення та методичні підходи дисертаційного дослідження використані для навчально-методичного забезпечення дисциплін «Основи муніципального менеджменту» та «Державна економічна політика» кафедри публічного управління та менеджменту організацій, а також при формуванні тематики випускних робіт.

Проректор з наукової роботи
д.е.н., професор

В.Г.Маргасова

